

Bijdrage tot de kennis der militaire toestanden in de vesting Maastricht tijdens den staat van beleg 1830—1839.

DOOR

P. H. VAN DER KEMP.

In de Mei-aflevering van dit Tijdschrift, blz. 425, werd welwillend aangekondigd mijn werk over *De Belgische Omwenteling in Luik en Limburg tot aan het verlies van Venlo in November 1830*.

Zonder tekort te doen aan de geschiedkundige waarde van dat boek, wilde ik bij de samenstelling daarvan toch steeds in het oog houden, dat ook de *general reader* het met genoeg zou lezen, waartoe vereischt werd een niet te breedvoerige opzet, een niet afdalen in technische bijzonderheden, die den gewonen lezer konden afschrikken. Reeds daardoor moest, gelijk ik op blz. 3 aldaar aantekende, zéér veel onvermeld blijven; zoo de in deze verhandeling bewerkte stof. Ik bepaal mij hier uitsluitend tot, wat men zou kunnen noemen, het statisch gedeelte der militaire toestanden, doch ook dit geenszins volledig: het is slechts eene bijdrage daarvoor. Ik geef dus geene bijzonderheden over werkzaamheid te velde, en zal evenmin de verhoudingen tot het burgerlijk gezag onder de aandacht brengen. Naar mijn werk verwijs ik met de letters: LL.

I.

HET OPPER-, HET PROVINCIAAL EN HET PLAATSELIJK COMMANDO.

Maastricht was door ligging, uitgebreide verdedigingswerken en bevolking, zoowel eene aanzienlijke stad als eene vesting van den eersten rang. Vooral met betrekking tot Duitschland moest zij van groot gewicht geacht worden. Reeds in den Romeinschen tijd was Keulen het uitgangspunt voor den heirweg, die bij Maastricht de Maas overschreed, Tongeren aandeed, dwars door het „Steenkoolbosch” (*Carbonaria Silva*) den loop van de Maas en de Sambre volgde, bij Kamerijk de Schelde bereikte, de taalgrens ongeveer vormde van België's Vlaamsche en Waalsche gedeelten, de voornaamste verbinding was tusschen den Rijn en Frankrijk, en gedurende de gansche Middeneeuwen den naam bleef voeren van *chemin de Brunehaut*.¹⁾ Zulk eene ligging bracht ook voor

¹⁾ *Geschiedte Belgiens* von HENRI PIRENNE (1899). Dl. I, blzn. 4—5. — Bij de *Neerlandia* van 1904 is gevoegd eene onderrichtende „Kaart der taalgrens in België en Noord-Frankrijk”.

Bijdrage tot de kennis der militaire toestanden in de vesting Maastricht tijdens den staat van beleg 1830—1839.

DOOR

P. H. VAN DER KEMP.

In de Mei-aflevering van dit Tijdschrift, blz. 425, werd welwillend aangekondigd mijn werk over *De Belgische Omwenteling in Luik en Limburg tot aan het verlies van Venlo in November 1830*.

Zonder tekort te doen aan de geschiedkundige waarde van dat boek, wilde ik bij de samenstelling daarvan toch steeds in het oog houden, dat ook de *general reader* het met genoeg zou lezen, waartoe vereischt werd een niet te breedvoerige opzet, een niet afdalen in technische bijzonderheden, die den gewonen lezer konden afschrikken. Reeds daardoor moest, gelijk ik op blz. 3 aldaar aantekende, zéér veel onvermeld blijven; zoo de in deze verhandeling bewerkte stof. Ik bepaal mij hier uitsluitend tot, wat men zou kunnen noemen, het statisch gedeelte der militaire toestanden, doch ook dit geenszins volledig: het is slechts eene bijdrage daarvoor. Ik geef dus geene bijzonderheden over werkzaamheid te velde, en zal evenmin de verhoudingen tot het burgerlijk gezag onder de aandacht brengen. Naar mijn werk verwijs ik met de letters: LL.

I.

HET OPPER-, HET PROVINCIAAL EN HET PLAATSELIJK COMMANDO.

Maastricht was door ligging, uitgebreide verdedigingswerken en bevolking, zoowel eene aanzienlijke stad als eene vesting van den eersten rang. Vooral met betrekking tot Duitschland moest zij van groot gewicht geacht worden. Reeds in den Romeinschen tijd was Keulen het uitgangspunt voor den heirweg, die bij Maastricht de Maas overschreed, Tongeren aandeed, dwars door het „Steenkoolbosch” (*Carbonaria Silva*) den loop van de Maas en de Sambre volgde, bij Kamerijk de Schelde bereikte, de taalgrens ongeveer vormde van België's Vlaamsche en Waalsche gedeelten, de voornaamste verbinding was tusschen den Rijn en Frankrijk, en gedurende de gansche Middeneeuwen den naam bleef voeren van *chemin de Brunehaut*.¹⁾ Zulk eene ligging bracht ook voor

¹⁾ *Geschiedte Belgiens* von HENRI PIRENNE (1899). Dl. I, blzn. 4—5. — Bij de *Neerlandia* van 1904 is gevoegd eene onderrichtende „Kaart der taalgrens in België en Noord-Frankrijk”.

de nieuwe geschiedenis mede een grooten rijkdom aan krijgskundige herinneringen. Maastricht werd beroemd door de verdediging tegen den Prins van Parma (1579) en door de verovering van FREDERIK HENDRIK (1632); door de belegering van LODEWIJK XIV (1673) en van den Maarschalk van Saksen (1748); door de eerst mislukte (1793), daarna geslaagde inneming (1794) ten tijde der groote Fransche omwenteling. ¹⁾

Niet gesteund door een leger, vereischte de vesting een sterk garnizoen. Hare 2300 man bij den aanvang der Belgische onlusten was, naar de zuinigste berekening, nog geen derde van hetgeen vereischt werd; bovendien telden daaronder vele niet te vertrouwen Zuid-Nederlanders. Met deze beperkte macht moest zoowel de vijand van buiten, als eene kwalijk gezinde bevolking van 22.000 zielen in bedwang gehouden worden. Misschien gaf het eene zedelijke kracht, dat het hoofdmiddel ontbrak, hetwelk zoowel de bezetting tot eene laatste wijkplaats dienen, als de oproerigen beheerschen kon: eene citadel. Wel lagen in de nabijheid twee forten, doch ofschoon zeer geschikt voor het tegenwerken van een aanval van buiten, hadden zij in ieder geval een te geringen omvang voor verblijf van de talrijke manschap. ²⁾

Het Rijk der Nederlanden was destijds verdeeld in 7, later in 6, *Groot Militaire commando's*, met de hoofdkwartieren Amsterdam, Deventer, Maastricht, Leuven, Bergen, Gent, Hasselt. Onze Limburgsche hoofdplaats behoorde tot het 5^e G. M. C. en daar bovendien iedere provincie een gewestelijk commando omvatte, was Maastricht de zetel van een Generaal voor het Groot Militair- en van een voor het Provinciaal commando; verder waren er gevestigd de 5^e Genie- en de 5^e Artillerie-directie.

Bevelhebber van het 5^e G. M. C. was bij het uitbreken der revolutie de Luitenant-Generaal VON HELDRING, die echter reeds medio September 1830 vervangen werd door den Generaal-Majoor DIBBETS. In mijn aangehaald werk heb ik uitgeweid over het verleden dezer bevelhebbers en over hetgeen de eerste tot zijne vervanging verrichtte voor het in bedwang houden der vesting, zoodat daarop niet behoeft teruggekomen te worden. ³⁾ Destijds stonden de departementen van *Oorlog* en *Marine* onder één hoofd, namelijk den tweeden zoon des Konings, Prins FREDERIK, die bij Kon. Besl. van 25 December 1829 den eenigszins vreemden titel had gekregen van *Admiraal en Kolonel-Generaal*; hij werkte rechtstreeks met den Koning en zat in den Ministerraad. Onder hem werd ieder der departementen bestierd door een *Directeur-Generaal*; van Oorlog was het de Luitenant-Generaal DOMINIQUE JACQUES DE EERENS, van Marine de Vice-Admiraal CONSTANTIJN JOHAN WOLTER-

¹⁾ Over het beleg van Maastricht 1792—1794, zie o.a. het *Journal des Sciences militaires*, December 1902, blz. 348.

²⁾ Blz. 193 van *De Veteraan of de Krijgsbedrijven der Hollanders in België* door Kol. C. A. GEISWEIT VAN DER NETTEN (1837).

³⁾ Zie LL. blzn. 40—45.

BEEK. Om den naar het tooneel der onlusten getogen Prins FREDERIK en den betrokken Directeur-Generaal op de hoogte te houden, waren de militaire bevelhebbers verplicht duplicaten van hunne aan de eene autoriteit gezonden dépêches, te doen toekomen aan de andere. ¹⁾

Een van des Opperbevelhebbers adjudanten was de Kapitein VAN WINTERSHOVEN, wiens „bijzondere diensten” DIBBETS ten hoogste waardeerde. Reeds sedert 1815 bekleedde hij zijn tegenwoordigen rang; krijgsgevangenschap in Spanje had hem ongelukkig doen dienen. Nam de Opperbevelhebber dezen adjudant eerst over met de aanvaarding van het commando, daarentegen stond hem sinds 1819 als adjudant ter zijde de Kapitein GREENLEAF, ook al sedert 1815 in dien rang. Hij kreeg een lichaamsgebrek, waaraan hij voortdurend veel leed en dat hem meer voor bureauwerkzaamheid dan voor den velddienst geschikt maakte. Vóór hij in 1819 adjudant werd, was hij op het departement van Oorlog werkzaam en verwierf toen reeds den naam van bijzonder discreet te zijn. DIBBETS had evenzeer een onbegrensd vertrouwen in hem. „Twaalf jaren bij mij als adjudant, allen mogelijken dienstijver, beleid en trouw hebbende aan den dag gelegd, vooral gedurende de zes maanden, toen verraad en gevaar mij van alle zijden omringden, gaf hij”, getuigde de Opperbevelhebber dd. 23 Augustus 1831, „dag en nacht bewijzen van onvermoeid te zijn, de zoo gewichtige dienst van mijn bureau *alleen* op zich te nemen, en ten volkomen genoegen te dirigeeren; geene enkele gunst gedurende deze twaalf jaren hebbende ontvangen, biedt zich nu de gelegenheid aan dezen verdienstelijken officier, die het volle vertrouwen bij mij heeft verworven, tot ridder der Militaire Willemsorde voor te dragen, en hem verder in de welwillendheid aan te bevelen.” Dit schrijven aan *Oorlog* was een gevolg van den Tiendaagschen veldtocht; als meer voordrachten inhoudende, wordt het nog herhaalde malen in herinnering gebracht. De Regeering ging op het voorstel-GREENLEAF in. Een paar jaar later verbreedde zich het gerucht, dat de adjudant tot den katholieken godsdienst was overgegaan; de Opperbevelhebber haastte zich den ongunstigen indruk weg te nemen, dien dit te 's-Gravenhage kon te weeg brengen. „In de Belgische bladen wordt vermeld”, luidde zijn rapport aan *Oorlog* dd. 21 Januari 1835, „dat mijn adjudant, de Kapitein GREENLEAF, tot de R. C. kerk is overgegaan. Sedert den jare 1829 werd dit dan ook reeds door mij en algemeen in de stad, als eene gedane zaak beschouwd. Te dier tijde, tot de Inspectie te Brussel zijnde, is mij daarover door den heer Generaal-Majoor, Directeur van het personeel gesproken, en ter gelegenheid ik de eer had bij den Koning ter audientie te worden toegelaten, werd van deze zaak ook gewaagd. Zijne Majesteit zal zich dit voorzeker nog wel herinneren. Nu *zestien* jaren, dat de Kapitein GREENLEAF als adjudant bij mij is, heb ik steeds het volste vertrouwen in hem kunnen stellen, en nu niet minder dan voorheen.” Ook in 1837

¹⁾ Zie de aanschrijving in LL. *Bijlagen*, noot 80.

herhaalde de Opperbevelhebber, naar aanleiding van een schrijven over geheim te houden zaken, dat de intusschen tot majoor bevorderde GREENLEAF boven alle verdenking stond. „Bij deze gelegenheid”, luidde het rapport dd. 16 November 1837, hetwelk ons tevens een naderen blik gunt in DIBBETS' bureauwerkzaamheid, „vermeen ik Uwe Excellentie te moeten bekend maken, dat alle geheime of vertrouwelijke stukken alleen door mij worden gelezen, en dus de Majoor GREENLEAF, mijn adjudant, die gewoonlijk de geleidebrieven schrijft, van dezelve geene inzage bekomt, hoezeer ik het Zijn Edele ten volle kan toevertrouwen, daar, sedert nu ongeveer twintig jaren bij mij zijnde, hij nimmer, zelfs geen schijn van indiscretie heeft doen blijken. Vele stukken moeten ook geboekt worden, zoodat wel een enkel persoon, dit vertrouwen moet worden geschonken, te meer, daar het schrijven mij, door eene steeds gevoelige aandoening der jicht, veelal belet wordt, hetgeen mij pijn en *moeite* genoeg veroorzaakt. De Majoor VAN WINTERSHOVEN heeft met deze dienstcorrespondentie nog niets te doen gehad, en hierover wordt ook met hem nimmer gesproken. U.E. kan alzoo stellig verzekerd zijn, dat alle vertrouwelijke zaken, zooals dan nu ook *zeven* jaren is gebleken, in den volsten zin van het woord, *zeer geheim worden behandeld.*”

Het Provinciaal commando was opgedragen aan Generaal-Majoor DAINE, echter reeds bij Koninklijke Disp. van 11 October 1830 vervangen door Generaal-Majoor VAN BOECOP. In mijn aangehaald werk heb ik over deze beide persoonlijkheden voldoende uitgeweid. ¹⁾ Adjudanten van het Provinciaal commando waren de verdienstelijke Kapiteins UMBROVE en PISUISSE.

Het Plaatselijk commando werd vervuld door den Kolonel BRADE. Zich onderscheidende door bijzondere activiteit, het goed volbrengen der gegeven bevelen, het handhaven der orde onder de talrijke bezetting, vooral van zooveel gewicht in de maanden van 1830, toen overal defectie dreigde, stelde de Opperbevelhebber hem hoog, zonder echter blind te zijn voor het groot gebrek, dat hij jegens de burgerij niet den rechten toon wist aan te slaan. Zijn gemis aan bezadigdheid zou het zelfs bedenkelijk maken, oordeelde DIBBETS, om hem te Maastricht te laten, wanneer de vredestoestand mocht intreden en vooral dan, bij de overspannen gemoedsgesteldheid der ingezetenen, kalmeerend gehandeld moest worden; aldus luidde het in een rapport van 26 Augustus 1831, in verband met den hem toe te kennen generaalsrang, waardoor de ondergeschikte tot eene meer zelfstandige positie geraakte. Ook stond BRADE in geene goede verstandhouding met Generaal VAN BOECOP, noch met den chef der Artillerie, Kolonel, later Generaal-Majoor, VERKOUTEREN. Vandaar dat in 1837, toen VAN BOECOP met verlof ging, de Opperbevelhebber zichzelf, en niet Generaal VERKOUTEREN met het provinciaal commando belastte, een middenweg, rapporteerde DIBBETS dd. 12 Juli

¹⁾ Zie speciaal over de vervanging het XX^{ste} Hoofdstuk LL.

van dat jaar, welke ook voor het vervolg in acht genomen diende te worden, wegens het anders „daaruit te voorziene *conflict* tusschen ZHEd.Gestr. en den Heer Generaal-Majoor BRADE”.

Ten deze vinde nog eene, waarlijk niet onaardige, persoonlijke herinnering hare plaats. Tot het dorp Eysden, ten zuiden van Maastricht, behoort het gehucht *Breust* met een klooster, waarvan bij mijn bezoek dd. 28 Juli 1903, „rector” — een eeretitel — was de Heer MEULLENERS. Deze hoogbejaarde geestelijke ving in mijn gesprek met hem aan met van DIBBETS te getuigen, dat de Generaal de reputatie had van een edel mensch te zijn, royaal, en politieke tegenstanders kunnende verdragen; daarop sprak de Heer MEULLENERS eensklaps over BRADE, die, volgens hem; bekend stond als een hoogst lastig mensch. Toen eens burgers bij den Opperbevelhebber kwamen klagen over BRADE's optreden, had hij hun ten antwoord gegeven, verhaalde de Heer MEULLENERS mij: „Ja, kijk eens, ik moet zelf met hem schipperen”. Ik deelde den Heer MEULLENERS mede, dat de officieele correspondentie althans dat praatje bevestigde: dit *althans*, omdat de meest onmogelijke verhalen over den geduchten Opperbevelhebber nog heden ten dage in het Limburgsche rondloopen, verhalen, die werkelijk kant noch wal raken.

De Kolonel — weldra Generaal — BRADE, werd in deze moeilijke tijden uitnemend bijgestaan door de Plaats-majoor Kapitein STOKKER en de 1ste luitenanten SÜDHOFF en SCHAEFFER. „Indien”, getuigde een rapport dd. 29 Juni 1832, „de wijze, waarop de plaatselijke dienst uitgeoefend, orde en rust gehandhaafd, en alle gegeven bevelen strengelijk worden nagekomen, mij in staat stelt deswegens het meest voldoende verslag te geven, is zulks voorzeker toe te schrijven aan den onvermoeiden ijver van den Heer Generaal-Majoor, Plaatselijken Kommandant, met medewerking der Plaats-majoor.”

II.

DE GENIE-DIENST.

Terwijl de Opperbevelhebber het mogelijke deed om den vijand van de vesting af te houden, had hij voor de verdedigbaarheid der stad mede geen arbeid gespaard. Eerst den 5^{en} December 1830 kon hij *Oorlog* berichten, dat de vesting zoowel tegen een onverhoedschen aanval van buiten als tegen oproer en verraad van binnen verzekerd kon gedacht worden. „Om dit doel te bereiken”, beschreef hij nader, „heeft men in alle soort van behoeften moeten voorzien; alle de ophaalbruggen, poorten, barrières, enz. hebben gedeeltelijk aangemaakt, vernieuwd en ten deele hersteld moeten worden. De deuren, vensters en portalen van de bomvrije kruitmagazijntjes zijn allen geblindoerd. Een aantal houten pulvermagazijntjes, na dezelve behoorlijk hersteld te hebben, zijn geplaatst geworden. In de buitengewone behoeften van wachthuizen en schilderhuizen heeft men voorzien. Het aantal, zoo binnen de stad en voor de poorten, als op de forten St. Pieter, Koning Willem,

ravelijn C en het fort Le Roy geplaatste palissaden, kan nagenoeg op 20.000 geschat worden. Men heeft een groot getal fascines en schanskorven vervaardigd. Al het aardwerk van den hoofdwal en van eenige voor de poorten gelegen buitenwerken, zoowel als van de straks genoemde forten, is onder behoorlijk profiel gebragt, terwijl eindelijk ook aan het houtwerk van sluizen en beeren, aanzienlijke herstellingen zijn aangebragt geworden. — Voormelde werkzaamheden loopen thans ten einde, terwijl de daaraan besteede kosten de som van f 28.000 niet zullen te boven gaan, eene som, welke bij de weinige alhier voorhanden geweest zijnde middelen, als ten uiterste gering moet beschouwd worden. Wierd echter, in de tegenwoordige omstandigheden, het Rijk in een reguleren oorlog gewikkeld, zóó dat men zich zoude moeten vervat maken om een geregeld beleg te kunnen doorstaan, dan moet er nog zeer veel gedaan worden, om den staat van verdediging der vesting Maastricht te volmaken. — Al het bruikbare hout rondom de vesting is gekapt en verwerkt, zoodat weldra niet een enkel stuk, zelfs voor eene geringe palissadeering meer voorhanden zijn zal.”

Directeur van de 5^e Directie der fortificatiën was de hoogbejaarde Luitenant-Generaal CROISSET. Het laat zich eenigszins verwachten, dat de in medio September 1830 als Opperbevelhebber aangewezen Generaal-Majoor DIBBETS, die eerst bij Kon. Besl. dd. 26 Januari 1831 tot Luitenant-Generaal werd bevorderd, niet zoo gemakkelijk zijne wenschen zou zien nagekomen door den Luitenant-Generaal CROISSET. De weldra ontstane onmogelijke verhouding teekent zich door volgend briefje dd. 25 November 1830 van den Opperbevelhebber aan den commandant der Genie: „Het plan der vesting Maastricht herhaalde reizen vruchteloos zijnde gevraagd, heb ik de eer Uwe Exc. te verzoeken mij hetzelfde toe te zenden, dan wel de mededeeling daarvan schriftelijk te weigeren”. De wanverhouding zat echter dieper dan in het rangverschil. De Opperbevelhebber kende Generaal CROISSET en had van zijne geschiktheid een zeer geringen dunk. „Bij het aanvaarden van het Opperbevel in deze vesting”, schreef DIBBETS den 1sten Januari 1831 aan *Oorlog*, „nam ik het vast besluit mij hoegenaamd niet te verlaten, op de, als ooggetuige, sedert vele jaren aan mij bekende dienst van voornoemde Generaal, maar droeg de zoo hoogst belangrijke als gewigtige vervulling derzelve op, aan den Luitenant Kolonel NINABER en nadien aan den Majoor ENGELLEN, welke beide hoofdofficieren volkomen aan de verwachting beantwoord en alle regt op mijn vertrouwen verkregen hebben. Indien ik daarentegen den gewonen weg had ingeslagen en zwak of verblind genoeg ware geweest, met dezen hoogbejaarden Generaal te rade te gaan, dan zoude de vesting welligt reeds voorlang aan 's Konings gezag onttrokken zijn, hetgeen ik nu, als het ware, verplicht ben rondborstig te verklaren.” — In welk een toestand CROISSET de zaken had laten verloop, schetst de Opperbevelhebber op eene wijze, die ons doet denken aan den vervallen staat, waarin Generaal SCHEPERN Venlo aantrof, eene vesting, die dan ook weerstands-

loos bleek. „De tegenspoed en hinder, welke het Geniewezen in deze vesting, van den beginne af, ondervindt”, rapporteerde DIBBETS den 4^{en} Maart 1831 aan *Oorlog*, „is aan de bestaand hebbende 5e Directie van Fortificatiën te wijten, daar poorten, ophaalbruggen, barrières, sluzen en duikers zich allen in een verwaarloosden staat bevonden; ook ontbreken de noodige gereedschappen in het magazijn der Genie, en hebben bij de Artillerie moeten worden aangevraagd.” — En den 8sten d. a. v. bij rapporten over kazematten: „Voorzeker zal Uwe Exc. met bevreemding daaruit ontwaren den slechten, ja zelfs onbruikbaren staat, waarin zich dezelve bevinden. Dit zijn alzoo de vruchten, welke de diensten van den heer Luitenant-Generaal CROSET en den Kolonel-ingenieur VAN DER WIJCK, in der tijd hebben opgeleverd. De bruggen zijn sedert jaren niet nagezien, en twee derzelve, aan de Bosch- en Oude Wyckerpoort, alsnu ingevallen, niettegenstaande jaarlijks ruim f 10.000 tot onderhoud der vestingwerken is verleend geworden. De langdurige ongesteldheid van den heer Luitenant-Kolonel CAMERLINGH, welke hem verhinderd heeft, gedurende anderhalf jaar eenige dienst te doen, is welligt oorzaak van den vervallen staat, waarin zich de vesting bevindt. In plaats vooral in vreedstijd aan het herstel van poorten, bruggen en barrières te denken, heeft men eerder kunnen besluiten, kosten aan te wenden, tot het in stand brengen der woning van den administrateur van het Garnizoenshospitaal en andere werkzaamheden, welke voor de onontbeerlijken hadden behooren te wijken.”

Het geringe vertrouwen, dat de Opperbevelhebber in de toewijding van den Genie-commandant stelde, werd nog door een zeer betreurenswaardig incident verergerd. De Maastrichtsche katholieke familie BOSCH had tot hoofd een geneesheer. Afkeerig van het Nederlandsch gezag, werd de dokter eerlang verplicht de stad te verlaten; hij bleef echter op een buitenverblijf in de nabijheid wonen, „om”, schreef DIBBETS den 5^{en} Augustus 1834 aan *Oorlog*, „met zoodanigen, aan wie de stad is ontzegd, en anderen nog daarin woonachtig, gemeenschap te houden”; aan herhaalde verzoeken om de vesting weder te mogen betreden, gaf dan ook de Opperbevelhebber geen gevolg. Verscheidene leden der familie ontvingen het Belgische Kruis, wegens hunne aan de revolutie bewezen diensten. Zoo Mr. ADOLPHE BOSCH, werkzaam aan het dagblad *Le Belge*. „Il contribua”, leest men in de bijschriften der onderscheidingen, „à développer l'esprit national et à organiser la résistance aux actes oppressifs du gouvernement déchu; il se chargea, dans le mois d'août et de septembre 1830, de faire les commandes d'armes et de munitions à Liège, et accomplit avec le plus grand dévouement les missions, qui lui furent confiés sous le gouvernement provisoire dans la province de Limbourg.” Evenzoo HENRI BOSCH: „accusé d'avoir organisé un coup de main pour s'emparer de la place de Maestricht, il fut obligé de quitter cette ville pour se soustraire, et parcourut diverses communes des environs où il fit reconnaître le gouvernement provisoire.” — Tot deze lieve familie behoorde de adjudant van Generaal

CROISET, de 1ste Luitenant-ingenieur PAULUS PROSPER BOSCH, die zich in den aanvang van October 1830 ziek meldde. Den 5^{en} 's avonds ging de Generaal eens zien, hoe zijn adjudant het maakte; het bleek hem nu, dat de geheele familie gevlogen was. „In de waan gelaten”, berichtte CROISET den volgenden dag aan den Opperbevelhebber, „dat de 1ste Luitenant-ingenieur en adjudant dezer directie P. P. BOSCH, sedert een paar dagen ziek te huis was, heb ik integendeel mij op gisteren avond overtuigd, dat dezelve met vrouw en kind deze vesting in de stilte verlaten heeft, terwijl alles doet vermoeden, dat hij naar Luik of Brussel geweken is. Bij de Directie-papieren wordt niets vermist.” Beter ingelicht, kon Kolonel VAN DER NETTEN op blz. 199 van zijn hiervoren op blz. 2 aangehaald, in 1837 uitgegeven werk getuigen, dat het overloopen van BOSCH te meer te betreuren viel, wijl deze „eerloos met de plannen der vesting overloopende, alle verdedigingsmiddelen en inrigtingen den vijand verraadde”. Een jaar later, toch, aan *Oorlog* antwoordende op een schrijven over bekendheid bij den vijand met de vestingplannen te Maastricht, gaf de Opperbevelhebber in zijn rapport van 14 September 1838 verschillende redenen op voor die meerdere of mindere bekendheid, waarna hij aldus vervolgde: „Voorts is het bekend, dat door den verrader BOSCH, in het begin der maand October 1830, uit deze vesting gedeserteerd, als 1ste Luitenant-ingenieur en adjudant van den heer Lt.-G¹. CROISET, toenmalig Directeur der 5^e Directie van Fortificatiën, vroeger op het topographisch bureau te 's-Gravenhage werkzaam geweest, en thans, Luitenant-Kolonel, kommandant der genie te Luik, deze vooral gewigtige stukken, de vesting betreffende, heeft medegenomen, en gewis daarvan gebruik zal hebben gemaakt; ook door zijne uitgebreide familiebetrekkingen in deze stad (allen, zonder onderscheid, tot de Revolutionaire Belgische partij behoorende), bevindt hij zich voortdurend in de gelegenheid, de vereischte inlichtingen te bekomen.” — De Heer BOSCH had dus wel wil van zijn overloopen gehad; reeds in 1834 bekleedde hij den in dit schrijven vermelden rang. Laten wij de getrouwen te hooger waardeeren, die voor het lokaas niet vatbaar zijn gebleken en dientengevolge zich eene bedroevend langzame bevordering hebben moeten getroosten. Een paar dagen na zijne desertie, heeft de 2^e Luitenant der Infanterie, CHARLES ANTOINE GAUCHIN zich aan het zelfde misdrijf schuldig gemaakt; beiden werden bij Kabinetsorder van 16 October 1830 als deserteur afgevoerd van het leger. ¹⁾

Eene maand na BOSCH' heengaan, had *Oorlog* aan Generaal CROISET eene andere bestemming gegeven, op grond dat hij als directeur der Fortificatiën niet langer in het min of meer afgesloten Maastricht op zijne plaats kon worden geoordeeld. Had de Opperbevelhebber den 17^{en} October aan *Oorlog* moeten rapporteeren, dat Generaal DAINE van

¹⁾ P. P. BOSCH werd in 1830 adjudant van den evenzeer overgeganen Generaal DAINE. Op blz. 146 LL. noem ik gene verkeerd HENRI BOSCH.

zijne beschikbaarstelling te Utrecht niet wilde weten ¹⁾, er moest ook naar 's-Gravenhage gemeld worden, dat Generaal CROISSET bezwaren tegen heengaan maakte. *Oorlog* antwoordde dd. 6 December 1830: „dat daar volgens art. 4 van het 4^e hoofdstuk der Instructie voor het korps Ingenieurs, een directeur der Fortificatiën niet kan worden opgesloten in eene in staat van beleg verklaarde vesting, welgemelde Generaal alzo Maastricht zal moeten verlaten, aan welke verordening ik UHgEd.Gestr. verzoek hem te herinneren, ten einde hij zich dienovereenkomstig gedrage, en daar er op dit oogenblik geene plaats behorende tot de 5^e Directie van Fortificatiën, behalve Maastricht, bestaat, waar de Generaal zijne functiën als directeur in dezelve zoude kunnen uitoefenen, verzoek ik UHgEdG. hem te autoriseeren om zich herwaarts te begeven, ten einde alhier nadere bevelen te ontvangen. Indien echter”, luidde het verder, „zijne hooge jaren zijn vertrek uit Maastricht in deze oogenblikken moeilijk, of het voor hem onmogelijk mogten maken om zich elders te vestigen, verzoek ik UHgEdG. mij zulks te doen kennen, ten einde dienaangaande zoodanige maatregelen te kunnen nemen, als het meest geraden, en met het belang van de dienst overeenkomstig zullen worden bevonden.” Deze machtiging gaf den Opperbevelhebber gelegenheid tot dadelijk optreden. De Heer CROISSET was, als directeur der Genie, lid van den dd. 1 October 1830 te Maastricht ingestelden *Raad van defensie*. ²⁾ Op het ontvangen van de nadere overplaatsingsmissive, stelde DIBBETS den Geniecommandant niet slechts hiermede in kennis, doch onthief hem dadelijk van het lidmaatschap des Defensieraads. De ontslagene meende dit met een hoogst toornig schrijven te moeten beantwoorden, hetgeen den Opperbevelhebber alsnog aan hem dd. 2 Januari 1831 deed schrijven: „UHoogEd-Gestreges allezints ongepast antwoord op mijne missive van den 31sten December j.l. N°. 497, die daartoe hoegenaamd geene aanleiding heeft gegeven, zal, te zijner tijd, onder het oog van den Koning worden gelegd. Van het oogenblik, dat ik de *dépêche* van het Departement van Oorlog dd. 6 December l.l. N°. 58 ontving, kon en mogt ik UHgEdG. niet erkennen als Directeur der 5e Directie van Fortificatiën, evenmin als kommandant der Genie in deze vesting; gevolgelyk kon denzelve de zitting in den raad van defensie niet meer worden toegelaten. Mijn last zal dienvolgens geëerbiedigd en volbragt worden, zoodat van gisteren 1 Januarij, de functie van UHgEdG. als Directeur voornoemd, ophoudt te bestaan.” Ook de Regeering had onderwijl hardhandige maatregelen genomen. Immers reeds bij Kon. Besl. van 23 December 1830 was de ontevreden generaal, in afwachting van pensioen, op non-activiteit gesteld, terwijl bij *dépêche* van 12 Januari d.a.v. *Oorlog* gelastte, dat de genie-dienst moest worden overgegeven aan den Majoor-ingenieur ENGELEN.

¹⁾ Het rapport in LL. *Bijlagen* N°. 173.

²⁾ Zie LL. blz. 79 en noot 125 der *Bijlagen*.

Deze officier was gehuwd met eene zuster van den Opperbevelhebber en toonde een krachtvolle steun te zijn voor al hetgeen verricht moest worden in het bevestigen der stad. Hij had echter het verdriet zijne gade te verliezen en werd zelf op het einde van 1836 doodziek. Vervuld „met innig leedwezen”, zag DIBBETS zich bij schrijven dd. 12 December 1836 aan *Oorlog* genoopt om voor den lijder verlof te vragen. „Algemeen”, getuigde dat stuk verder, „is het deelnemen, dat de toestand van dien waardigen hoofdofficier inboezemt, welke de achting en genegenheid, door kunde, ondervinding en eene voorbeeldeloze bezadigdheid van inborst, in den volsten zin heeft verworven. Mogt de steeds nog bestaande hoop op zijn geheel herstel te leur worden gesteld, veroorlove ik mij hem en zijne kinderen, in mijne dubbele betrekking van Chef en Behuwdbroeder, op het dringendst aan U.E. aan te bevelen.” Den 1sten Januari 1837 werd de dienst aan den door *Oorlog* aangewezen Overste OORTWIJN overgegeven. „Het is wezenlijk te betreuren”, schreef de Opperbevelhebber alsnog over ENGELEN, „dat die achtenswaardige hoofdofficier, immers voor het tegenwoordige, tot de actieve dienst buiten staat is; doch blijft steeds de hoop, om eenmaal weder een loopbaan te kunnen hervatten, waarin hij door langdurige goede diensten, zich voorzeker heeft onderscheiden.”

In ondergeschikte rangen toonden zich mede bij de Genie tijdens en vóór den 10-daagschen veldtocht verdienstelijk de Kapitein WETTEREN DEKETH en de 1ste Luitenant ROSE. „Ofschoon”, luidde het in DIBBETS' rapport dd. 23 Augustus 1831 over DEKETH, „de officieren der Genie gedurende de blokkade der vesting, niet in de gelegenheid geweest zijn, zich op eene dadelijke wijze te onderscheiden, zoo behoort evenwel deze kapitein, aan wien verscheiden gewichtige en ten volkomen genoegen volbrachte diensten zijn toevertrouwd, op den voorgrond te worden gesteld, en kan alzoo geacht worden aanspraak te hebben op de Militaire Willemsorde.” — Zwak als deze motiveering was, laat het zich wel begrijpen, dat de Regeering op de voordracht niet inging. ROSE was gelukkiger, daar hij reeds tijdens de insluiting der Citadel van Luik gewichtige diensten had bewezen, zich te Maastricht onder zeer moeilijke omstandigheden, in het beramen en uitvoeren van verdedigingsmiddelen bijzonder onderscheidde en niet minder toen, tijdens den 10-daagschen veldtocht, Tongeren werd bezet en den 7^{en} Augustus van Maastricht een uitval werd gedaan.

Als nauw verwant met den dienst der Genie, volgde hier die der *Mineurs en Sappeurs*, waarvan de Luitenant-Kolonel NINABER de chef was; wij lezen op blz. 6, dat de Opperbevelhebber ook in hem het grootste vertrouwen stelde. Reeds vóór den Belegstaat in de vesting werkzaam, droeg hij de meest volledige kennis, zoo van de localiteit als van de middelen der verdediging. Niets belangrijks had op dit gebied plaats gevonden, of NINABER was geraadpleegd; kwam het tot eene werkelijke verdediging, dan moest ook zijne vertrouwdheid met het aangelegde mijnstelsel van het grootste nut zijn. Kennis, be-

leid, onvermoeide ijver in de uitvoering der hem opgedragen plichten, waren de hoofdtrekken, waarmede de Opperbevelhebber hem kenschetste. Niet slechts toonde hij zich een uitnemend genie-officier, maar hij was in den volsten zin des woords soldaat, die in eene vesting van den eersten rang de rechterhand van den bevelhebber kon zijn. Maar daar komt de algemeene directie der Genie te 's-Gravenhage op de ongelukkige gedachte hem reeds in October 1830 over te plaatsen naar Nijmegen, en wel voor het mobiliseeren van twee compagnieën mineurs en sappeurs. Dat in die gewichtige dagen de overste werd verwijderd uit eene betrekking van zoo groot en dadelijk belang, als welke hij te Maastricht bekleedde, en dan nogwel voor eene taak, die evengoed door een kapitein kon vervuld worden, trok de Opperbevelhebber zich te meer aan, wegens de groote ongelegenheid, waarin de overste zich moest bevinden, wanneer hij zich te Nijmegen geplaatst zou zien, zonder eenige hulp en verwijderd van de administratie van het aan hem toevertrouwde korps. Terwijl bij missive dd. 11 December 1830 al deze bezwaren onder de aandacht van *Oorlog* werden gebracht, kon in ieder geval het vertrek voorloopig niet plaats vinden, wegens de berenning van de vesting door den vijand. „Op dit oogenblik”, berichtte de Opperbevelhebber, „bestaat er volstrekt geene mogelijkheid voor den Luitenant-Kolonel NINABER, om zich, met den staf van het korps mineurs en sappeurs, immers met eenige zekerheid, naar de aangewezen bestemming Nijmegen te begeven; alle verandering in het personeel der bezetting, zelfs van enkele officieren, gelijk ook de geringste vesting- en andere werkzaamheden, worden dadelijk aan de muitelingen, door hun toegedane personen, overgebracht; ook houde ik mij stellig overtuigd, hij en allen, die hem vergezellen, zouden worden opgeligt.”

Het departement van Oorlog wilde intusschen de wenschen der Genie-directie niet wederstreven en aldus moest de overste in April 1831, toen de weg vrij geworden was, zich naar Nijmegen opmaken. De last daartoe ontving hij bij ondervolgend waardeerend schrijven van den Opperbevelhebber dd. 12 dier maand, dat ons tevens doet zien, hoe diep zich DIBBETS deze verplaatsing aantrok: „Sedert zeven maanden, heb ik groote diensten van UEdG. gehad, die door mij naar waarde zijn erkend. Bij eene tweede berenning of belegering zoude ik UEdG. in de gelegenheid hebben gesteld, zich in deze gewigtige vesting roem te verwerven; Uwe algemeene kunde in het militaire vak en het vertrouwen door mij in UEdG. gesteld, strekken daarvan ten waarborg. Niets is dan ook nu, gedurende drie maanden, verzuimd, om UEdG. in deze hoog belangrijke dienstverrigtingen te behouden; mijne gepaste, ja zelfs gegronde representatiën, hebben eindelijk geen invloed meer gevonden, zoodat de Algemeene Directie der Genie heeft goed gevonden, UEdG. tot eene dienstverrigting naar Nijmegen op te roepen, namelijk *het mobiliseren aldaar van twee compagnieën mineurs en sappeurs*. De tijd zal doen zien, of UEdG. in deze betrekking, den

Koning en het Vaderland van meer dienst zult wezen. — Ik vind mij alzoo verplicht, ingevolge aanschrijving van het Departement van Oorlog van den 9^{en} dezer N°. 19, UEdG. te gelasten, op de best mogelijke wijze, ten einde voorschreven, naar Nijmegen te vertrekken. Als opperbevelhebber in deze vesting, is het voor mij grievend, een der meest gedistingeerdste hoofdofficieren, in omstandigheden als thans, van hier te zien verwijderen; ik hoop echter UEdG. zich weldra weder onder mijne bevelen zal bevinden; zoo niet, zal UEdG. de welverdiende belooning ten gepasten tijd niet ontgaan. — Ontvang intusschen de verzekering mijner bijzondere genegenheid en hoogachting." — Den zelfden 12^{en} April 1831 berichtte de Opperbevelhebber aan *Oorlog*, dat NINABER gelast was zich naar Nijmegen te begeven. Na nogmaals uiteengezet te hebben, waarom het doordrijven der Genie-directie „allerebvreemdendst” voorkwam, vervolgde het schrijven aldus:

„De vesting Maastricht is het hoofdpunt der groote strategische linie, zoo van de zijde van Holland als van Duitschland, waarop alle hoofdoperatiën geschieden moeten, weshalve gemelde vesting thans in Duitschland als de belangrijkste voorpost, zoo van die zijde als van Holland beschouwd wordt, terwijl, door het behoud van Maastricht België aan de oostzijde geheel is open gelegd, en, wel verre van dit in het oog te houden, en alle noodige middelen ter mijner beschikking te stellen, of ten minste mij die te laten behouden, welke ik thans heb, zoo geschiedt juist het tegendeel, waarvan de onderwèrpelijke, door de Algemeene Directie der Genie, geprovoceerde aanschrijving een bewijs oplevert. De alleszins doelmatige en krachtdadige materiele middelen van verdediging zijn huij daarzijn alleen aan mij verschuldigd; de Algemeene Directie der Genie heeft weinig of niets daaraan toegebracht.

„Niet minder vreemd is het voornemen van gemelde Algemeene Directie om het personeel der Genie alhier dan eerst te vermeerderen, zoodra het zich zal laten aanzien, dat het werkelijk tot eene belegering dezer vesting komen zoude. Immers de eerste vereischte van den Ingenieur in zoodanig geval, is goed en grondig met de localiteit en met alle de middelen van verdediging bekend te zijn, eene kennis, welke met de meeste kunde en den besten wil, in eene vesting als Maastricht, niet in eenige weken te bekomen is.

„Eerbiedigende intusschen Uwer Excellenties bevelen, heeft de heer Luitenant-Kolonel NINABER last tot het vertrek naar Nijmegen bekomen; in geval echter de vijandelikheden weder mogten aanvangen, en Maastricht belegerd werd, zal het Departement van Oorlog te laat inzien, dat men aan mijne zoo gepaste als gegronde representatiën had moeten gehoor geven.

„De verdiensten van meergemelden Luitenant-Kolonel op hoogen prijs stellende, heb ik de eer hiernevens te voegen, een extract uit de reeds opgemaakte voordragt van belooningen aan de onderscheiden wapenkorpsen.”

Eerst na den 10-daagschen veldtocht echter werd de overste, die

reeds de Willemsorde bezat, op DIBBETS' nader voorstel van 23 Augustus 1831 gedecoreerd met het ridderkruis der Orde van den Ned. Leeuw.

Onder Luitenant-Kolonel NINABER hadden gediend de Majoor BERGSMA en de 1ste Kapitein J. B. HULET. De eerste onderscheidde zich zoowel in het commando van het hem toevertrouwde bataljon, als te voren, toen hij tijdelijk het commando der Genie had, „door kunde, beleid en ijver”, waarom de Opperbevelhebber hem, die ook reeds de Willemsorde bezat, mede voor de orde van den Ned. Leeuw in aanmerking bracht, echter zonder succes. — Kapitein HULET was ten deze gelukkiger. De Opperbevelhebber had er aan herinnerd, hoezeer deze officier met vele bijzondere diensten was belast geweest en zich daarvan steeds met onderscheiding had gekweten, bepaaldelijk bij het aanleggen van mijnen; ook waren zijne verdiensten aan den dag getreden bij het gevecht in de voorstad St. Walburge, ter gelegenheid van DAINE's mislukte expeditie naar Luik, ¹⁾ en bij het in staat van verdediging brengen van Tongeren.

III.

DE DIENST DER ARTILLERIE, CAVALERIE EN INTENDANCE, ZOOMEDE DE LEIDING VAN DEN GENEESKUNDIGEN DIENST.

Nevens eene 5^e Genie-directie had men te Maastricht, zooals op blz. 2 gemeld werd, eene 5^e *Directie der Artillerie*, waarvan de chef was Kolonel VERKOUTEREN. Het zal den Lezer wel niet ontgaan, dat de promotie in die dagen ook al niet schitterend blijkt. Zoo was de Heer VERKOUTEREN reeds in 1808 Luitenant-Kolonel. Het griefde hem daarom dubbel, dat een jongere in bevordering, Kolonel DES TOMBE, in 1830 Generaal werd, doch deze was van de infanterie, terwijl de Regeering oordeelde, dat, hoe welgezind zij ook voor den Heer VERKOUTEREN was, men allermint in tijd van oorlog als regel kon aannemen om met de bevordering in het eene wapen rekening te houden met die in een ander. Intuschen beval de Opperbevelhebber bij missive dd. 2 December 1830 „den weldenkenden, zijnen plicht betrachtenden officier” bij *Oorlog* ten zeerste aan. — Na den 10-daagschen veldtocht bracht DIBBETS den Kolonel in aanmerking voor de Willemsorde, wegens „zijne gewichtige diensten”, zich „in alle omstandigheden” hebbende onderscheiden; groot was de ergeris, toen de Regeering ook daarop niet inging. Eerlang werd echter de Heer VERKOUTEREN Generaal-Majoor, terwijl hij als chef der Artilleriedirectie steeds onder DIBBETS bleef dienen; later mede ridder der Willemsorde geworden, viel hem als zoodanig de treurige eer toe een der vier slippen van het rouwkleed te dragen, toen in 1839 de Opperbevelhebber grafwaarts werd gebracht. Nevens Kolonel DE RAS, over wien nader, en den reeds vermelden Generaal BRADE, werd daartoe ook aangewezen de Kolonel BIJLEVELD. In 1830 was deze echter nog overste en voerde hij

¹⁾ Verg. LL., blz. 60.

bevel over de batterijen der vesting op den linker Maasoever, zoomede over het 3^e bataljon veldartillerie. De Opperbevelhebber droeg hem dd. 31 Augustus 1831 voor, uithoofde van „grooten diensten”, voor het ridderkruis der orde van den Ned. Leeuw; de Regeering ging er echter niet op in; eene dergelijke voordracht van den 23sten t.v. ten behoeve van den commandant der mobiele batterij, Kapitein BRADE, „een kundig artillerie-officier”, volgde daarentegen de Regeering wel.

Chef van het wapen der *Cavalerie* was een verdienstelijk officier, wiens familienaam in de revolutie-dagen anders geen gelukkigen indruk maakte, Majoor LUCAS NIJPELS. L. TH. NIJPELS was uitgever van het Maastrichtsche dagblad *L'Éclairneur*, waaraan het zwijgen moest worden opgelegd¹⁾; den advocaat en medewerker aan dat blad J. S. G. NIJPELS werd, toen hij eenmaal de vesting had verlaten, de toelating verder ontzegd. Twee andere NIJPELS', broeders, waren militairen en gingen dadelijk naar de omwenteling over. LAMBERT NIJPELS zag zich in September 1830 met den generaalsrang aan het hoofd van het Belgische leger geplaatst en vaardigde als opperbevelhebber den 22sten October te Brussel de karakterlooze proclamatie uit, waarin hij zijne dapperen verzekerde, dat de Belgische heldennatuur niet tot haar recht zoude behoeven te komen in den aanstaanden strijd met de Noordelijke lafaards! ²⁾ Wij weten het, dat Generaal DAINE bij zijn overgaan, dit zelfde wanmakelijk voorbeeld volgde³⁾; hij was dan ook gehuwd met eene juffrouw NIJPELS, wier broeder JACOBUS DOMINICUS, als agent van 's Rijks schatkist te Roermond, f 20.000 in handen der muitelingen liet. ⁴⁾

Te hooger mag men daarom aanslaan de houding van den Majoor, weldra Overste der *cavalerie*, LUCAS NIJPELS, broeder van den Brunselschen Generaal. Dapper had hij medegestreden in de straten van Luik op dien 30sten September 1830, toen DAINE's wanbeleid onze troe-

¹⁾ Verg. LL., blz. 79.

²⁾ Ziehier de proclamatie van den Belgischen generaal, overgenomen uit den *Courier des Pays Bas* van 24 October 1830:

Aux officiers, sous-officiers et soldats de l'ancienne armée!

En refusant de combattre contre vos confrères, vous avez rempli un devoir gravé dans le coeur de tout bon Belge. Mais ce refus ne suffit point à la patrie; elle attend de vos bras, de votre expérience, des secours puissans, qui, en l'affranchissant à jamais de la tyrannie hollandaise, lui permettent de prendre dans la balance politique l'attitude qui convient à une nation sage et belliqueuse. Pour atteindre ce but, une armée forte et régulière va se réunir. Que ceux d'entre vous qui ont été revoir leur foyer, ceux qui sont encore arrêtés dans les régimens étrangers, viennent se ranger sous les drapeaux de l'indépendance! Vous n'aurez pas besoin de déployer tout votre courage, pour abaisser la jactance du roi, qui a la folie de vous traiter encore de révoltés, pour refouler dans ses marais, les débris de corps de cette chétive nation qui laisse enlever ses flottes par la cavalerie, qui a vu, sans honte, en Russie, défilier ses soldats, *la crosse en l'air*, au milieu de la brave armée française.

³⁾ Verg. LL., blz. 146.

⁴⁾ Zie LL., blz. 107.

pen aan eene nederlaag had blootgesteld.¹⁾ Als juist eene maand later, alle uit het Zuiden herkomstige officieren te Maastricht bij den Opperbevelhebber op hun ontslag aandringen, zijn er slechts twee, die aan deze muiterij niet medededen: een dezer is de Majoor NIJPELS²⁾; kan het eindelijk tot eene verwijdering der zuidelijke elementen uit het Maastrichtsche garnizoen komen, dan dringt de Opperbevelhebber er bij *Oorlog* in warme waardeering op aan, dat deze officier hem als chef van het wapen ter zijde blijft staan. „Het gedrag van den Majoor NIJPELS”, leest men toch in de missive van 29 November 1830, „zijne onlangs betoonde trouw en gehechtheid aan Onzen geëerbiedigden Koning, gepaard bij zijne militaire hoedanigheden, langdurigen dienst en zeven veldtochten, geven mij alle reden, dezen hoofdofficier, op eene gunstige wijze aan Uwe Excellentie te doen kennen, ten einde bij eene eerst komende bevordering op hem, als oudsten Majoor van het wapen, regard te slaan, en hij, indien het kan zijn, aan het hoofd der thans door hem gekommandeerde escadrons worde behouden.”

Minder geschikt schijnt geweest te zijn de Majoor der Kurassiers GUÉRIN. Hij miste het noodige gezag over zijne ondergeschikten, eene verhouding, die bedenkelijke afmetingen aannam, toen in 1832 de kurassier YPEY ter dood werd veroordeeld. De Majoor destijds met verlof gegaan zijnde, gaf de Opperbevelhebber bij schrijven dd. 16 Januari 1833 *Oorlog* in overweging om hem niet meer te doen terugkomen, „alzo deze hoofdofficier, hoezeer een achtenswaardig en braaf man, door zijne gevorderde jaren, niet meer de geschiktheid bezit, om de manschappen te leiden; bovendien bestaat het vooroordeel tegen hem in dier mate, dat wanneer kurassiers door officieren worden gestraft, zij niet van het denkbeeld te brengen zijn, dat zulks door den Majoor geschiedt, tegen wien zij alsdan hunnen haat in ongepaste bewoordingen uiten.” In een nader rapport van 15 Februari 1833 betoogde de Opperbevelhebber, dat het ook met het oog op het aan YPEY te voltrekken doodvonnis voor den Majoor zelf beter was, niet terug te komen; mocht dit echter wel gebeuren, dan zoude in ieder geval voor de handhaving der orde bij den troep gezorgd worden. „Zoodra de Majoor GUÉRIN het kommando weder aanvaardt”, deelde DIBBETS toch mede, „zal strengelijk de hand worden gehouden, dat de manschappen niet van de verschuldigde gehoorzaamheid afwijken; buitendien gaat men steeds voort, den geest bij dit escadron van zeer nabij gade te slaan, en mogt het komen te blijken, dat er eenige middelen tot verleiding in het werk worden gesteld, zal dit niet straffeloos worden gelaten, en daaraan weldra een einde worden gemaakt.”

Opvolgend in rang diende onder GUÉRIN, de Ritmeester VAN GOLSTEIN, aan wiens verdiensten ik reeds elders recht deed wedervaren.³⁾ Na de dagen van 1830 werd aan het wapen der cavalerie toegevoegd de 1ste

¹⁾ Zie LL., blz. 57 vgg.

²⁾ Zie de *Bijlagen* LL., noot 188.

³⁾ LL., blzn. 154—155.

Luitenant der artillerie ZEHÉLIN ¹⁾, die deze overplaatsing gevraagd had en door den Opperbevelhebber op hoogen prijs werd gesteld, zich voortdurend onderscheidende, luidde DIBBETS' rapport van 5 December 1830 „door buitengewone bereidwilligheid en dienstijver”.

Na de zuivering van zuidelijke elementen, behoorden de kurassiers van NIJPELS tot de beste troepen van het garnizoen. Ongelukkig echter konden deze soldaten niet buiten de vesting gaan, of, als de gelegenheid schoon was, bedronken zij zich en begingen dan allerlei baldadigheid. Had de Opperbevelhebber in zijn rapport aan *Oorlog* van 8 Februari 1831 juist over de verdiensten der Kurassiers uitgeweid, den 28sten d.a.v. moest hij aan Majoor NIJPELS de volgende vermaning doen toekomen:

„In der tijd heb ik aan het departement van Oorlog omtrent de goede diensten door de veldescadrons onder Uw bevel, het navolgend verslag gedaan: *De schoone afdeeling Kurassiers onderscheidt zich bijzonder in gedrag en dienst; de kracht, die dit uitmuntend korps aan de bezetting bijzet, de moed en vrees, welke hetzelfde inboezemt, overtreft alle denkbeeld.*

„Zal dit korps zijnen verkregen goeden naam behouden, behoort hetzelfde zich niet alleen in het oog zijner officieren te onderscheiden, maar moet omtrent het individueel gedrag der manschappen, ook geene reden tot klagten bestaan; het tegendeel vindt evenwel plaats, daar bijna elken reize, dat de kurassiers, hetzij afzonderlijk, of onder geleide van onderofficieren, tot eenigen dienst buiten de vesting worden gebezigd, zij zich op eene verregaande wijze aan den drank te buiten gaan. Persoonlijke dapperheid van den soldaat, hoe schitterend ook, verliest van zijne waarde, wanneer een vol vertrouwen niet daarmede kan gepaard gaan. De eer van het regiment heeft mij tot dusver weerhouden, zoodanig laakbaar gedrag tot onderwerp eener dagorder te maken. Ik verwacht dus van U, mijnheer de Majoor, dat van stonde af aan, krachtdadige maatregelen worden aangewend om dat verderfelijik kwaad tot den wortel uit te roeijen, terwijl het buitendien mijn stellig voornemen is, om den eerste, die zich weder aan dronkenschap in dienst schuldig maakt, ten voorbeeld van anderen, op de strengste wijze te doen straffen.

„Het is mijn verlangen, dat afschriften dezer, door UHEDG. aan de ritmeesters worden ter hand gesteld, met last den inhoud, aan de officieren, onderofficieren en kurassiers kenbaar te maken.”

De drankduivel heerschte echter, gelijk te verwachten was, niet alleen dáár. „Nogmaals wordt herinnerd”, luidt het in eene dagorder van 9 October 1831, „dat de in de Maatschappij, zoo verachtingswaardige dronkenschap, bij den soldaat, vooral in oorlogstijd, hoogst strafbaar is, daar zijn eigen lot, dat zijner kameraden, en zelfs het gelukken eener expeditie, hierdoor veelal in de waagschaal wordt gesteld, en

¹⁾ Verg. LL., blz. 137.

zal dit kwaad, met de meest mogelijke gestrengheid worden tegen-
gegaan."

Twee dienstvakken hadden minder gelegenheid zich naar buiten te onderscheiden, namelijk de *Militaire administratie* en de *Geneeskundige dienst*. Chef van het eerste was de Intendant DE RAS. Uitnemend zorgde hij voor de approvisionnementsmagazijnen en hoog waardeerde de Opperbevelhebber zijne doelmatige en tevens spaarzame maatregelen voor de voorziening in de behoeften van den dienst. — Het hoofd van den anderen diensttak was de Chirurgijn Majoor MOHR. „Bekend", getuigde de Opperbevelhebber van hem, „als een bekwaam en ervaren geneesheer", onderscheidde hij zich steeds door „zijne bijzondere zorg voor de zieken en geblesseerden". — Beide chefs ontvingen na den 10-daagschen veldtocht het ridderkruis der orde van den Ned. Leeuw.

(Wordt vervolgd.)

De werking van het schot op de affuit,

DOOR

G. DE JOSSELIN DE JONG,

1ste Luitenant der Artillerie.

De volgende studie, over de werking van het schot op de affuit, heeft ten doel om enkele voor den artillerist van belang te achten aanwijzingen omtrent het *practisch gebruik* van het geschut meer algemeen onder de aandacht te brengen. In verband met dit doel zal niet worden ingegaan op de gevolgtrekkingen, welke uit een *constructief* oogpunt zouden kunnen worden gemaakt uit de werking, welke het schot op de affuit doet gevoelen.

Voor hen, die ook uit laatstbedoeld oogpunt eene meer volledige theoretische studie over ons onderwerp wenschen te maken, noemen wij, als voornaamste bronnen, allereerst den klassieken arbeid van Prof. G. KAISER in de Mitth. A. u. G., 1877, getiteld: „Ueber Lafetten-Construction”, en verder:

PAUL WOSTROWSKY. Versuch einer rationellen Lafettentheorie. Mitth. A. u. G., 1897 en 1898.

PAUL SOCK. Zur Theorie der hydraulischen Geschützbremmen. Mitth. A. u. G., 1899.

M. E. VALLIER. Théorie et tracé des freins hydrauliques, 1900.

RUDOLF KÜHN. Rohrrücklaufgeschütze; deren Aufbau und Beanspruchung. Mitth. A. u. G., 1902.

Onze beschouwingen zullen omvatten alle bij de Nederlandsche Landmacht ingevoerde affuitstelsels. De bij het nieuwe veldgeschut gevolgde, voor *rad*affuiten geheel nieuwe constructie vormde wel is waar de naaste aanleiding voor onze studie, doch de oudere stelsels zijn mede daarin opgenomen, omdat zij tot nu toe in openbare geschriften behandeld zijn op eene wijze, welke — naar dezerzijdsche meening — deels onvolledig,² anderdeels eene onjuiste opvatting, omtrent de werking van het schot op de affuit, ten grondslag heeft.

Het schot doet zijne werking op de affuit op tweeërlei wijze gevoelen, rechtstreeks zoowel als middellijk. In de eerste plaats oefenen bij het schot de buskruitgassen een druk uit tegen den stootbodem van den vuurmond (en wel te rekenen over een oppervlak ter grootte van de dwarsdoorsnede der *ziel*). Deze druk wordt op de affuit overgebracht, doordat deze, tijdens de werking van dien druk, met den vuurmond

maand

verbonden is. Deze *rechtstreeksche* werking van het schot op de affuit is afhankelijk van de mate, waarop de affuit zich tegen genoemden druk verzet, en wel ten gevolge van de meer of minder hechte verbinding van den vuurmond met de affuit en doordat de affuit, door hare traagheid en den tegenstand op het opstellingsvlak, meer of minder aan hare plaats gebonden is.

In de tweede plaats doet de werking van het schot zich *middellijk* op de affuit gevoelen, doordien de terugstoot, die onder de werking van de buskruitgassen, hetzij alleen aan den vuurmond of wel aan den vuurmond met de affuit, is medegedeeld, moet worden uitgeput door den tegenstand, dien de bewegende massa ontmoet.

Bij het bestudeeren van de rechtstreeksche werking van het schot op de affuit zal, in verband met het vorenstaande, onderscheid worden gemaakt tusschen *stugge affuiten*, waarbij eene *vaste* verbinding, en *affuiten met vuurmondterugloop*, waarbij eene *beweeglijke* verbinding tusschen vuurmond en affuit bestaat. Ten aanzien van de stugge affuiten zal er bovendien rekening mede worden gehouden, of de affuit al of niet door het schot terugloopt.

In dezen gedachtengang zal achtereenvolgens worden nagegaan:

- 1°. De werking van het schot op eene stugge affuit, die vast verbonden is aan het opstellingsvlak.
- 2°. De werking van het schot op eene stugge affuit, die bij het schot terugloopt.
- 3°. De werking van het schot op eene affuit met vuurmondterugloop.

Daarbij zullen telkens de rechtstreeksche en de middellijke werking van het schot afzonderlijk worden besproken.

In elk van die gevallen uit zich de ter sprake komende werking, doordien krachten werken op de verschillende deelen der affuit en daarin spanningen opwekken. Overtreft in eenig deel der affuit de spanning de grens van veerkracht van het materiaal van dat deel, dan zal daarvan het gevolg zijn eene blijvende vormverandering, welke — zooals bekend is — op den duur meer of minder spoedig tot vernieling van het betreffende affuitdeel zal leiden. Het richtsnoer voor onze onderzoekingen zal dus zijn, om in elk der aangegeven gevallen te trachten het aangrijpingspunt, de grootte en de richting der bedoelde krachten te bepalen.

Alvorens hiertoe over te gaan, vragen wij een oogenblik de aandacht ter onderzoeking van de hiervoren als onjuist aangemerkte opvatting, die veelal omtrent de werking van het schot op de affuit wordt gehuldigd. In afwijking van de zoeven gegeven algemeene beschouwing betreffende de werking van het schot op de affuit, ziet men bij die opvatting de „vernielende werking” (op zichzelf reeds naar onze meening eene minder gelukkige benaming) van het schot op de affuit gelijk gesteld aan het zoogenaamde, „door de affuit opgenomen, arbeidsvermogen”; hiermede wordt dan bedoeld het verschil in arbeid, door de buskruitgassen tegen den stootbodem van den vuurmond verricht, al

naarmate de vuurmond geheel vrij, dan wel te zamen met de affuit als één geheel wordt teruggeworpen. In het laatste geval is de terugloopsnelheid en derhalve evenzoo de afstand, over welchen de buskruitgassen tegen den stootbodem werken, kleiner dan in het eerste geval; er wordt dus minder arbeid tegen den stootbodem verricht dan bij geheel vrijen terugloop van den vuurmond. De voorstanders van de evengevoemde theorie komen dus tot het verkeerde begrip, om aan eene hoeveelheid arbeidsvermogen, welke *niet* ontwikkeld is en daarom nog veel minder ergens verwerkt kan worden, eene vernielende werking toe te schrijven.

Toch valt niet te ontkennen, dat aan het door hen bedoelde verschil in verrichten arbeid wel eenige beteekenis is te hechten. Het geeft n.l. aan, in welke mate de affuit aan de buskruitgassen belet arbeid te verrichten tegen den stootbodem van den vuurmond, m. a. w. het vormt een maatstaf voor den totalen weerstand door de affuit geboden tegen den druk, dien de vuurmond daartegen uitoefent onder de werking van de buskruitgassen. Zoo zal bij eene affuit met vuurmondterugloop dit verschil en dus de weerstand, dien de affuit aan de rechtstreeksche werking van het schot biedt, nagenoeg nul zijn; op eene stugge affuit, die tijdens het schot stilstaat (zooals een mortierstoel), wordt daarentegen een minimum-arbeid verricht en is de weerstand, dien de affuit biedt, volkomen te noemen.

Maar al vormt meerbedoeld verschil een maatstaf voor den door de affuit geboden weerstand, geenszins geeft dit recht om het ook een absolute maatstaf te doen zijn voor de werking van het schot op de affuit. Men bedenke toch, dat de gasdruk, de bron van de geheele werking, niet is eene instantaneele kracht, zoodat de „over het geheel” door de affuit geboden weerstand geen absoluut gegeven kan zijn omtrent de op achtereenvolgende oogenblikken in de deelen der affuit opgewekte spanningen. En toch, wij gaven het hierboven aan, kunnen slechts die spanningen de oorzaak vormen voor vernieling. Om ze te leeren kennen is het noodig te weten, op welke wijze de affuit tijdens het schot weerstand biedt aan den druk van den vuurmond en c. q. ook op welke wijze de terugstoot wordt uitgeput; d.w.z. men moet de krachten kennen, die tijdens het schot en ook tijdens den terugloop op de verschillende deelen der affuit werken.

Gaan wij, ter bepaling hiervan, thans over tot nadere beschouwing der aangegeven gevallen.

1°. *De werking van het schot op eene stugge affuit, die vast verbonden is aan het opstellingsvlak.*

Eene vaste verbinding tusschen den vuurmond en de stilstaande affuit komt voor bij mortierstoelen en bij de pantseraffuiten met op het voorpantser steunend dekpanter. (Koepelkanon van 15 cM. L/24.)

Bij de onderstelde afwezigheid van terugloop bestaat er bij het schot evenwicht tusschen den gasdruk tegen den stootbodem van den vuur-

vuurmond?
munitie?

Stijfheid
van de affuit?

mond, voor zooveel deze druk naar de tappan wordt overgebracht, en den tegenstand, dien de affuit in de tappannen biedt. Laat men den druk, die in den richttoestel wordt opgenomen, buiten beschouwing en evenzoo de afname van den gasdruk tegen den stootbodem, door het verrichten van arbeid bij het opwekken van elastische spanningen in het metaal, dan wordt de druk tegen de beide tappannen aangegeven door de grootte van den gasdruk. De grootste druk tegen de affuit, waarmede men dus rekening moet houden, is dan de maximum-gasdruk tegen den stootbodem, aangrijpende in de tappannen en werkende volgens de richting der zielas. (Zoolang het projectiel zich achter de tappan bevindt, komt de weerstand, dien het projectiel van de velden en in de trekken ondervindt, feitelijk in minderung van den druk tegen den stootbodem.)

In deze beschouwing is over het hoofd gezien, dat er vóór het schot, wanneer de vuurmond met den onderkant der tappan in de tappannen steunt, eenige speling kan bestaan tusschen vuurmond en affuit in de richting van de zielas. Bij het schot wordt deze speling opgeheven en zal er eenige botsing in het spel komen. Bedenkt men echter, dat het projectiel reeds eenigen afstand, bij progressief buskruit in een kanon 1.5 tot 2 dM. en meer, naar voren is bewogen op het oogenblik, dat de maximum-gasdruk optreedt (zie *Beknopt Overzicht* enz. 1896, blz. 87), dan is bij de voorkomende gewichtsverhouding tusschen projectiel en vuurmond daaruit af te leiden, dat genoemde speling in de tappannen, die toch slechts betrekkelijk klein zal zijn, reeds is opgeheven, alvorens de maximum-gasdruk optreedt. Zoo weegt bijv. de mortier van 15 cM. 420 KG., de brisante granaat van 15 cM. 33.2 KG. of ruim het $\frac{1}{3}$ van den mortier. Heeft, bij het gebruik van het vrij scherpe buskruit ($2 \times 2 \times 0.65$) of ($1.6 \times 1.6 \times 0.2$), het projectiel slechts 5 cM. afgelegd op het oogenblik, dat de maximum-gasdruk optreedt, dan zou de mortier het $\frac{1}{13}$ van 5 cM. of ongeveer 4 mM. zijn teruggeworpen. Bij kanonnen is het gewicht van het projectiel gemiddeld het $\frac{1}{70}$ tot $\frac{1}{80}$ van dat van den vuurmond, zoodat de vuurmond op genoemd oogenblik ongeveer $\frac{1}{70}$ tot $\frac{1}{80}$ van 15 tot 20 cM. of 2 tot 3 mM. is teruggeworpen. De invloed van bovenbedoelde botsing mag dan ook buiten beschouwing blijven, indien men, c. q. onder invoering van een veiligheidsfactor, den maximum-gasdruk tegen den stootbodem van den vuurmond aanneemt voor den door de onderwerpelijke affuit ondervonden druk.

Uit het vorenstaande blijkt, dat de werking van het schot op eene stugge affuit, die bij het schot stilstaat, wat betreft de grootte van de tegen de affuit werkende kracht, beoordeeld moet worden naar den grootsten maximum-gasdruk, die te verwachten is. De richting van de kracht is afhankelijk van de elevatie van den vuurmond. Zoolang men dus bij het schieten blijft binnen de ten aanzien van den maximum-gasdruk en de elevatie voor de affuit bij het ontwerpen en beproeven vastgestelde grenzen, zal men op den duur op een veilig gebruik van de affuiten dezer soort mogen vertrouwen.

maarm
acht?

dit is schietstuk?

Bij gebruik van een zwaarder projectiel of van eene andere buskruitlading, waardoor de toegestane maximum-gasdruk wordt overschreden, zal echter eerst een onderzoek naar het weerstandsvermogen der affuit moeten worden ingesteld. ¹⁾

Wenscht men buiten de voor de elevatie toegestane grenzen te gaan en wil men bijv. met den mortier met groote lading onder kleine elevatie schieten, dan zal men hiertoe de bedding onder eenige helling naar voren moeten leggen, zoodat de tegen de affuit gerichte kracht in de gewenschte richting werkt. Wel is waar werkt dan het gewicht van den mortier in eene andere richting dan in normaal geval, doch bij het geringe gewicht van den mortier in vergelijking tot de grootte van den gasdruk — 15 cM. Mr. weegt 420 KG., de druk tegen de tappannen bedraagt bij een gasdruk van 1000 atm. ruim 182 ton — is dit natuurlijk van een te verwaarloozen invloed op de grootte en de richting van de composante van beide krachten.

Uit de beschouwing sub 2° van de werking van het schot op stugge affuiten, die met het kanon terugloopen, zal nog blijken, dat het voor de grootte van den druk in de tappannen van een mortierstoel van onbeduidenden invloed is, in welken grond de bedding is geplaatst, aangezien de bedding wegens het groote steunvlak slechts weinig in den grond zal worden gedrukt en dus nagenoeg volkomen weerstand biedt aan den druk van den vuurmond. Wellicht zou de meerdere of mindere veerkracht van het opstellingsvlak van invloed kunnen zijn op de wijze van voortplanting in de affuit van den in de tappannen ondervonden druk, ware het niet, dat de aan den stoel verbonden bedding een onverbreekbaar veerend kussen vormt, dat in dit opzicht alle vrijheid in keuze van opstelling toestaat.

2°. *De werking van het schot op eene stugge affuit, die bij het schot terugloopt.*

Tot de hierbedoelde affuiten behooren onze rad- en uitleggeraffuiten, kazemat- en raamaffuiten, alsmede onze hefkoepel- en pantseraffuiten, de laatste bij geheven pantser.

De beschouwing van de werking van het schot op eene stugge affuit, die bij het schot terugloopt, geldt een bewegingsvraagstuk. Bepalen wij ons bij de oplossing hiervan voorloopig tot eene gewone radaffuit en

¹⁾ Ook zou (Mith. A. u. G., 1898, blz. 470) bij gelijken maximum-gasdruk de soort van het gebezigde buskruit van invloed zijn op de werking van het schot op de affuit, afhankelijk van het karakter der ontloffing van het buskruit en van de wijze van voortplanting van de in de affuit opgewekte spanningen. Daar echter de van nul af aangroeiende gasdruk, blijkens uitkomsten bij gasdrukmeting, op den betrekkelijk lichten stuikstempel voor gasdrukmeting als een statische druk werkt, kan naar dezerzijdsch oordeel bij eene geschikte buskruitsoort (waarbij geen golfdruk voorkomt) bovenbedoelde invloed slechts bijkomend zijn.

beschouwen wij daarbij eerst de uitwerking tijdens het schot en daarna die gedurende den terugloop van het schot.

a. De uitwerking op de affuit tijdens het schot.

Bij het schot wordt de vuurmond door den gasdruk tegen de tappannen van de affuit gedrukt en wordt aan het geheele stuk eene achterwaartsche beweging medegedeeld, onder gelijktijdige overwinning van de wrijving op de bedding of op den grond en onder samendrukking van dit opstellingsvlak.

Zien wij af van het deel der kracht, dat verbruikt wordt tot samendrukking van de deelen der affuit. Nemen wij aan, op de zelfde gronden als zulks voor de stilstaande affuit geschiedde, dat de betrekkelijk kleine speling, die de vuurmond in de tappannen zou kunnen hebben in de richting van den gasdruk, reeds vóór het bereiken van den maximum-gasdruk is opgeheven, en derhalve geen invloed zal hebben op de grootte van den grootsten druk in de tappannen. Onderstellen wij verder, dat aan den vuurmond en aan de affuit de zelfde snelheid wordt medegedeeld. In het normale geval zal namelijk de affuit bij het schot eene wentelende beweging verkrijgen om het steunpunt van den staart; aangezien nu het zwaartepunt van den vuurmond op grooteren afstand van dit draaipunt is gelegen dan het zwaartepunt der affuit, zal de vuurmond ook eene grootere versnelling verkrijgen dan de affuit; van de kracht, die het geheele stuk terugwerpt, wordt dus een grooter deel besteed tot het terugwerpen van den vuurmond en een kleiner deel tegen de affuit gekeerd, dan zonder wenteling het geval zou zijn. Door de wentelende beweging van het stuk te vervangen door eene gelijk gerichte beweging van vuurmond en affuit, zooals dit in de navolgende beschouwing zal geschieden, zal dus een iets te hoog bedrag worden afgeleid voor den tegen de tappannen uitgeoefenden druk.

Noemen wij eindelijk den gasdruk tegen den stootbodem van den vuurmond K , de massa van den vuurmond M_v , de massa van de affuit M_a , de versnelling van vuurmond en affuit w , den wrijvingsweerstand met het opstellingsvlak W , den tegendruk van dit vlak V (w , W en V gerekend in de richting van de kracht K), dan is

$$K = \dot{w} (M_v + M_a) + W + V \dots (1)$$

Eene zwaardere affuit, die vrij zweeft en zelf dus geen weerstand ondervindt, zal, indien deze maar zwaar genoeg is, juist evenveel tegenstand kunnen bieden aan den druk van den vuurmond, als de onderwerpelijke op eene bedding of op den grond opgestelde affuit te zamen met den wrijvingsweerstand en met den tegendruk van het opstellingsvlak. Zij deze affuit f -maal zwaarder dan de beschouwde, zoodat $w \cdot f M_a = w \cdot M_a + W + V$; dan kan, door invoering van den factor

$$f = \frac{w M_a + W + V}{w M_a} = 1 + \frac{W + V}{w M_a},$$

welke factor dus rekening

houdt met den tegenstand van het opstellingsvlak, de formule (1) geschreven worden:

$$K = w. M_v + w. f M_a.$$

Voor eene vrij zwevende affuit, die geen weerstand ondervindt en waarvoor derhalve W en V nul zijn, heeft de factor f zijn minimum-waarde $f = 1$. Voor eene affuit, die bij het schot stilstaat, waarbij dus w gelijk nul is, heeft f zijn maximum-waarde $f = \infty$, aangevende, dat de affuit oneindig zwaar wordt, d. w. z. dat de affuit één geheel uitmaakt met de aardmassa.

De laatste vergelijking nu, geeft aan in welke verhouding de tegen den stootbodem uitgeoefende gasdruk zich over vuurmond en affuit verdeelt bij het verrichten van arbeid op het geheele samenstel (steeds in de veronderstelling dat dit geene wentelende beweging aanneemt). De term $w. f M_a$ geeft daarbij de grootte aan van de op de affuit werkende kracht. Uitgedrukt in K is deze term:

$$w. f M_a = K \frac{f M_a}{f M_a + M_v} = \frac{K}{1 + \frac{M_v}{f M_a}}$$

Voor de massa's de gewichten P_v en P_a van vuurmond en affuit invoerende, vinden wij voor de kracht, die bij het schot tegen de beide tappannen der affuit werkt, en die wij k_a zullen noemen:

$$k_a = K \frac{1}{1 + \frac{P_v}{f P_a}} \dots \dots (2)$$

Deze uitdrukking leert, dat de druk k_a in de tappannen evenredig is met de grootte van den gasdruk en dus het grootst zal zijn op het oogenblik van den maximum-gasdruk $K_{\max}$. Voorts blijkt, dat de druk k_a zal toenemen met het kleiner worden van $\frac{P_v}{f P_a}$, dat is, naarmate de affuit zwaarder is in verhouding tot den vuurmond en zij, door wrijving en tegendruk, meer weerstand ondervindt van het opstellingsvlak.

Aangezien de wrijvingsweerstand met het opstellingsvlak en de tegendruk van dit vlak grooter worden met het toenemen van de elevatie, zal dus, onder overigens gelijke omstandigheden, de tegen de affuit uitgeoefende druk het grootst zijn bij het schieten onder de grootste elevatie. Bij eene elevatie gelijk aan het complement van den wrijvingshoek van affuit met opstellingsvlak zal er geen terugloop plaats hebben en heeft de kracht k_a hare grootste waarde.

De grenzen, waartusschen k_a gelegen is, zijn nu blijkbaar:

$$k_a = \frac{K_{\max.}}{1 + \frac{P_v}{P_a}} = K_{\max} \frac{\text{gewicht affuit}}{\text{gewicht vurende stuk}} \text{ bij geheel vrijen terug-}$$

loop van het stuk (waarbij $f = 1$) en $k_a = K_{\max}$ bij geheele opheffing

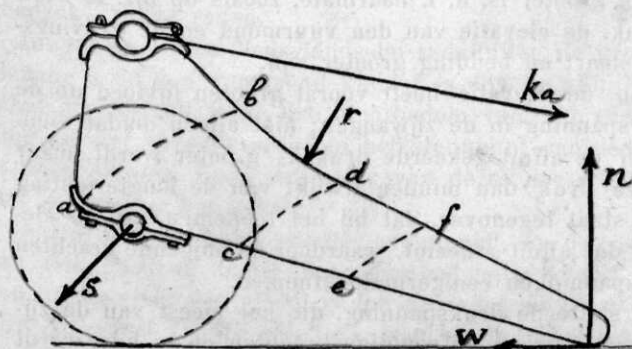
*ook zonder die
formule en aan te nemen*

van den terugloop (waarbij namelijk $f = \infty$). De formule (2) geldt dus voor de stugge affuiten in het algemeen; het reeds beschouwde geval van de werking van het schot op de stilstaande affuit is hiervan als een bijzonder geval te beschouwen, waarbij $f = \infty$.

De volgende tabel geeft een denkbeeld van de bij het schot tegen eene affuit werkende kracht. De in de tabel voor f vermelde waarden zijn langs grafischen weg afgeleid, waarbij voor den wrijvingscoëfficiënt van den staart der radaffuit met eene bedding 0.4, met den grond 0.7 is genomen, als zijnde de hiervoor opgegeven waarden. Ook zijn voor de koepelaffuit van 15 cM L/24 en voor een tweetal kazemataffuiten gegevens opgenomen, waarbij de rollende wrijving van de affuit van 24 cM. L/35 verwaarloosd is en de wrijvingscoëfficiënt van de kazemat-affuit van 6 cM. op het raam 0.1 is gesteld.

Affuit van :	Max. gasdruk in atm.	Gewicht kanon in KG.	Gewicht affuit in KG.	Affuithoek.	Elevatie.	Factor f van formule (2).	k_a = druk tegen affuit in 1000 KG.
24 cM. L/35 batterij.....	2200	20850	4730	—	10°	1.05	199
15 cM. L/24 op bedding .	1900	3045	1650	40°	10°	1.46	154
15 cM L/24 koepel-.....	1750	3100	36000	—	10°	1.04	295
					0°	1.26	115
12 cM. L. op bedding....	1700	1420	1520	40°	10°	1.46	120,5
					30°	2.28	140.5
8 cM. St. op bedding....	1500	450	580	30°	10°	1.38	55.5
Id. op den grond..	1500	450	580	30°	10°	1.70	58
6 cM. veld- op den grond.	1900	186	380	25°	10°	1.55	38
6 cM. kazemat-.....	1900	180	± 200	—	10°	1.35	30

Fig. 1.

Onderzoeken wij thans hoe de druk in de tappannen over de verschillende hoofddeelen der affuit, met name de zijwangen, de as met raden en den richttoestel, wordt overgebracht.

Op de zijwangen (fig. 1) werken bij het schot in hoofd-

zaak de vuurmondruk k_a tegen de tappannen, een opwaartsche druk n in het steunpunt van den staart en de wrijvingsweerstand w . Bovendien zal door den druk van den vuurmond op den richttoestel en door de traagheid van dezen toestel eene in de richting van het pijltje r , door de traagheid van de as met raden eene in de richting van het pijltje s werkende kracht op de zijwangen worden uitgeoefend, waarvan de grootte bij de beschouwing van de uitwerking van het schot op deze deelen nader zal worden nagegaan.

Onder de inwerking van deze krachten ontstaat eene drukspanning in de zijwangen in de richting van de tappannen naar het steunpunt van den staart, en worden de zijwangen te gelijker tijd in eene benedenwaartsche richting gebogen.

Tusschen de genoemde uitwendige krachten bestaat geen evenwicht, hetgeen daaruit blijkt, dat de affuit eene achterwaartsche beweging verkrijgt. Gaan wij daarom nog na, welke de uitwerking is van het deel van de kracht k_a , dat deze beweging veroorzaakt. Nemen wij daarbij aan, dat een willekeurig punt a (fig. 1) van de zijwangen, bij de teruggaande en tevens wentelende beweging der affuit, in de richting van de kromme ab bewogen wordt; dan zal de spanning, welke in de doorsnede ab der zijwangen ontstaat bij het in beweging komen der affuit, worden bepaald door de kracht, die noodig is om de massa, beneden deze doorsnede gelegen, in de beweging van de daarboven gelegen massa te doen deelnemen. Evenzoo zal de spanning in de doorsneden cd , ef , enz. voortvloeien uit de kracht, die noodig is om het beneden elk dezer doorsneden gelegen deel der affuit in beweging te brengen. Deze spanningen, die wij schuifspanningen kunnen noemen, zullen blijkbaar het grootst zijn in het nabij de tappannen gelegen deel der zijwangen, en dit zoowel, omdat zij aldaar worden opgewekt tot het in beweging brengen van nagenoeg de geheele zijwangen en van de as met raden, als omdat de snelheid van de wentelende affuit daar het grootst is. Het is dan ook in overeenstemming hiermede, dat de zijwangen van den staart naar de tappannen een zwaarder profiel verkrijgen.

Deze verschillende, hierboven genoemde spanningen zullen toenemen, naarmate de druk k_a grooter is, d. i. naarmate, zooals op blz. 24 werd toegelicht, de gasdruk, de elevatie van den vuurmond en de wrijvingscoëfficiënt tusschen staart en bedding grooter zijn.

Het toenemen van de elevatie heeft vooral grooten invloed op de grootte van de drukspanning in de zijwangen; niet alleen omdat diensgevolge de tegen de affuit gekeerde druk k_a grooter wordt, maar evenzeer omdat deze druk dan minder afwijkt van de lengterichting der zijwangen. Hier staat tegenover, dat bij het toenemen van de elevatie de versnelling der affuit afneemt, waardoor de buigende krachten r en s en de schuifspanningen eenigermate afnemen.

Toch is het ten slotte de drukspanning, die het meest van de zijwangen vergt. Treden te groote uitwendige krachten op — bijv. wordt

de wrijvingsweerstand der affuit ten opzichte van het opstellingsvlak door het vastzetten van den staart vermeerderd — en wordt daardoor de drukspanning te groot, m.a.w. is het profiel der zijwangen te klein voor de werkende krachten, dan worden de zijwangen, voornamelijk aan de bovenzijde, sterk samengedrukt en, mede onder den invloed van de buigende krachten en van de schuifspanningen, aan de onderzijde eenigszins uitgerekt. Dit kan ten gevolge hebben, dat, aanvangende aan de onderzijde, eene breuk ontstaat. Deze zal zich dan voordoen over het betrekkelijk zwakste deel der zijwangen, meestal over een boutgat.

Om de gedachten te bepalen zijn in onderstaande tabel voor een tweetal affuiten de uitwendige krachten aangegeven, welke in verschillende omstandigheden bij benadering op de zijwangen werken. De spanningen, die door deze krachten in het metaal worden opgewekt, zijn dan verder afhankelijk van de constructie en de afmetingen der zijwangen. Het ligt buiten het bestek en het doel van dit opstel om hierover verder uit te weiden of de spanningen per mm^2 te berekenen.

Affuit van :	12 cM. L. op bedding, elevatie 0°.	12 cM. L. op bedding, elevatie 30°.	8 cM. St. op den grond, elevatie 10°.	8 cM. St. op bedding, elevatie 10°.
Uitwendige krachten, in 1000 KG.				
Druk in de tappannen. (ka)	115	140,5	58	55,5
Druk tegen het staart- einde..... (n)	58.3	89.6	28	26.4
Wrijvingsweerstand van den staart.... (w)	23.3	35.8	19.6	10.5
Druk van den richt- toestel..... (r)	?	?	?	?
Traagheid der as met raden..... (s)	40	33.3	16.6	17.9

Op de as eener affuit werkt vóór het schot in de asstropen de druk van den bovenlast der affuit met vuurmond, tegen de asarmen de tegendruk van de raden.

Aangezien bij de Nederlandsche radaffuiten de grootste toe te laten elevatie voor den vuurmond kleiner is dan de affuithoek, heeft bij het schot de gasdruk tegen den stootbodem van den vuurmond steeds neiging om het vurende stuk om het steunpunt van den staart achterover te doen draaien. Eene ontlasting van de as der affuit van den bovenlast is daarvan het gevolg.

Indien ten opzichte van het steunpunt van den staart het moment van den gasdruk tegen den stootbodem grooter is dan het moment van het gewicht der affuit, zullen de raden gelicht worden. Nemen wij bijv. de affuit van 15 cM. L/24, waarbij de afstand van het steunpunt

der raden tot dat van den staart 2.4 M., de druk in het steunpunt der raden ± 4300 KG. is. Bij 10° elevatie is de loodrechte afstand van het steunpunt van den staart tot de zielas 1.4 M., zoodat de raden van de bedding gelicht zullen worden, zoolang de gasdruk tegen den stootbo-dem grooter is dan $\frac{4300 \times 2.4}{1.4} = 7391$ KG., of wel hooger dan 42 atm.

Tegenover deze ontlasting van as en raden staat de belasting van de as ten gevolge van de kracht, die noodig is om de raden te doen deelen in de beweging der affuit. Deze belasting laat zich gemakkelijk ten naasten bij berekenen. Nemen wij daartoe aan, dat de raden de zelfde snelheid hebben als het zwaartepunt van de affuit in haar geheel, hetgeen bij eene wentelende beweging om het steunpunt van den staart vrijwel juist geacht mag worden, aangezien de afstand van de as en die van het zwaartepunt der affuit tot dit steunpunt onderling weinig verschillen. Verwaarloozen wij voorts den invloed van den betrekkelijk geringen wrijvingsweerstand der raden op de bedding of op den grond. Noemen wij eindelijk, in overeenstemming met de reeds gevolgde benoeming, P_r het gewicht van één rad en k'_a de kracht, welke aan de affuit (zonder vuurmond) hare teruggaande beweging mededeelt ¹⁾, dan is het deel van deze kracht, dat, door tusschenkomst van de as, de traagheid der raden moet overwinnen, $\frac{2 P_r}{P_a} k'_a$. Op elk der asarmen werkt dus de kracht $\frac{P_r}{P_a} k'_a$.

Nadat eerst langs grafischen weg de kracht k'_a is opgespoord, die de affuit terugwerpt, is voor een tweetal affuiten de op elke asarm werkende kracht berekend en deze in onderstaande tabel opgenomen.

Affuit van:	12 eM. L.		8 eM. St.	
	0°	30°	10°	10°
Elevatie:				
Opstelling:	bedding.	bedding.	grond.	bedding.
Druk in de tappannen in 1000 KG. . . . . (k_a)	115	140.5	58	55.5
Gewicht affuit in KG.	1520		580	
Gewicht van één rad in KG.	220		90	
Grootste kracht op den as- arm in 1000 KG.	15	12.5	6.2	7

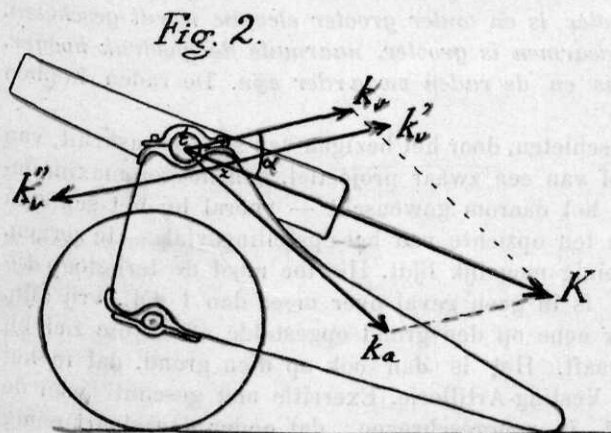
Uit de analyse voor de op de asarmen werkende kracht ($\frac{P_r}{P_a} k'_a$) blijkt, dat deze grooter is, naarmate het rad zwaarder is in verhouding

¹⁾ De kracht k'_a is dus eene ontbondene van den druk k_a tegen de tappannen der affuit.

tot de affuit en naarmate de kracht k'_a , die aan de affuit hare snelheid mededeelt, grooter is.

Aangezien nu de terugloopsnelheid het kleinst is, wanneer de affuit den meesten tegenstand biedt, d.i. bij de grootste elevatie en bij de grootste wrijving van den staart der affuit op het opstellingsvlak, zal dus in deze gevallen de druk van de raden tegen de asarmen het kleinst zijn. Hoewel, zooals voor de affuit van 12 cM. L. in de tabel is aangegeven, de druk k_a tegen de affuit grooter is bij 30° dan bij 0° elevatie, blijkt in het eerste geval de druk tegen de asarmen naar verhouding toch belangrijk kleiner, daar de ontbondene k'_a in dit geval het kleinst is. Het zelfde geldt voor de affuit van 8 cM. St., opgesteld op den grond, in vergelijking met eene opstelling op de bedding.

Tijdens het schot zal er een druk op den richttoestel plaats vinden, indien de vuurmond broekzwaarte bezit en te gelijker tijd de richting van de zielas afwijkt van die van den terugstoot, zoodat de affuit den vuurmond noodzaakt eene andere bewegingsrichting aan te nemen, dan deze ten gevolge van den gasdruk tegen den stootbodem op zich zelve zou volgen.

Zij namelijk K (fig. 2) de gasdruk tegen den stootbodem; denken wij ons deze kracht aangrijpende in de tappenas t ¹⁾ en ontbonden in de kracht k_a , welke den tegen de affuit gerichten druk aangeeft, en in de kracht k_v , zijnde de kracht, die den vuurmond zijne achterwaart-

sche beweging mededeelt. Deze laatste kracht zal echter moeten aangrijpen in het zwaartepunt z van den vuurmond. Brengen wij die kracht daartoe naar dit punt over, dan verkrijgt men de kracht k'_v , die de traagheid van den vuurmond overwint, en het koppel $k_v k'_v$, dat een druk op den richttoestel zal veroorzaken.

Het moment van genoemd koppel, m. a. w. de daaruit voortvloeiende druk op den richttoestel, zal blijkbaar grooter zijn, naarmate de afstand

¹⁾ Bij de Nederlandsche achterlaadvuurmonden snijden de zielas en de tappenas elkaar.

tz, de hoek α en de kracht k_v grooter zijn, dat is naarmate resp. de broekzwaarte, de elevatie en de gasdruk grooter zijn.¹⁾

Wel is reeds aangetoond, dat de terugstootsnelheid van den vuurmond afneemt met het toenemen van de elevatie, en zou hieruit dus eene afname van den druk op den richttoestel voortvloeien. Echter heeft het grooter worden van den hoek α bij het toenemen van de elevatie betrekkelijk meer invloed op het moment van het koppel.

Is de broekzwaarte of de hoek α gelijk nul, dan heeft geen druk op den richttoestel plaats. Bij geheele opheffing van den terugloop, waardoor k_v gelijk nul is, zou dit eveneens het geval zijn.

Zooals bekend is, zal bij vuurmonden met open zundgat, bij gasontsnapping door dit zundgat, een druk op den richttoestel werken.

Resumeerende blijkt, met betrekking tot de uitwerking van het schot op de hoofddeelen van eene stugge radaffuit, het volgende.

De zijwangen zullen meer te verduren hebben, naarmate de maximum-gasdruk hooger is, de affuit zwaarder is in verhouding tot den vuurmond, onder grooter elevatie wordt geschoten en het opstellingsvlak meer wrijvingsweerstand biedt.

De druk op den richttoestel is grooter, naarmate de gasdruk hooger, de broekzwaarte grooter is en onder grooter elevatie wordt geschoten.

De druk tegen de asarmen is grooter, naarmate de gasdruk hooger, de elevatie kleiner is en de raden zwaarder zijn. De raden hebben niets te verduren.

Waar men bij het schieten, door het bezigen van scherp buskruit, van eene groote lading, of van een zwaar projectiel, een hoogen maximum-gasdruk verkrijgt, is het daarom gewenscht — vooral bij het schieten onder groote elevatie ten opzichte van het opstellingsvlak — te zorgen, dat de affuit zoo weinig mogelijk lijdt. Hiertoe moet de terugloop tijdens het schot, dat is in geen geval over meer dan 1 dM., vrij zijn. Dit geldt vooral voor eene op den grond opgestelde affuit, die zich bij het schieten vastgraaft. Het is dan ook op dien grond, dat in het „Reglement voor de Vesting-Artillerie. Exerctie met geschut” voor de veldaffuit van 6 cM. is voorgeschreven „dat onder den staart eenig „weerstand biedend voorwerp gelegd kan worden om het vastwerken tegen te gaan”.

Wenscht men, zooals wel in toepassing wordt gebracht door het ingraven van den staart der affuit, onder grooter elevatie te vuren, dan de affuit op een waterpas vlak toelaat, dan worden hierdoor in de eerste plaats de zijwangen meer belast, c.q. ook, doch in geringere mate, de richttoestel. Indien men echter zorgt, dat de wrijvingsweerstand van de affuit in dit geval zoo klein mogelijk wordt, door bijv. onder den staart der affuit eene met olie besmeerde plank of rib te leggen,

¹⁾ De afstand tz wordt immers bepaald door de broekzwaarte; de hoek α is afhankelijk van de elevatie van den vuurmond.

dan kan aan deze meerdere belasting van genoemde affuitdeelen grootendeels worden te gemoet gekomen.

Daar de affuithoek ook bij ingraven van den staart der affuit grooter blijft dan de elevatiehoek, zal de as natuurlijk ook in dit geval weinig te verduren hebben en worden de raden geheel ontlast.

(Wordt vervolgd.)

Recruten-opleiding bij de Vestingartillerie.

De toepassing van de leerwijze, vermeld in de Inleiding van het „Reglement Vesting-Artillerie. Exercitie met geschut”, heeft mij doen zien, dat daarmede eene voortdurende belangstelling van de zijde der recruten verkregen wordt, indien daarbij eenige zaken in acht worden genomen, waarop ik gaarne de aandacht wilde vestigen.

In het Voorbericht van het „Ontwerp-Reglement Bediening Vesting-geschut” 1900, dat aan bovengenoemd Reglement vooraf ging, werd het doel en het hoofdbeginsel dezer leerwijze, als volgt, aangegeven:

„Wil de goede uitvoering van de verrichtingen dezer bediening (de „oorlogsbediening) verzekerd zijn, d. w. z. wil men er op kunnen vertrouwen, dat ieder man, al die verrichtingen op zichzelf en in goede „volgorde goed en vlug kan uitvoeren, dan moet de onderwijsmethode, „de *leerwijze*, een onderwerp van *afzonderlijke* en gezette overweging „uitmaken van de zijde der officieren met de opleiding belast of daar- „voor verantwoordelijk.

„De leerwijze moet gegrond zijn op de kennis der ontwikkeling van „den recruit bij den aanvang van de opleiding en op nadenken; zij „moet dus *menschkundig* en *doordacht* zijn.

„Als *hoofdbeginsel* moet gelden, dat de *gevraagde inspanning* ¹⁾ *reke- „ning moet houden met de aanwezige kracht* (kracht in ruime beteekenis „genomen).

„De toepassing van dit beginsel leidt *in het algemeen* tot eene rege- „ling van het onderricht, waarbij, aanknoopende aan hetgeen de recruit „bij zijne indiensttreding kent, tragsgewijze van het voor hem dadelijk „bevattelijke en uitvoerbare tot het moeilijke wordt opgeklommen en „waarbij de verschillende oefeningen, zoomede arbeid en rust doelmatig „worden afgewisseld — waarbij de samengestelde oefeningen in hare „deelen worden ontleed, elk dier deelen grondig beoefend en dan „opgebouwd, tragsgewijze, tot het geheel is verkregen.”

Het bleek mij, dat eene uitbreiding van dit beginsel wenschelijk is, in dien zin namelijk, dat bij het onderricht door *menschkundige* mid- delen er naar moet worden gestreefd de *aanwezige kracht tot hoogste inspanning te prikkelen*.

¹⁾ Lees „arbeid”.

De middelen, die hiervoor werden aangewend, kunnen worden samengevat in de navolgende punten:

1. Door doelmatige vragen de recruten er toe brengen zelf de uitvoering eener verrichting te zoeken en uit te vinden.
2. Den recruit bij de uitvoering van alle afzonderlijke verrichtingen te laten zeggen, wat hij doet.
3. Stelselmatig de uitvoering der verrichtingen te laten controleeren door de overige recruten van de ploeg, waarbij aan één in het bijzonder is opgedragen onmiddellijk elke vergissing of elk verzuim op te merken.
4. Van den beginne af aan de recruten ook de verrichtingen van den stukscommandant te gelijk met de overige verrichtingen der bediening te leeren.
5. Concurrerende oefening.

Aldus handelend, wordt op verschillende wijzen direct tot *inspanning geprikkeld*, tot nadenken: bij het zoeken naar de uitvoering van verrichtingen, tot waarnemen: bij het controleeren van de uitvoering door anderen; de recruit leert spoedig behoorlijk zijne gedachten uitdrukken, doordat hij voortdurend gedwongen wordt te zeggen, wat hij doet en wat hij waarneemt, waardoor hij ook zijne aanvankelijke schuchtheid snel zal overwinnen.

Het onder 2 genoemde middel bleek uitnemend geschikt tot ontwikkeling van den recruit.

Bij de onderlinge instructie, in punt 3 omschreven, helpen allen mede bij het onderricht; het eergevoel wordt geprikkeld om het goed te doen voor zijne kameraden, terwijl tevens, wanneer geen grootere vergissingen meer voorkomen, de aandacht wordt gespist op de details der uitvoering. Zoo zal de recruit, die de verrichting uitvoert, zich inspannen om „tot in de puntjes” te werk te gaan, ten einde opmerkingen van zijne kameraden te voorkomen.

Voor al het middel, onder 5 genoemd, werkt zeer krachtig, nadat eenige vaardigheid in de uitvoering der afzonderlijke verrichtingen is verkregen.

Terwijl dus het vermelde hoofdbeginsel meer beoogde het stelselmatig aanschouwelijk onderricht door voordoen, onmiddellijk gevolgd door nadoen, waarbij dus *alleen* de onderwijzer en telkens een der recruten direct bij het onderricht betrokken waren, wordt met de uitbreiding van dit hoofdbeginsel beoogd, de recruten *allen direct bij het onderricht te betrekken*.

De onderwijzer eener klasse krijgt hierdoor eene eenigszins andere taak en wordt meer leider van de onderlinge instructie van de recruten.

Waar in het hoofdbeginsel is vermeld, dat de regeling en de leiding van het onderricht „menschkundig en doordacht” moet zijn, d. i. berusten moet op *waarnemen* en *nadenken*, volgt hieruit dadelijk:

1. dat de leiding en regeling van het onderricht der recruten van

ééne lichting in zijn geheelen omvang aan slechts één officier moet worden opgedragen en wel steeds aan een officier, omdat van hem in den regel de geestesgaven te verwachten zijn, noodig voor de regeling tot in onderdeelen van het onderwerpelijk stelselmatig onderricht;

2. dat aan dezen officier *vaste* instructeurs moeten worden toegevoegd;

3. dat de opleiding in speciale verrichtingen, als bijv. die in het richten, steeds onder den zelfden instructeur moet plaats hebben.

Het bleek mij, dat de leiding en regeling van een recruten-onderricht in den beschreven zin eene hoogst opwekkende taak vormde, die aanhoudend noopte tot geestesinspanning en daardoor zeer leerzaam was, het tegendeel dus van een weinig opwekkenden of geestdoodenden arbeid.

Aangezien het beginsel eischt, dat de gevraagde arbeid rekening houde met de aanwezige kracht, kan bij goede toepassing de recruit dus naar behooren verrichten, wat van hem gevraagd wordt, en ver richt hij dit bovendien gaarne, indien hij op menschkundige wijze tot inspanning wordt geprikkeld. Het onderwijs verloopt hierbij glad en zonder stoornis, wekt bevrediging, belangstelling en vertrouwen bij de recruten *en* bij den onderwijzer. In het kort kan zulk een onderricht worden genoemd, *weldoend* voor beiden.

De volgende zinsnede mocht ik grootendeels ontleenen aan een opstel over het behandelde onderwerp, in 1890 door den 1ste Luitenant P. L. BERGANSIUS samengesteld. „Waar vertrouwen en levendige belangstel-
„ling het gevolg zijn van eene juiste toepassing van het beginsel, kan
„omgekeerd uit de uiterlijke teekenen, die wijzen op het meer of minder
„aanwezig zijn van vertrouwen en belangstelling, tot de meer of min
„juiste toepassing van het beginsel worden besloten. Alzoo: waar de
„recruit niet attent, onvatbaar, angstig, onbeholpen, oververmoeid, met
„merkbaar letsel dus aan lichaam en geest, onverschillig of brutaal
„is; wanneer de onderwijzer ongeduldig, driftig, ruw, onverschillig en
„zonder ijver en lust is, dan wijst dit alles met zekerheid op eene
„verwaarloozing van het beginsel en wordt te veel gevergd, te weinig
„afwisseling gegeven, niet menschkundig tot inspanning geprikkeld, —
„daar is het onderwijs voor recruten en onderwijzer beiden een *last* in
„plaats van een *weldoende arbeid*”.

Waar de officier het onderricht tot in onderdeelen zorgvuldig, overeenkomstig het hoofdbeginsel, heeft geregeld, moet hij nauwlettend toezien, dat de aan hem toegevoegde instructeurs, die direct met het geven van het onderricht zijn belast, dit hoofdbeginsel mede voortdu- rend in het oog houden. Dit is de *hoofdtak* van den officier, waaraan hij voortdurend aandacht moet besteden.

Lange uitleggingen en redeneeringen van de zijde der instructeurs dienen vooral te worden vermeden. De officier kan hierop gemakkelijk controle oefenen, aangezien hij met één oogopslag kan nagaan, of de recruten actief bezig zijn, dan wel of de instructeur gedurende lange- ren tijd staat te spreken. In het laatste geval kan hij bij de betrokken

ploeg dadelijk verbetering aanbrengen. De vragen, mededeelingen of opmerkingen van de onderwijzers moeten vóór alles kort en stellig zijn.

Ook met het oog hierop — namelijk dat de instructeurs onderwijzen naar de aanwijzingen en in den geest van den met de opleiding belasten officier, is *vast* kader noodig, meer noodig dan veel kader. In het stelsel der zoo actief werkende onderlinge instructie kan met weinig kader worden volstaan, mits dit vast zij.

Eene geregeld terugkeerende moeilijkheid bij dit kader is de zucht naar overhaasting, uit angst, dat de tijd te kort zal zijn voor de te behandelen stof. Zoodra het kader echter na een grondig individueel onderricht bemerkt, dat daarna de gezamenlijke bediening bijna dadelijk glad en zonder fout verricht wordt, leert het de waarde en de noodzakelijkheid van eene deugdelijke voorbereiding inzien en vertrouwen stellen in deze wijze van onderricht.

Opmerkelijk is, dat men bij iedere volgende lichting, die wordt opgeleid, langeren tijd *durft* te besteden aan het individueel onderricht.

Hierbij dient echter te worden aangeteekend, dat enkele verrichtingen dikwijls moeten worden beoefend, om daarin de noodige vaardigheid te doen verkrijgen (bijv. richten, tempeeren, stellen van het quadrant, vullen van den patroonaanvoerder bij den mitrailleur, enz.) Het afzonderlijk beoefenen van deze verrichtingen moet worden voortgezet, ook nadat met de gezamenlijke oefening is aangevangen.

Het bleek mij, dat een tijd van 4 weken aan de afzonderlijke verrichtingen besteed, niet te groot kan worden genoemd. Tijd, dien men op dit tijdperk wil uitsparen, wreekt zich bij de gezamenlijke bediening, daar deze dan stoornissen vertoont, welke daarbij moeilijk en nooit met zekerheid zijn te overwinnen.

Het „Exerzier-Reglement für die Schweizerische Feldartillerie 1897” drukt dit op blz. 65 kort uit, als volgt: „Das Hauptgewicht ist auf genaue Ausbildung des einzelnen Mannes in jeder Funktion am Geschütz zu legen. Geschicktes Zusammenarbeiten ergiebt sich leicht, nachdem diese Grundlage geschaffen ist. Eine Geschützbedienung, die hübsch und rasch zusammenarbeitet, bei der aber einzelne Funktionen nicht immer genau ausgeführt werden, wurde schlecht ausgebildet”.

Nadat de gezamenlijke bediening met het volledige aantal manschappen is beoefend, wordt overgegaan tot die met minder manschappen. Hierbij is vooral *die met 3 man, de stukscommandant inbegrepen*, eene zeer actieve bediening, daar hierbij alle manschappen voortdurend bezig zijn.

Wenschelijk is het, niet te vroeg met het artilleristisch onderricht aan te vangen, aangezien dit deugdelijker is en spoediger voortschrijdt, wanneer de recruten reeds vorderingen hebben gemaakt, o. a. in de gymnastiek, de exercitiën zonder geschut en de voorbereidende schietoefeningen met de karabijn, en wanneer zij zich in de militaire huis-

houding op hun gemak beginnen te gevoelen. Door mij werd eerst na 3 weken met het artilleristisch onderricht begonnen.

Het bleek van groot nut, van den aanvang af een vasten instructeur met de opleiding in het schieten met de karabijn te belasten. Deze behandelt man voor man opvolgend de voorbereidende schietoefeningen, genoemd in de punten 65—84 van de Wapenen- en Schietoefeningen der Vesting-Artillerie. II. Zoodoende kent de rekrut bij het begin van het artilleristisch onderricht reeds het doel en het gebruik van zijn karabijn, hetgeen voor hem dit onderricht meer bevattelijk doet zijn.

Het geheele stelsel van onderricht brengt voorts mede eene indeeling in vaste klassen, zooveel mogelijk ieder bestaande uit manschappen van ongeveer gelijke ontwikkeling. Het onderling onderricht in eene groep van bekenden, onder leiding van een vasten, bekenden instructeur, moet wel het snelst tot goede uitkomsten leiden, omdat en de rekruten en de onderwijzer zich hierbij het meest op hun gemak gevoelen.

Een onderricht in den beschreven zin schijnt mij mede de beste voorbereiding bij de vorming van militiekader, aangezien hierbij de eigenschappen, die dit kader voornamelijk moet verkrijgen — zooals gezagvoeren, commandeeren, waarnemen, kort en snel mededeelen van het waargenomene — als het ware vanzelf worden ontwikkeld. Aan eene consequent doorgevoerde rekrutenopleiding in dien zin sluit eene opleiding tot milicien-korporaal *in den troep* dus op natuurlijke wijze aan.

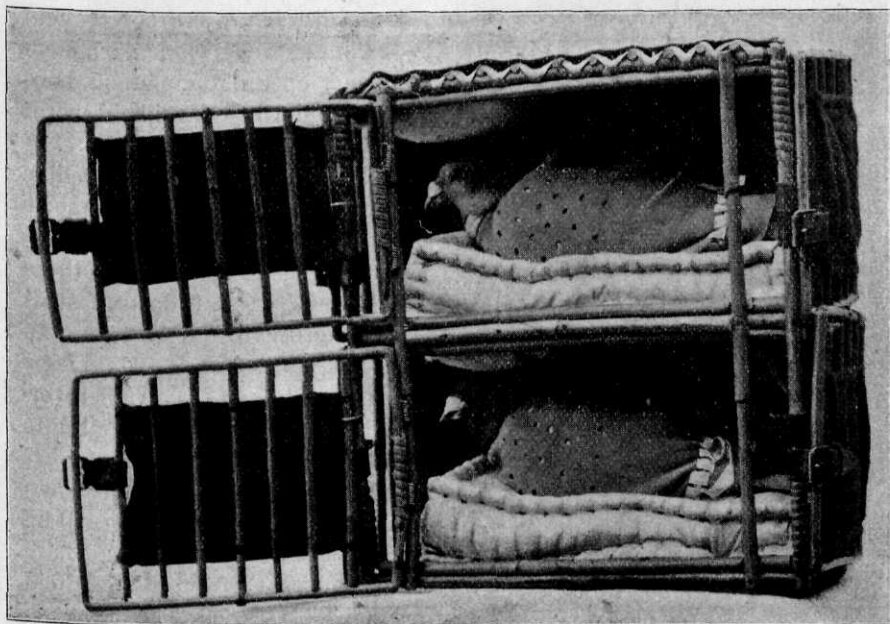
De bij eenige compagnieën verkregen, gunstige resultaten bij de toepassing van de hierboven vermelde beginselen bij de rekrutenopleiding, deden mij besluiten plaatsruimte te verzoeken voor het bovenstaande.

L. b. O., Augustus 1904.

v. W.

De Postduif in dienst onzer Krijgsmacht.

Het zal hem, die, belangstellende in de omtrent postduiven bestaande literatuur, deze eens heeft doorsnuffeld, wellicht zijn opgevallen, dat verschillende schrijvers met eene zekere eenvormige voorliefde aanvangen den lezer terug te voeren tot in de dagen der Grieken en Romeinen, in welke tijden de postduif reeds voor oorlogsdoeleinden, als berichtoverbrenger, werd gebezigd.

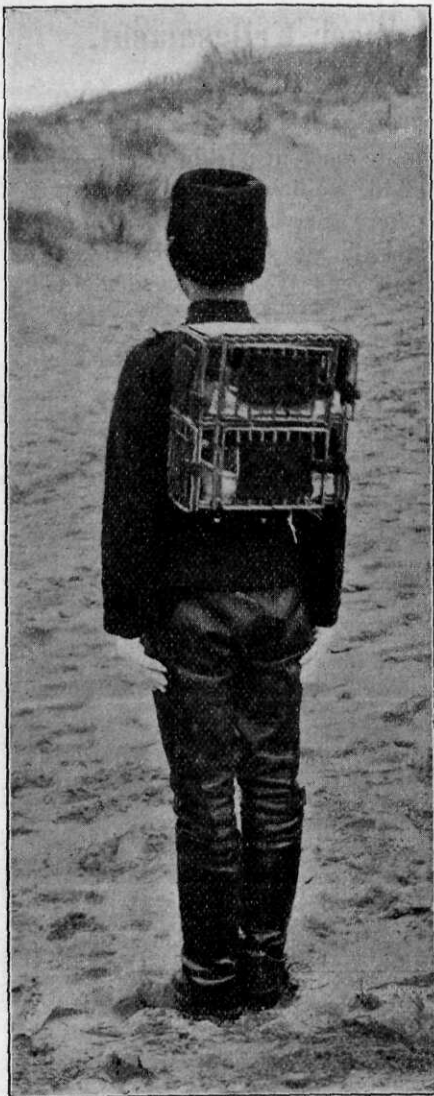

Ranselmandje met postduiven.

Welk eene schitterende introductie het historische verleden dezer gevleugelde boden ook moge wezen, wij willen het hier laten rusten, maar gaarne een oogenblik de aandacht vragen voor het heden op postduifgebied.

Wanneer daardoor een en ander omtrent het doel en de organisatie van den militairen postduivendienst in Nederland — thans door velen wellicht niet gekend — een weinig meer bekendheid mocht verkrijgen, en indien, hetgeen meer zegt, wij er aldus toe mochten bijdragen

om meer algemeen de overtuiging ingang te doen vinden, dat het bescheiden plaatsje, hetwelk de postduif — als hulpmiddel voor de berichtoverbrenging — inneemt, haar dan toch ook rechtmatig toekomt, zouden wij deze taak zeer zeker als eene dankbare beschouwen.

Huzaar, voorzien van postduiven.

een sterk geheugen haar in staat stelt de gezichtsindrukken, verkregen van eene haar bekende omgeving, in zich op te nemen.

Reeds dadelijk volgt hieruit, dat het noodzakelijk is — wil men met voldoende waarborg op een spoedigen terugkeer der postduif kunnen

Alvorens over te gaan tot het bezien van de militaire zijde van het postduifvraagstuk moge, vooreerst voor den niet in de postduivensport ingewijden lezer, eene uiterst beknopte, algemeene beschouwing over het vermogen dezer vogels volgen.

Zooals algemeen bekend mag worden verondersteld, ontleent de postduif hare waarde aan de eigenschap haar tehuis, dat is dus het hok, waarop zij geboren en grootgebracht is, te kunnen wedervinden, wanneer zij — ook op grooten afstand daarvan verwijderd — in vrijheid wordt gesteld.

Eene streng wetenschappelijke verklaring van deze eigenschap te geven, schijnt niet mogelijk.

De meest gangbare hypothese hieromtrent is, dat de duif staat onder den invloed van eene, van haar hok uitgaande, aantrekkingskracht, welke kracht dan moet worden beschouwd als de resultante van voor levende wezens in het algemeen geldende behoeften aan voedsel en voortplanting, terwijl bij de duif eene groote liefde voor hare jongen en eene sterke gehechtheid aan het hok, waar zij, naast de bevrediging dezer behoeften, eene goede verzorging vond, de aantrekkingskracht verhoogt.

Deze kracht nu, werkt in op hare zintuigen en wel vooreerst op haar scherp gezichtsvermogen, terwijl

rekenen — de mogelijkheid in het leven te roepen, dat zij, bij het zich oriënteren na de invrijheidstelling, eene haar bekende omgeving kan waarnemen.

In spiraalvormige en telkens grooter wordende kringen zal zij, bij dat zich oriënteren, steeds hooger in de lucht stijgen om, na het ont-

Wielrijder, voorzien van postduiven.

dekken van een bekend punt, de richting daarop te nemen en vervolgens, met gebruikmaking van verdere herkenningspunten, ten slotte haar hok te bereiken.

Het is dus noodzakelijk de vogels af te richten, door hen achtereen-

volgens op steeds verder van het hok verwijderde punten in de gewilde vluchtlijn los te laten.

Op die wijze zullen leer en natuur elkaar aanvullen, terwijl nog opgemerkt dient te worden, dat over het algemeen deze natuur in den mannelijken duif (doffer) sterker spreekt dan in de vrouwelijke duif (duivin).

Waar de particuliere duivenhouder, die de duivensport beoefent, tot het mededingen naar prijzen bij grootere of kleinere wedvluchten, zich beperkt tot eene africhting met zeer groote sprongen, zal de africhting van duiven, welke voor oorlogsgebruik zijn bestemd, en welke hierna korthedshalve oorlogsduiven zullen worden genoemd, eene meer zorgvuldige moeten zijn. Aan oorlogsduiven toch, zullen andere en veelal zwaardere eischen moeten worden gesteld dan aan de particuliere duiven, welke tegenwoordig uitsluitend ter wille van het duivenspel worden aangehouden.

Is voor deze laatste het bereiken van eene groote snelheid hoofdzaak, (om de gedachten te bepalen moge dienen, dat de vluchtsnelheid der postduif op voor haar onbeteekenende afstanden, bijvoorbeeld den afstand Oldenzaal—Utrecht, 1200—1600 Meter per minuut bedraagt) en worden zij slechts gebezigd in de enkele, voor de vluchten meest gunstige, zomermaanden, van oorlogsduiven moet worden gevergd, dat op hun terugkeer naar het hok onder alle omstandigheden en in elk jaargetijde kan worden gerekend, ook al waren zij geruimen tijd elders vastgehouden, en al zouden zij den weg naar het hok alléén moeten afleggen; het moeten dus krachtige, slimme, trouwe en goed geoeffende vogels zijn.

Zooals straks zal blijken, moet het als eene gelukkige omstandigheid worden aangemerkt, dat deze eischen niet tegenstrijdig zijn aan die, welke de particuliere duivenhouder aan zijne vogels stelt, immers de zoeven genoemde eigenschappen verhoogen de waarde van elke postduif.

Door de africhting nu, met kleine sprongen te doen plaats hebben, zullen de voor eene bepaalde oorlogsrichting bestemde duiven dien weg grondig leeren kennen, door de afzonderlijke loslating, waarbij elke vogel wordt gedwongen op eigen kracht te vertrouwen, zal voorts die africhting zoo doeltreffend mogelijk zijn, door de vluchten gedurende het geheele jaar, ook bij ongunstig weder, te doen houden en door de tijdelijke vasthouding op de plaatsen van loslating zullen de duiven eindelijk gehard worden tegen de ontberingen, ook hunnen militairen stand eigen.

De ondervinding, welke hier te lande in de laatste jaren werd opgedaan, wetligt het vertrouwen, dat duiven — mits goed geoeffend — werkelijk aan de genoemde, hooge eischen zullen kunnen beantwoorden.

Worden eenerzijds zware diensten van de oorlogsduiven gevorderd, aan den anderen kant behoort op militaire postduivenstations alles in het werk te worden gesteld, opdat de verpleging der vogels eene uitstekende zij. Dit vereischt groote toewijding van het personeel, met

dezen tak van dienst belast, terwijl de bedoelde militairen naast toewijding eene grondige duivenkennis behooren te bezitten. Aangezien slechts door de aanwezigheid van deze beide eigenschappen het bekomen en aanhouden van een, voor zijne taak berekend, oorlogsduivenras is gewaarborgd, springt de moeilijkheid in het oog in het Leger de noodige krachten te vinden, geschikt voor dezen bijzonderen dienst. Het is dan ook noodzakelijk gebleken deze moeilijkheid op te lossen, door partij te trekken van de in het Volk aanwezige krachten. Ook in verband daarmee werd bij de in 1903 ingevoerde reorganisatie van den Rijkspostduivendienst aan militieplichtige beoefenaars van de duivensport de gelegenheid aangeboden hun dienstplicht te vervullen als „verzorger” bij dezen dienst. Op die wijze wordt in het Leger jaarlijks de beschikking verkregen over eenige, der zake kundige, personen, die na eene algemeen militaire opleiding van enkele weken, zich verder uitsluitend aan hun bijzonderen tak van dienst hebben te wijden.

De postduivensport wordt in Nederland vrij druk beoefend, zoodat met goeden grond kan worden verwacht, dat jaarlijks de noodige geschikte elementen zullen worden gevonden.

Aan het hoofd van den Rijkspostduivendienst staat een Directeur, die door eenig vast kader in de leiding daarvan wordt bijgestaan, terwijl de postduivendienst rechtstreeks onder de bevelen is gesteld van den Chef van den Generalen Staf.

Welk is nu het doel van dezen dienst?

De omstandigheid, dat in verschillende Europeesche legers een georganiseerde postduivendienst bestaat, wijst er ongetwijfeld op, dat de waarde der postduif voor oorlogsgebruik algemeen erkenning heeft gevonden. Reeds zij hier dadelijk aangeteekend, dat men sedert de laatste jaren heeft gemeend de werkingssfeer der postduif te moeten uitbreiden.

Werd voorheen haar gebruik beperkt tot het onderhouden van de verbinding met ingesloten vestingen, een rijk veld lag ter verovering voor haar open, toen de gedachte eenmaal ingang had gevonden, om de postduif ook te velde te bezigen.

Wanneer nu voor Nederland de militaire beteekenis van de postduif ter sprake komt, moeten de beide navolgende vragen worden beantwoord:

1°. Zal in een klein land, als het onze, met zijn dicht net van verkeersmiddelen de behoefte aan eene duivenpost zich doen gevoelen? en

2°. Zullen de nieuwere uitvindingen, waaronder in dit verband genoemd moeten worden de vonktelegrafie en het motorrijwiel, de postduif niet geheel verdringen?

ad 1°. Als in onze applicatorische tijden de Kolonel van den Generalen Staf HAUSCHILD in zijne studie: „Angewandte Uebungen zur Operations- und Gefechtslehre” herhaaldelijk de duivenpost doet gebruiken bij de handelingen van een Duitsch legerkorps — in verband met twee andere legerkorpsen belast met de dekking van den opmarsch van een

Duitsch leger aan de Saar tegen een Fransch leger, dat zich in de lijn Epinal-Toul-Verdun verzamelt —, dan dringt zich de twijfel bij ons op, of, wat bij zulke gróóte troepenverbanden wenschelijk schijnt, ook bij onze, meer bescheiden verhoudingen nuttig zal kunnen wezen.

Wel leert ons het Velddienstvoorschrift in § 25, dat tot het overbrengen van berichten en bevelen op grooten afstand wordt gebruik gemaakt van de bestaande posterijen, de veldpost, van postduiven en van de bestaande vaste telegraaf- en telefoonlijnen, maar juist die grootere afstanden en die in één adem met de postduiven genoemde andere communicatiemiddelen, zij leiden onze gedachten af van de tactische handelingen van kleine eenheden, als een verkenningsdetachement, eene officierspatrouille, enz.

En toch, welk ander, welk beter middel zal deze laatste hebben, wanneer het haar gelukt zal zijn, doortastend en gebruik makende van hare bekendheid met het terrein, door of om de ons overmachtige cavalerie — wellicht tot over de grenzen — heen te sluipen, om daar in flank of rug van den in opmarsch zijnden vijand belangrijke waarnemingen te doen, welk ander of beter middel zal zij hebben, om het resultaat van hare waarneming tijdig ter bestemder plaatse te doen aankomen, zoo het niet is de postduif, die zij bij hare gewichtige onderneming op gemakkelijke wijze kan medevoeren?

Een ander beeld! Het veldleger is in eene volgende phase van den oorlog binnen de Vesting Holland teruggegaan. De burgerbevolking in het, door den vijand bezette, gebied wil gaarne in het belang eener actieve verdediging medewerken, door inlichtingen omtrent 's vijands handelingen of voornemens te geven. Zullen ook dan niet postduiven, afkomstig uit het centrum van het land, welke tijdig in het bezit zijn gesteld van enkele vertrouwde personen, hun gewicht in goud waard kunnen zijn?

Een derde voorbeeld! Het polderland met zijne eigenaardige moeilijkheden voor den kondschapsdienst. Zal niet ook daar de postduif, ver verheven, als hare vlucht is, boven de terreinhindernissen, welke zich voor den ordonnans voordoen, van groote waarde kunnen wezen?

Mogen deze drie, in het bijzonder op Nederlandsche toestanden betrekking hebbende, voorbeelden voor het oogenblik voldoende zijn, om onzen twijfel aan het nut van eene Nederlandsche duivenpost verre te bannen.

In het schematisch overzicht van de gevallen, waarin bij onze landsverdediging de postduif tot haar recht zou kunnen komen, welk overzicht straks zal worden gegeven, zullen bovendien de voorbeelden immers voor het grijpen zijn!

ad 2º. Ontegenzeggelijk moet de vonktelegrafie, bij hare toepassing voor militaire doeleinden, in enkele gevallen als eene ernstige mededingster van de postduif worden beschouwd. Zoo zal in de toekomst aan deze electriche gemeenschap wellicht de voorkeur worden gegeven boven de postduif voor het onderhouden van gemeenschap tusschen de

leiding der landsverdediging en eventueel ingesloten stellingen of forten. Verder zullen de schepen of eskaders der Marine, welke bij eene verdediging der kust buitengaats moeten optreden, voorzien van inrichtingen voor vonktelegrafie, daarvan groot voordeel kunnen doen ondervinden.

Toch zou naar onze bescheiden meening de afschaffing der postduif voor een zoodanig gebruik door de Marine niet raadzaam zijn.

Waar met weinig moeite en geringe kosten een hulpmiddel voor de berichtoverbrenging kan worden gehandhaafd en dat hulpmiddel voor

Postduivenwagen tot het medevoeren van postduiven te velde.

kleinere oorlogsvaartuigen wellicht het eenige voor rechtstreeksche verbinding met den wal zou blijven, ware de leiding der kustverdediging zeer zeker niet gebaat bij het doen vervallen van het postduivengebruik.

Eene toepassing der vonktelegrafie bij het veldleger zal zich, naar ons voorkomt, niet verder kunnen uitstrekken dan tot het verbinden van hogere staven onderling en met de achterwaarts gevestigde algemeene leiding.

Voor de overweging, in hoeverre juist het dichte net der bestaande verbindingen voor ons land het gebruik der vonktelegrafie ten behoeve

van het veldleger minder noodig zal maken, schijnt ons de tijd nog niet gekomen.

Maar ook al zal de wetenschap eenmaal de ontwikkelingsphase hebben doorworsteld, waarin de vonktelegrafie zich voor het tegenwoordige nog bevindt, dan nog kunnen wij ons in geen der andere gevallen, waarin de postduif van waarde kan zijn, de overbodigheid van deze laatste denken.

Wat het motorrijwiel betreft, het wil ons toeschijnen, dat dit te velde minder aan het front — waar juist de postduif tot haar recht kan komen — dan wel meer achterwaarts gewichtige diensten zal kunnen bewijzen, terwijl voorts de postduif, waar zij eene plaats inneemt naast den ordonnans in het algemeen, uit den aard der zaak die plaats blijft behouden naast den motorrijder.

Het hierboven bedoelde overzicht van de doeleinden, waarvoor in bepaalde gevallen oorlogsduiven zouden kunnen worden gebezigd, moge thans eene plaats vinden.

Van postduiven kan worden gebruik gemaakt:

A. Tot het onderhouden van de gemeenschap met ingesloten stellingen of forten.

B. Ten behoeve van den kondschaftsdienst:

I. Voor het Algemeen Hoofdkwartier, tot het verkrijgen van inlichtingen betreffende den opmarsch van groote vijandelijke afdeelingen of betreffende belangrijke transporten:

- a. door zelfstandige officierspatrouilles;
- b. door burgers in eigen land;
- c. uit neutrale landen.

II. Voor de commandanten van liniën en stellingen (c. q. groepscommandanten), tot het verkrijgen van inlichtingen betreffende vijandelijke troepenverplaatsingen en verzamelingen in het voor de stelling (c. q. groep) gelegen gebied, hoofdkantonnementen, artillerie- en geniebelegeringsparken, batterijen, munitiedepots, enz.

C. Ten behoeve van het veldleger:

I. Voor den ophelderingsdienst;

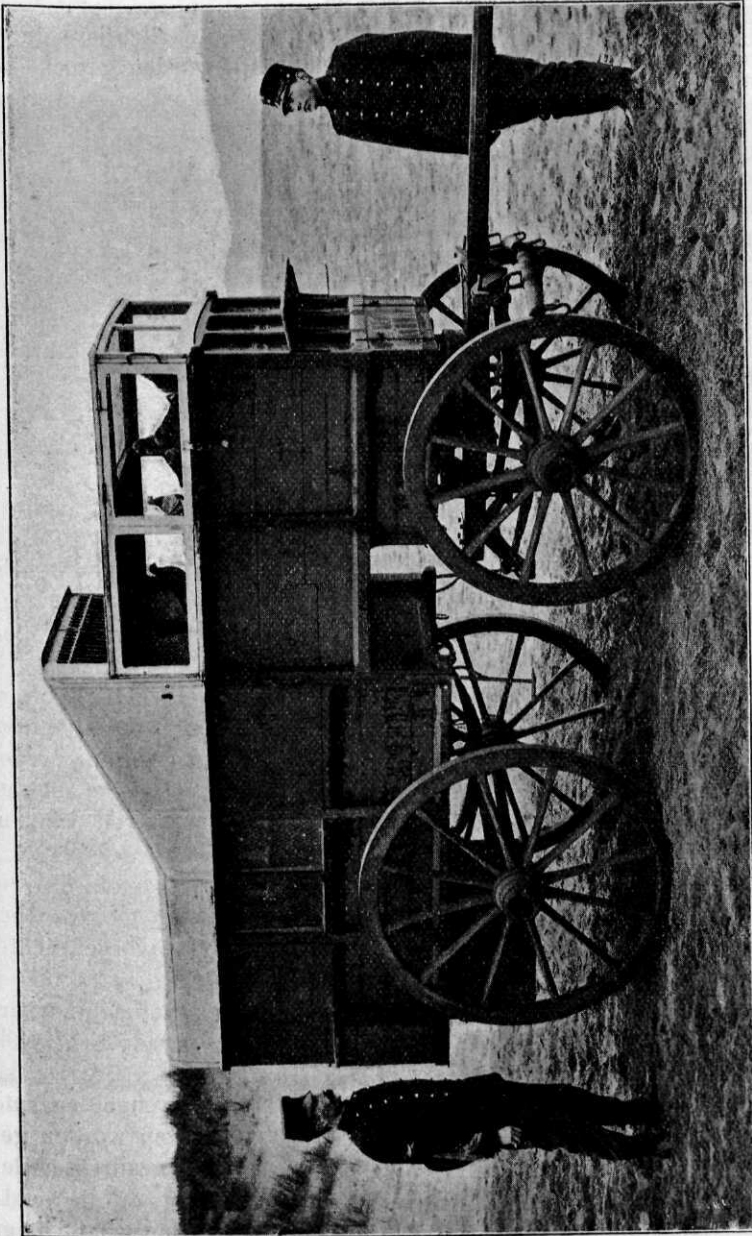
II. Voor den veiligheidsdienst;

III. Voor het onderhouden van verband o. a. tusschen hogere staven, tusschen marcheerende troepen, tusschen uitvalstroepen uit stellingen met deze, enz.

D. Ten behoeve van de Marine, tot het onderhouden van gemeenschap met den wal door buitengaats optredende schepen of eskaders.

Voor verschillende dezer doeleinden kan in de eerste plaats worden beschikt over de Rijksduiven, welke op de militaire stations worden onderhouden.

Aangezien de gelden, welke jaarlijks op de oorlogsbegroting voor den Rijkspostduivendienst worden toegestaan, niet toereikend zijn om zóoveel Rijksduiven te onderhouden en af te richten, dat daarmede in den dienst bij mobilisatie kan worden voorzien en het voorts voor de

Verplaatsbaar postduivenstation met opzichter en verzorger van 's Rijkspostduivendienst.

hand ligt, o. a. bij het tactisch gebruik van duiven door afdeelingen van het veldleger, de in de streek, waar geopereerd wordt, aanwezige duiven te benutten, is het dus noodzakelijk naast de Rijksduiven ook van particuliere duiven gebruik te maken.

Ter voorbereiding van het oorlogsgebruik dezer particuliere duiven moet in vreedstijd van militaire zijde verband worden gezocht met verschillende der, in het land bestaande, postduivenbonden en vereenigingen, ten einde te verkrijgen, dat die particuliere duiven in bepaalde richtingen of van bepaalde plaatsen, alsmede op de voor militaire belangen noodige wijze worden geoefend.

Voor het tactisch gebruik van duiven in bepaalde streken, waar geene particuliere duivenhouders worden aangetroffen, dienen eindelijk de verplaatsbare postduivenstations.

In navolging van de met zoodanige voertuigen in Frankrijk genomen proeven, hebben met toenemend succes sedert enkele jaren ook hier te lande proefnemingen in die richting plaats.

Kan blijkens het vorenstaande in de verschillende gevallen, waarin postduiven zullen worden aangewend, de beschikking over alleszins voldoende duivenvorraden worden voorbereid, thans dienen nog te worden aangestipt de maatregelen, welke bij het gebruik van de duivenpost verder noodzakelijk zijn.

Vooreerst moeten de beschikbare duiven worden verzameld — waarbij die van particulieren zoo noodig kunnen worden gevorderd — en getransporteerd naar de plaatsen, van waar, of naar de troepenafdeelingen, waarbij zij zullen moeten worden gebruikt.

Tot het medevoeren van duiven door staven bij het veldleger werd een voertuig ontworpen, waarin een aantal duiven kan worden ondergebracht en verzorgd tot het oogenblik, waarop zij zullen worden medegegeven aan die afdeelingen of patrouilles, voor welke uit den aard hunner opdracht de beschikking over enkele duiven van nut kan zijn.

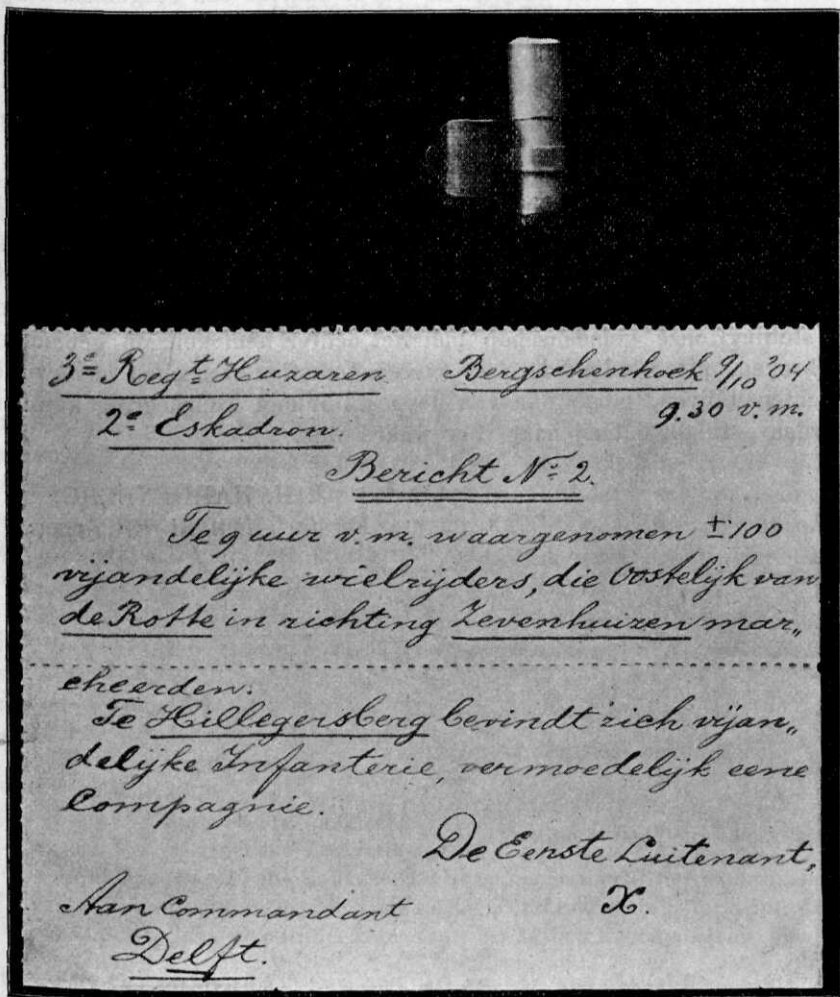
Voorts moet wacht worden gehouden op de verschillende duivenhokken, van welke duiven zijn uitgegeven, tot het waarnemen van het binnenkomen der vogels en het afnemen der, door hen overgebrachte, berichten.

Voor deze diensten zal betrekkelijk veel personeel noodig zijn, waartoe bij mobilisatie echter ook kan worden beschikt over de lichten milicien-verzorgers, die zich met groot verlof bevonden.

Vervolgens zullen, daar de duiven de berichten overbrengen naar de hokken, waarvan zij afkomstig zijn, maatregelen moeten worden genomen tot het doorzenden van de berichten aan den geadresseerde. De commandant, die het medevoeren van duiven beveelt, zal die maatregelen moeten treffen, terwijl dus ook voldoende waarborgen bij hem zullen moeten bestaan, dat het duivenhok nog in eigen bezit zal zijn, op het oogenblik, waarop aldaar duiven kunnen worden terugverwacht.

Aangezien het gebruiken van duiven, waarmede hier bedoeld wordt

het aanvatten van den vogel, het aanhechten van een bericht, enz., eene bepaalde vertrouwdheid met die functiën vereischt, zullen de cavalerie en de infanterie, welke wapens voor het aanwenden van dit hulpmiddel te velde in aanmerking komen, over eenig personeel moeten kunnen beschikken, dat zich de daartoe vereischte vaardigheid

Berichthouder en bericht.

heeft eigen gemaakt. Het te 's Gravenhage opgerichte postduiven-proef- en leerstation zal daartoe de gelegenheid kunnen aanbieden.

Bij cavalerie-afdeelingen worden de duiven medegevoerd in zoogenaamde ranselmandjes. Een tweetal vogels worden, in zeemlederen foudraals gehuld, vastgebonden op de in het mandje aangebrachte

matrasjes, waardoor zij weinig hinder ondervinden van het schokken, wanneer de ruiter zich in snelle gangen voortbeweegt. (Het uitsluitend licht draven wordt den ruiter bovendien voorgeschreven.)

Bij de infanterie zullen de duiven op gemakkelijke wijze kunnen worden medegevoerd door de wielrijders of op gerequireerde rijwielen. Aan de stuurstang van het rijwiel wordt daartoe een zoogenaamd rijwielmandje bevestigd, ruimte biedende voor een viertal vogels.

De berichten worden geschreven op strookjes mailpapier en in een aluminium berichthouder aan een der pooten van de duif bevestigd.

De correspondentie, door middel van de duivenpost, zal in bepaalde gevallen in geheimschrift moeten plaats hebben.

Wij willen eindigen met de wenschen uit te spreken, dat telegrafische of telefonische gemeenschap nimmer zal zijn uitgesloten, of door den vijand zal zijn vernield; dat nooit falende ordonnansen over steeds veilige wegen aan hunne opdrachten zullen kunnen voldoen; dat het geen vijand ooit zal gelukken door zijne verschijning vóór eene linie of stelling onze gemeenschap met het achter hem gelegen gebied te verbreken, maar indien deze en overeenkomstige wenschen on vervuld mochten blijven, moge dan van de postduif met waardeering kunnen worden getuigd, dat zij haar voer waard was.

J. H. HARDENBERG,
Eerste-Luitenant der Jagers.

Aanteekeningen betrekkelijk den Russisch-Japanschen oorlog.¹⁾

(Ontleend aan RASWJEEDTSCHIK.)

Den 28sten October (10 November) was de 9de maand van den oorlog verlopen. Volkomen tot den oorlog gereed, slaagden de Japanners er in, gedurende dit tijdsverloop, de Russische vloot zware verliezen toe te brengen, een machtig leger in Mandschoerije samen te trekken en het Russische leger twee dagmarschen van zijn rayon van concentratie (Liao-yang) terug te dringen.

Kan men dit betrekkelijk geringe, tot nu toe door de Japanners bereikte resultaat, enerzijds toeschrijven aan den hevigen tegenstand, door de aanvankelijk zwakke Russische strijdkrachten geboden, en aan de heldhaftige verdediging van Port-Arthur, waardoor eene groote vijandelijke macht gebonden werd, anderzijds had het Japansche opperbevel met zoo velerlei bezwaren te kampen, dat bezwaarlijk meer bereikt had kunnen worden. Het niet altijd onbetwist gebleven meesterschap

¹⁾ Bij Keizerlijk Besluit van 23 October (5 November) werd, met bestemming voor het Verre Oosten, eene *Gemengde Kaukasische Kozakkendivisie* geformeerd.

De 1ste brigade bestaat uit:

het 1ste Jekaterinodarskische } regiment der Koeban-kozakken,
en het 1ste Oemanskische }

de 2de brigade uit:

het 1ste Kisljaro-Grebenskische } regiment der Tjerek-kozakken.
en het 1ste Soensjensko-Vladikafkasische }

Aan de divisie wordt eene Kaukasische Kozakkenartillerie-divisie, bestaande uit de 1ste Koebansche en de 2de Tjerskische Kozakkenbatterij, toegevoegd.

De concentratie der divisie heeft te Armavir, in het Koebandistrict, plaats.

Ingevolge Keizerlijk Besluit van 31 October (13 November) j.l. worden bij de 14de, 15de, 25ste, 30ste, 40ste en 41ste infanteriedivisie (IV., VIII. en XVI. Legerkorps) mitrailleurcompagnieën opgericht.

De mobilisatie van het 1ste Orenburgsche Kozakkenregiment was den 27sten April (10 Mei), die van de 3de Donsche Kozakkenartillerie-divisie den 29sten Juli (11 Augustus) beëindigd.

Bij Keizerlijk Besluit van 30 October (12 November) zijn de 1ste en 2de zelfstandige Oost-Siberische telegraafcompagnieën geformeerd.

ter zee, het moeilijke vervoer door het bergachtige terrein van Mandschoerije, de invloeden van het klimaat, het gemis aan cavalerie, slechts ten deele door het gebruik van Xoenxoesen vergoed, en nog vele andere factoren, waarvan het voorshands onmogelijk is, de waarde vast te stellen, konden niet anders dan belemmerend op den gang der operatiën inwerken.

Dat een beslissende strijd spoedig te wachten is, kan, ondanks de nabijheid der beide tegenstanders, als hoogst onwaarschijnlijk worden beschouwd. De Japansche legermacht is niet sterk genoeg om aanvallend op te treden, terwijl de Russische troepen, in verband met de vorming

Maximale sterkte der Japansche vloot volgens de „Russische Invalide“.

SLAGSCHEPEN.

Mikasa.	15.200 ton.	19 mijl.
Asai.	15.340 "	18.3 "
Shikishima.	14.850 "	19 "
Fuji.	12.450 "	18.7 "
Chin-Yen (1882).	7.430 "	11.8 "

Totaal 65.270 ton.

GEPANTSERDE KRUISERS.

Asama.	9.750 ton.	22 mijl.
Azuma.	9.500 "	21 "
Idzuma.	9.750 "	21 "
Iwate.	9.750 "	21.8 "
Tokiwo.	9.750 "	22.7 "
Yakuma.	9.850 "	20 "
Nishin.	7.500 "	21 "
Kasuga.	7.500 "	21 "

Totaal 73.250 ton.

BESCHERMDE KRUISERS.

Hashidate.	4.300 ton.	17 mijl.
Itsuki-Shima.	4.300 "	17 "
Matsa-Shima.	4.300 "	17 "
Naniwa.	3.700 "	18.7 "
Takasago.	4.250 "	24 "
Chitose.	4.900 "	23 "
Kasagi.	4.900 "	22.7 "
Akitsu-Shima.	3.150 "	19 "
Idzumi.	2.910 "	18.3 "
Akashi.	2.800 "	20 "
Suma.	2.700 "	20 "
Sai-yen.	2.355 "	15 "
Tsukushi.	1.350 "	16.8 "
Niitaka.	3.420 "	20 "
Tsushima.	3.420 "	20 "

Totaal 52.755 ton.

van drie zelfstandige legers, onder het algemeen bevel van Generaal KOEROPATKIN, evenmin tot agressief handelen gereed zijn.

De 26ste October (8 November) ging over het geheele front rustig voorbij. In den nacht op den 27sten October (9 November) hadden op den Russischen rechtervleugel verschillende schermutselingen van weinig beteekenis plaats.

Den 29sten October (11 November) reed Generaal KOEROPATKIN met Admiraal SKRIEDLOF de Russische stellingen langs.

In den nacht op den 30sten October (12 November) vielen de Japanners van drie zijden het dorp Woetschanin (5 werst ten Z. W. van Linsinpoe) aan, doch werden teruggeslagen.

Den 30sten en 31sten October (12 en 13 November) werd aan beide zijden een zwak artillerievuur onderhouden, behalve op den Russischen rechtervleugel, die, gedurende den 31sten October, uit mortieren en veldgeschut bij het station Scha-xe opgesteld, hevig onder vuur genomen werd.

Den 2^{den} (15) November deden Donsche Kozakken van het detachement van Generaal KOSSAGOFSKIE eene gewelddadige verkenning in de richting van Manikai en Tschitaitzie, op den rechteroever van de Xoen-xe, gelegen (bij de r. Taitsi-xe). De vijand werd uit beide dorpen verdreven en verbrandde de bruggen over de Xoen-xe.

In den nacht op den 3^{den} (16) November trachtte eene Japansche afdeeling uit Linsinpoe te deboucheeren, doch werd teruggeslagen.

In den nacht op den 4^{den} (17) November slaagde Luitenant WADJETS-KIE met 4 ochotniks er in een huis, waarin zich eene Japansche veldwacht bevond, door pyroxyline te doen springen.

Bij het aanbreken van den dag verdreven de Japanners eene Kozakkensootnie, die zich in het dorp Dapindoeschan (40 werst ten Z. van Sintsintin) bevond.

In den nacht op den 5^{den} (18) November gingen de Japanners eenige keeren tot den aanval op de Russische stellingen bij den Poetilofberg over, doch werden teruggeslagen. Op de plaats van het gevecht werden 80 dooden door hen achtergelaten.

Den 7^{den} (20) November werd Oeitsijoetsie (10 werst ten Z. W. van Dapindoeschan) door een Russisch detachement bezet; de Japanners weken in de richting van Tsjantschan terug. De verliezen waren aan beide zijden gering.

Den 4^{den} (17) November verliet Generaal-Adjutant GRIPPENBERG Wilna.

Bij Port-Arthur werd het bombardement na den 21sten October (3 November) door de Japanners met kracht voortgezet.

Aanvallen, op den 22sten, 23sten en 25sten October (4, 5 en 7 November) door hen op de forten van het Noordfront en de Russische stellingen van Lajoteschan ondernomen, werden afgeslagen.

Over het algemeen schijnt de blokkade door de Japanners minder

krachtig gehandhaafd te worden en wordt de aanvoer van levensmiddelen en munitie gemakkelijker. In den nacht op den 21sten October (3 November) slaagde de adelborst DMITRIEF er in met eene stoomsloop een Japanschen torpedojager te naderen en door eene mijn tot zinken te brengen.

Betrouwbare berichten, omtrent hetgeen op dit deel van het oorlogsterrein voorvalt, zijn overigens niet aanwezig. Volgens berichten uit Tokio, slaagden de Japanners er den 5^{den} (18) November in zich van de contre-escarpe van het fort Soenschoeschan meester te maken.

Den 3^{den} (16) November kwam de Russische torpedojager *Rastoropnie* met dépêches te Tschifoe aan. De Russen lieten het vaartuig in de lucht vliegen.

Den 30sten October (12 November) kwam een gedeelte van het 2de eskader van de Stille Zuidzee, onder bevel van Admiraal ROSHDJESTWENSKIE, tusschen Dakar en Rufisque (Senegambië) voor anker, om den 4^{den} (17) November de reis weder voort te zetten. Het tweede gedeelte van dit eskader werd den 7^{den} (20) November te Creta verwacht, terwijl het aanvullingseskader dien avond Frederikshaven bereikte.

In het algemeen komt in de posities der tegenover elkander liggende legers weinig verandering en het leven der troepen, die zich niet in de voorste liniën bevinden, heeft dan ook een zeer vreedzaam karakter aangenomen, zoodat men zelfs bijna van het betrekken der winterkwartieren zou kunnen spreken.

Den 7^{den} (20) November, ten 4 uur v.m., bezetten ochotniks de heuveltoppen aan beide zijden van den Schinxailipas (4 werst ten Z. van Toengoi). Kort daarop vond eene schermutseling plaats, waarbij de Japanners eenige verliezen leden.

Den 8sten (21) November deden de Japanners een aanval op het, den voorgaanden dag door de Russen genomen, dorp Oeitsijoetsie, doch werden met belangrijke verliezen teruggeslagen. Aan Russische zijde werden 1 officier en 30 minderen gewond en 10 minderen gedood.

De 9de (22) November ging rustig voorbij; slechts hier en daar vielen enkele schoten. Schaxepoe werd door positiegeschut onder vuur genomen.

Gedurende den helderen nacht op den 10^{den} (23) November hadden over het geheele front kleinere gevechten plaats. Tsansjatoen (oostwaarts van de Ljao-xe, ter hoogte van Schaxepoe) werd door Kozakken aangevallen, waarbij 5 Japansche cavaleristen gevangen genomen en 7 paarden vermeersterd werden.

In eene schermutseling bij Tschanlinpoe werden 2 gehuchten door ochotniks genomen, waarbij deze 1 doode en 18 gewonden verloren; 2 Japanners werden gevangen genomen. Japansche infanterie, die ten 2 uur 's nachts tegen den Poetilofberg oprukte, werd door Russisch artillerievuur gedwongen terug te gaan. Ten Z. W. van Erdagoi (aan de Scha-xe) rukten de Japanners in eene dichte tirailleurlinie, door gesloten afdeelingen gevolgd, tegen de Russische loopgraven op, doch

trokken, door salvovuur ontvangen, spoedig terug. Ten Z. van Erdagoi vielen de Russen het dorp Sinlintoen aan en dreven de Japanners met de bajonet uit hunne loopgraven. Ten Z. van den Dalinpas werd een Japansche aanval op een der Russische detachementen afgeslagen.

De, na den 7^{den} (20) November waargenomen, verplaatsing van Japansche troepen in oostelijke richting, welke uit verschillende ingekomen berichten bleek, moet waarschijnlijk worden toegeschreven aan eene vermeerdering van de strijdkrachten van Maarschalk OYAMA en aan de bij de verpleging ondervonden bezwaren. Door het dichtvriezen van de monden van de Ljao-xe en de Jaloe moesten de Japanners hunne ont-schepingsplaatsen naar Dalnie en Chemoelpo verplaatsen, waardoor het transport te land belangrijk verlengd werd. Het verplaatsen van een deel der strijdkrachten in oostelijke richting en het versterken der etappetroepen in Noord-Korea, wijst op de groote waarde door den Japanschen Generalen Staf aan de verbinding met Korea gehecht, die, bij de nadering van het 2de eskader van de Stille Zuidzee — waardoor de kansen ter zee wellicht zouden kunnen keeren — tot elken prijs behoort te worden behouden.

In den nacht op den 11^{den} (24) November deden Russische detachementen aanvallen op de Japansche voorposten, doch werden teruggeslagen. De Russische artillerie nam de spoorbrug over de Scha-xe onder vuur.

Den 11^{den} (24) November vielen de Japanners het Russische detachement bij Tsinxetschen (ten Z. van den Dalinpas) in front en op de linkerflank aan, doch werden overal teruggeslagen. In dezen strijd, die bijna tot een handgemeen leidde, leden de Japanners vrij belangrijke verliezen Pogingen, gedurende den nacht aangewend, om den aanval te herhalen, werden door het vuur der Russen verijdeld.

Na de aankomst van versterkingen van de zijde van Tsjantschan, begonnen de Japanners ten 11 uur v.m. van den 12^{den} (25) November opnieuw den aanval, aanvankelijk tegen den rechter-, daarna ook tegen het centrum en den linkervleugel der Russen. Om 12 uur middag trachtten zij de Russische stellingen te bestormen, doch werden afgeslagen, terwijl hunne artillerie tot zwijgen werd gebracht. Ten ongeveer 4 uur n.m. begon een sneeuwstorm, waarop de Japanners wederom, doch te vergeefs, voorwaarts trachtten te gaan. Ten 7 uur n.m. eindigde de strijd. De verliezen aan Russische zijde bedroegen 9 dooden en 57 gewonden.

Op den rechteroever van de Xoen-xe viel de Russische cavalerie dien dag het dorp Manatsie aan, doch werd, volgens Japansche berichten, teruggeslagen.

In den nacht op den 13^{den} (26) November overrompelde Luitenant SPRINTSE met 12 ochotniks, in het centrum bij den Dwoegorboiberg eene Japansche veldwacht, waarvan 20 man met de bajonet werden afgemaakt en de overigen op de vlucht sloegen. Door het vuur, uit de Japansche loopgraven geopend, werden 2 ochotniks gedood.

In den morgen van den 13^{den} (26) November opende de Russische bergartillerie bij Tsinxetschen het vuur op de aanrukkende Japanners. Deze zetten de aanvallende beweging dien dag uiterst behoedzaam voort, daarbij trachtende den linkervleugel der Russen te omvatten; ten 4 uur n.m. kwam de aanval tot staan.

De nacht ging rustig voorbij.

In den avond van den 14^{den} (27) November bezetten Russische ochotniks en sappeurs het dorp Nangantsie (zuidelijk van den Poetilofberg) en hielden daar gedurende 20 minuten onder het hevig vuur van den vijand stand. In dien tijd brachten de sappeurs ladingen aan in een tempel, vanwaar uit de Japanners dagelijks de Russische voorposten beschoten, en brachten deze tot ontsteking. Na den terugtocht der Russen werd Nangantsie onmiddellijk door de Japanners bezet.

Dien zelfden dag vielen deze opnieuw de Russische stellingen bij Tsinxetschen aan, doch werden afgeslagen.

Ten 12 uur middag van den 15^{den} (28) November begonnen de Japansche troepen, welke de vorige dagen Tsinxetschen hadden aangevallen, terug te trekken. In den voormiddag van dien dag waren door de Russen in het voorterrein van hunne stellingen daar ter plaatse 230 Japanners, alle behorende tot het 7de regiment van de 9de reservebrigade, begraven geworden. De Russen vervolgden den terugtrekkenden vijand, doch werden bij een 4 werst ten Z. van Tsinxetschen gelegen dorp door infanterievuur tijdelijk tot staan gebracht. Na eene beschieting door artillerie ontruimden de Japanners dit dorp.

Bij Port-Arthur werd het bombardement door de Japanners onafgebroken voortgezet. Den 8sten (21) November vielen zij eene der oostelijke groepen van versterkingen aan, doch werden afgeslagen. Van af den 13^{den} (26) November had een algemeene aanval op de versterkingen Soensoeschan, Erloeng en de oostelijk daarvan gelegen werken plaats; doch in den avond van den 14^{den} (27) waren door Generaal NOGI nog geen noemenswaardige resultaten bereikt.

Het eskader van Admiraal ROSHDJESTWENSKIE kwam den 15^{den} (28) November te Libreville (Fr. Congo), dat van Admiraal FELKERSAM den 13^{den} (26) te Suez aan, terwijl het aanvullingseskader den 11^{den} (24) November kaap Skagen passeerde.

De kruiser *Koeban* bereikte den 15^{den} (28) November Dakar.

Te Vladivostok is de gepantserde kruiser *Rossija* gevechtsvaardig, terwijl de herstellingen aan den beschermden kruiser *Bogatir* bijna beëindigd zijn. De gepantserde kruiser *Gromoboi* liep, na het verlaten van het dok, op eene rots en werd ernstig beschadigd. De uit St. Petersburg aangekomen onderzeesche booten hebben de proeftochten met succes volbracht.

Sedert den slag aan de Scha-xe is in de stellingen der beide tegen-

standers weinig verandering gekomen. Wel vonden herhaaldelijk voorpostengevechten plaats, doch deze leidden nergens tot een belangrijk treffen. De aanvallen, op de zich te Tsinxetschen bevindende Russische troepen ondernomen, kunnen bezwaarlijk als eene inleiding tot nieuwe operatiën van Japansche zijde worden beschouwd; veeleer dragen zij het karakter van openlijke verkenningen, die meer eene defensieve dan eene offensieve bedoeling hebben. De algemeene toestand toch, maakt het den Maarschalk OYAMA waarschijnlijk onmogelijk een deel zijner strijdkrachten, die naar men van het oorlogsterrein bericht, grootendeels in de omstreken van Schili-xe zijn samengetrokken, voor nieuwe operatiën vrij te maken. Ook van Russische zijde zijn, in verband met hetgeen in het begin van dit maandoverzicht werd medegedeeld, voorshands geen belangrijke oorlogshandelingen te verwachten.

De achterhoeden van de van Tsinxetschen terugtrekkende Japansche troepen, hielden in den avond van den 15^{den} (28) November bij Soeidoen (op den weg naar Tsjantschan) en bij een, op ongeveer 12 werst ten Z.-O. van Tsinxetschen gelegen, bergpas stand.

Den volgenden dag, ten ongeveer 12 uur middag, opende de Russische artillerie het vuur op de stellingen van den vijand; toen hunne infanterie tot den aanval overging, moesten de Japanners spoedig op eene 2 werst zuidelijker gelegen, te voren in staat van verdediging gebrachte, stelling terugtrekken.

De 15de en 16de (28 en 29) November gingen in het centrum en op den rechtervleugel der Russen in het algemeen rustig voorbij. In den nacht op den 17^{den} (30) November had zuidelijk van den Poetilofberg eene schermutseling tusschen verkenneude afdeelingen van beide partijen plaats, die tot een vrij hevig geweervuur aanleiding gaf.

Den 17^{den} (30) November viel het Russische oost-detachement den vijand opnieuw aan en wierp hem na een korten, doch hevigen strijd in zuidelijke richting terug. De vervolgende sotnies Kozakken trokken door Soeidoen naar de Taitsi-xe en vernielden de, in het dal van die rivier aangelegde, telegraafverbindingen over een afstand van meer dan een werst. Volgens aanwijzingen van Chineezers verloren de Japanners in den strijd, op dien dag gevoerd, ongeveer 50 dooden en 150 gewonden; door de Russen werden 23 vijanden begraven, terwijl 7 gevangenen gemaakt werden.

Vrij hevige schermutselingen vonden in den avond van dien dag op den Russischen rechtervleugel plaats.

In den nacht op den 18^{den} November (1 December) overvielen ochotniks eene Japansche veldwacht ten Z.-W. van Toengoi en maakten een 30-tal vijanden met het blanke wapen af. Door het ontploffen van een fougas leden de Russen eenige verliezen, maar wisten toch tot in de Japansche loopgraven door te dringen, waar een handgemeen ontstond. Aanrukkende Japanners dwongen de ochotniks tot den terugtocht. Deze hadden 5 dooden en 14 gewonden verloren, welke allen konden worden medegevoerd.

Den 18den November (1 December) verdreef Japansche infanterie eene sotnie Kozakken uit Dapindoeschan.

In den nacht op den 19den November (2 December) hadden in het centrum onbeteekenende voorpostengevechten plaats.

Dien zelfden dag werd Dapindoeschan opnieuw door de Russen bezet.

In den nacht op den 20sten November (3 December) werden aanvallen op Oetjasi (3 werst ten O. van Tschantan-xenan) en de Russische stelling bij Linsinpoe door geweervuur afgeslagen.

Dien zelfden dag, na twaalf uur middag, opende Japansch worpgeschut het vuur op het spoorwegvak ten Z. van Soejatoen en op den Poetilofberg, hetwelk door de Russen beantwoord werd. Sappeurarbeit, welke de Japanners op den heuvel ten Z. van Saxepoe verrichtten, moest gestaakt worden.

In den nacht op den 21sten November (4 December) poogden de Japanners de ijzerdraadversperringen, voorwaarts van Linsinpoe, te vernielen, doch werden door geweervuur verdreven.

Bij Port-Arthur werd het bombardement voortgezet. Den 14den (27) November bestormden de Japanners herhaaldelijk den berg Wissokaja (= Hooge). De aanval werd den volgende dag voortgezet, toen het hun, na zeer zware verliezen geleden te hebben, eindelijk gelukte eenige versterkingen op de hellingen van bovengenoemden berg in bezit te krijgen, waaruit zij den 16den (29) echter weder vérdreven werden.

In den avond van den 17den (30) November moesten de Russen den berg Wissokaja ontruimen, na den geheelen dag hevige aanvallen van den vijand, die door marinegeschut van uit de Duivenbaai ondersteund werd, doorstaan te hebben. Volgens buitenlandsche berichten vielen in de laatste 2 uren van den aanval aan Japansche zijde 5000 man.

Door het geconcentreerd vuur der Russen konden de Japanners zich den volgende dag niet op den berg handhaven en bleef deze tot den 22sten November (5 December) onbezet.

Op het noordfront gelukte het den Japanners tot het glacis der forten Kikoean, Soenschoe en Erloeng door te dringen.

Den 19den November (2 December) werd van 10 uur v.m. tot 4 uur n.m. een wapenstilstand gesloten, ten einde de dooden te begraven en de gewonden weg te voeren.

R. L. SCHOLTEN.

De Oorlogsbegroting voor 1905 in de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Wanneer men zich herinnert, wat wij ten vorigen jare neerschreven,¹⁾ naar aanleiding van de schriftelijke en mondelinge behandeling van de oorlogsbegroting in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, zal men begrijpelijk vinden, dat het ons een genoegen is er op te kunnen wijzen, hoe in de Kamer zelf gevoeld is, dat de tot dusverre gevolgde wijze van behandelen toch niet de meest geschikte is voor eene behoorlijke afdoening van zaken. En niet alleen gevoeld, maar openlijk uitgesproken en door niemand minder dan door den Heer RÖELL. In zijne, in meer dan een opzicht merkwaardige, rede zeide deze afgevaardigde toch, o. a.: „Maar juist de samenstelling van de Commissie van Rapporteurs heeft bij mij de vraag doen rijzen of de wijze, waarop technische begrotingen als deze in onze Kamer worden onderzocht, wel de meeste waarborgen oplevert voor een deugdelijke behandeling van zaken”. En na eene zeer hoffelijke hulde aan het adres zijner mede-rapporteurs, vervolgde hij: „Maar het valt toch op, dat de geëerde leden dezer Kamer, die door hun antecedenten, hun vroegere positie in het leger, in de eerste plaats geroepen geacht konden worden om hun medeleden voor te lichten, juist in die Commissie geen plaats hebben gevonden. Daar nu de mogelijkheid natuurlijk uitgesloten is, dat zij niet bereid zouden zijn bevonden een dergelijke taak op zich te nemen, moeten wel andere omstandigheden er toe hebben geleid, dat niet een zoo goed mogelijke samenstelling van de Commissie van Rapporteurs, voor dit technisch begrotingshoofdstuk; werd bevorderd”.

„Een en ander, Mijnheer de Voorzitter, brengt mij tot het denkbeeld, of niet op het voetspoor van hetgeen in andere Parlementen geschiedt, het onderzoek van een begroting, waarbij geen politiek in engeren zin betrokken is, kan worden opgedragen aan eene speciale vaste commissie.”

Dit, inderdaad zeer belangrijke voorstel verdient ongetwijfeld in bijzondere mate de algemeene aandacht te trekken en ontmoet van onze zijde onverdeelde instemming, al verhelen wij ons niet, dat tegen de overwegingen, waarop het berust, al dadelijk twee bezwaren zijn in te brengen. In de eerste plaats n.l. telt onze Tweede Kamer geen mili-

¹⁾ Zie Mil. Spect., 1904, blz. 47 vgg.

taire deskundigen in den eigenlijken zin van het woord; de officieren of gewezen officieren, die het lidmaatschap der Kamer verwierven, zagen zich hun mandaat toevertrouwen op andere gronden dan hunne hoedanigheid van voorlichters op militair gebied; de *aangewezen* personen, om de door den Heer RÖELL gewenschte voorlichting te geven, zijn zij dus niet. En in de tweede plaats, kan men tegenwoordig wel zeggen, dat bij eenige begrooting politiek in engeren zin niet betrokken is? Wij betwijfelen dit in het algemeen en ontkennen het bepaaldelijk ten aanzien van de oorlogsbegrooting. Herhaaldelijk toch, moesten wij er reeds op wijzen, en ook thans zou de gelegenheid daartoe niet ontbreken, dat men, o. i. nog altijd ten onrechte, van nagenoeg elk belangrijk militair vraagstuk een politiek strijdpunt is gaan maken.

Dit neemt intusschen niet weg, dat die bezwaren bij het ontbreken van eene vaste commissie, zooals de Heer RÖELL zou wenschen, dubbel zwaar wegen, en onze instemming met het voorstel van dezen afgevaardigde berust dan ook op de stellige overtuiging, dat het leger er slechts bij winnen kan, wanneer zijn belangen besproken worden door mannen, die zich door studie zooveel mogelijk in het wezen der zaak ingewerkt hebben, geheel onverschillig, welke hunne politieke overtuiging zij.

Op een ander euvel, bij de behandeling der oorlogsbegrooting aan het licht gekomen, vestigde de Heer TYDEMAN de aandacht; hij wees er op hoe „het Voorloopig Verslag en vooral de eerste paragraaf doet blijken van groot gemis van waardeering van dezen Minister”, „wantrouwen, een doorgaande afkeuring van het beleid van den Minister, ademt”; hoe „men geen rekening heeft gehouden met de groote moeilijkheden waarvoor deze Minister gedurende zijn bewind geplaatst is geweest”; hoe „de critiek zich nu en dan richt over het hoofd van den Minister heen tot legerautoriteiten”; hoe „sommige verwijten, die tot den Minister gericht worden, (mij) onbillijk voorkomen”.

Inderdaad, wanneer men het Voorloopig Verslag leest, dan maakt dit allerminst den indruk van een staatsstuk, waarin groote zaken met ruimen blik behandeld worden, doch doet veel meer denken aan een klachtenboek op een station van overgang, waar de reizigers zich door het missen der door hen gewenschte aansluiting gedupeerd achten of ten gevolge van het langdurig wachten ongeduldig zijn geworden. En evenals daar de rechtmatigheid der klachten gewoonlijk omgekeerd evenredig is met de mate van ontstemming der reizigers, zoo schijnen ook hier de klachten in den regel te minder gegrond, naarmate degene, die ze uitte, of zijne zegslieden meer ontstemd was. Het kan dan ook o. i. niet anders dan een pijnlijken en op den steller der klacht, naar wij hopen, een beschamenden indruk maken, wanneer men in de M. v. A. ziet, hoe de Minister genoodzaakt is om van de feiten, die ten grondslag zouden moeten liggen aan de klachten, vervat in een zoo belangrijk stuk, als het V. V. moest zijn, telken male te getuigen, dat zij zijn: *onjuist*.

De Minister zeide in zijne rede van 23 Dec. l.l. van een en ander: „Ik heb mij daaraan, zooals ik dat zou noemen, niet gestooten” en dit pleit ontegenzeggelijk voor het hooge standpunt, door die autoriteit ingenomen, maar het leger lijdt groot nadeel van deze rechtstreeks en over het hoofd van den Minister daartegen gerichte aanvallen, omdat de goede geest van dat leger daardoor op eene zware proef gesteld wordt. En wanneer men dan heeft kunnen constateeren, dat in verschillende lagen van het leger eene zekere malaise heerscht, dan kan men deze zeer zeker voor een groot deel toeschrijven aan de uiterst geringe waardeering, welke het leger bij de vervulling van zijn taak van de zijde van een groot deel des Volks ondervindt; aan de grievende miskenning, welke eene onwelwillende critiek aan de beste bedoelingen doet ten deel vallen; aan de stelselmatige tegenwerking, welke men ondervindt van de zijde van hen, welke het in hun belang achten al-lerwege ontevredenheid en verzet van lager geplaatsten tegen hooger staanden te prediken. Tot dit alles draagt de behandeling der oorlogs-begrooting jaarlijks in niet geringe mate bij.

Niet zonder reden trok het eindcijfer (*f* 27.174.140) van verschillende zijde de aandacht en zulks niet alleen, omdat dit op zich zelf ruim 3½ ton hooger was, dan het voor den dienst 1904 — ongerekend de suppletoire begrootingswet, betreffende de nieuwe bewapening van de veldartillerie — toegestaan bedrag, maar ook omdat dit cijfer in de toekomst nog eene niet onaanzienlijke verhooging zal ondergaan. In de M. v. A. deelde de Minister mede, dat de begrooting in ronde som telkens hooger zal zijn:

in 1906	<i>f</i> 465.000	/ wegens uitvoering van de organisatie van le-
„ 1907	„ 114.500	
„ 1908	„ 126.000	/ wegens uitvoering der organisatie van het
„ 1909	„ 107.000	

Na 1909 zal de begrooting, wegens het alsdan compleet zijn der meer benodigde paarden, met *f* 70,000 kunnen worden verminderd, daarentegen van af 1908 moeten worden vermeerderd met de hoogere kosten der landweer, welke op dit oogenblik voor de jaren na 1907 nog niet met voldoende juistheid te ramen waren.

In verband met het hooge eindcijfer was in het Voorloopig Verslag er de aandacht op gevestigd, dat de begrootingen van Marine en Oorlog, samen *f* 43.779.760, reeds circa 30% bedroegen van de ontvangsten, welke in de Wet op de middelen, onder *a-l*, op *f* 146.970.720 geraamd zijn. Hiertegenover stelde bij de mondelinge behandeling de Heer VAN VLIJMEN niet ten onrechte de opmerking, dat men hierbij buiten rekening laat de ontvangsten, onder *m* en volgende van de Middelenwet, welke wel is waar wisselvallig zijn, doch niettemin eene belangrijke som vertegenwoordigen en wel als gemiddelde van de jaren 1893—1902, wanneer men buiten rekening laat de *buitengewone* ontvangsten, die in 2 dier 10 jaren genoten werden, *f* 14.744.449.

Ten aanzien van de kosten van het Departement van Oorlog, in verhouding tot de totalen der middelen, gaf de Minister nog onderstaande opgave:

in 1880	18.31	% ₀ .
„ 1883	19.66	„
„ 1888	16.41	„
„ 1893	17.29	„
„ 1898	16.01	„
„ 1902	14.59	„
„ 1903	15.64	„

„Vergeleken met het jaar 1883 hebben wij dus thans een verlaging van ongeveer $\frac{4}{100}$, en vergeleken met 1893 van bijna $1\frac{3}{4}\%$.”

Waar nu het hooge eindcijfer van verschillende zijde de aandacht trok, was het niet onnatuurlijk, dat zich een streven naar bezuiniging openbaarde, doch daar men niet wist, anders dan met algemeenheden, aan welke zijde het snoeimes te hanteeren, werd alle aandacht geconcentreerd op de z.g. bezuinigingscommissie, welke o. a. door de Heeren RÖELL, VAN VLIJMEN en VERHEY werd ter sprake gebracht.

Nu is de naam bezuinigingscommissie eigenlijk reeds onjuist, omdat deze verwachtingen wekt, waarvan volstrekt niet vast staat, dat zij verwezenlijkt zullen worden. Zeker, zoo mogelijk zou bezuiniging de vrucht van den arbeid dezer commissie moeten zijn, doch zelfs al toonde zij glashelder aan, dat op geen enkel punt bezuiniging mogelijk is, dan nog zou zij het doel, met hare instelling beoogd, volstrekt niet gemist hebben. De Heer RÖELL omschreef dit denkbeeld zeer juist, waar hij zeide: „Of ik mij van de resultaten van den arbeid dier commissie voor onze financiën nu met zekerheid zoo heel veel voorstel, Mijnheer de Voorzitter, durf ik ook al weer niet zeggen, maar er zal dan toch in elk geval één resultaat worden verkregen. Is het negatief, dan weten degenen die hun geld voor de landsverdediging willen opbrengen, dat dit niet tot geringer bedrag kan geschieden dan tot dusver, en krijgt men een positief resultaat, dan zal geen ander gevoel dan dat van dankbaarheid kunnen ontstaan voor den bewindsman, die de Staatscommissie in het leven riep.”

In dit verband sprak dan ook de Heer RÖELL van eene commissie „om te onderzoeken of bij Oorlogszaken vereenvoudiging en bezuiniging zou kunnen worden aangebracht”; de Heer VAN VLIJMEN noemde als haar opdracht: „te onderzoeken of het stelsel van legerbeheer, dat thans wordt toegepast, voor hervorming, gepaard aan besparing van kosten, vatbaar is”; de heer VERHEY stelde de vraag: „of het legerbeheer zoo doelmatig en zuinig mogelijk is ingericht”.

In dit licht beschouwd, verkrijgt de taak der bedoelde commissie een geheel ander karakter en kan zij niet alleen, zonder eenig bezwaar, door de Regeering uit eigen aanstichting worden samengeroepen, maar zou het zelfs geacht kunnen worden geheel op den weg der Regeering te liggen, om zich te overtuigen, dat werkelijk het legerbeheer zoo

eenvoudig en zuinig mogelijk is ingericht, tenzij de Minister van Oorlog de overtuiging bezit, dat in deze geen verbetering mogelijk is. Dan zou er van het standpunt der Regeering geen andere aanleiding tot het instellen van een dergelijk lichaam bestaan, dan de wensch om de overtuiging, die zij bezit, ook te schenken aan hen, die deze missen, in de eerste plaats aan de Tweede Kamer, die alleen dan het hooge eindcijfer kan aanvaarden, wanneer zij overtuigd is, dat dit redelijkerwijze niet voor eenige vermindering vatbaar is.

Het is niet onwaarschijnlijk, dat het denkbeeld van de samenstelling eener dergelijke commissie aan de Regeering minder sympathiek is toegeschenen, ten gevolge van de uitbreiding, welke sommigen aan hare taak wenschten te geven, en waardoor inderdaad het karakter van zulk eene commissie in constitutioneel opzicht niet zonder bedenking geweest zou zijn. Want o. i. volkomen te recht, merkte de Minister in de M. v. A. op: „dat aan zulk een commissie in geen geval eene opdracht verstrekt zou kunnen worden, waaraan zij de bevoegdheid zou kunnen ontleenen, de grondslagen en de inrichting van de landsdefensie, alzoo de organisatie, bewapening en uitrusting van het leger, de doode weermiddelen, de samenstelling van het oorlogsmaterieel e. d. g., noch de opleiding en oefening van het personeel, tot onderwerp van haar onderzoek te maken, omdat op den verantwoordelijken Minister van Oorlog de taak rust, de inlichtingen te verstrekken, welke de Volksvertegenwoordiging daarover verlangt, en hij daarin niet door eene Staatscommissie kan worden vervangen”.

Wij zouden intusschen meenen, dat tegen het geven van *inlichtingen* niet in de eerste plaats bezwaar behoefde te rijzen, omdat inlichtingen feitelijk door elkeen gegeven kunnen worden, maar wel schijnt het ons toe, dat de arbeid van zulk eene commissie op het hier door den Minister bedoelde gebied zonder eenig nut zou zijn, omdat al de daar genoemde onderwerpen rechtstreeks behooren tot het beleid van den Minister, waarvoor hij, en hij alleen de verantwoordelijkheid tegenover de Volksvertegenwoordiging draagt, zoodat, welke oplossing van verschillende vraagstukken de commissie ook zou mogen aangeven, deze voor den Minister onaannemelijk zou zijn, omdat hij alleen die richting zou kunnen volgen, welke *hem* de meest gewenschte voorkomt.

Men mag bij de beoordeeling van deze aangelegenheid niet uit het oog verliezen, dat de commissie, welke men hier op het oog had, niet gelijk gesteld mag worden met de Staatscommissie van 1888, welke ook de Heer RÖELL in herinnering bracht. Toen gold het voor de eerste maal uitvoering te geven aan art. 181, 2de lid der (nieuwe) Grondwet, waarbij wettelijke regeling van den verplichten krijgsveld dien voorgeschreven werd. In verband daarmee is het te verklaren, al was het daarom nog niet noodzakelijk, dat de Kroon er prijs op stelde, alvorens in deze een ontwerp van Wet aan de Volksvertegenwoordiging in te zenden, de meening te leeren kennen van onderscheidene bekwame mannen van verschillende richting met betrekking tot de wenschelijke

grondslagen van die wettelijke regeling. In dien zin werd dan ook bij K. B. van 10 Juni 1888, N°. 26, de opdracht aan die Staatscommissie verstrekt.

In zake van practische politiek gaf de Heer RÖELL in deze materie nog een nuttigen wenk. „De Regeering”, zoo betoogde hij, „en haar eventueele opvolgster heeft nu nog de kaarten in handen. Slechts een enkele ¹⁾ verlangt, het is gisteren gebleken, een parlementaire enquête, en dan nog niet eens dadelijk, met uitsluiting van eenig ander onderzoek. Ik zou het daarom een daad van beleid achten, indien de Regeering zelf tot de benoeming van een Staatscommissie overging”.

Welnu, die Staatscommissie zal waarschijnlijk komen; de Minister toch, zeide in zijne rede op 23 December l.l. met betrekking daartoe: „waar van verschillende zijden, en herhaaldelijk, aandrang in deze is uitgeoefend, zal ik thans niet meer in mijn verzet volharden. Ik wil U de verzekering geven ernstig te zullen overwegen een *modus vivendi* te vinden, waarop, naar mijn meening, een dergelijke commissie zou kunnen worden benoemd”.

Dan zal dus ook eene beslissing genomen moeten worden omtrent de samenstelling der commissie. De Heer VAN VLLJMEN gaf ten aanzien daarvan te kennen, dat hij zou „wenschen benoemd te zien twee-derde der commissie uit leden-burgers, die het onderzoek *con amore* en alleen onder vergoeding van de allernoodzakelijkste reiskosten, op zich nemen, dus geen belooning, en een-derde uit gepensioneerde militairen van hoogen rang, die nog krachtig zijn van geest en lichaam, om de heeren burgers zoo noodig te kunnen voorlichten; maar vooral veel burgers, en zoo mogelijk den heer MARCHANT”.

Daargelaten, dat wij het nu niet strikt noodzakelijk zouden vinden om de burger-leden dezer commissie zoo zeer van het denkbeeld „bezuiniging” te doordringen, dat hen slechts de allernoodzakelijkste reiskosten (d. z. dus die volgens de 3^e klasse der spoorwegen) en geen *verblijf* kosten toegekend zouden worden, en wij evenmin voor de militaire leden een krachtig physiek, „om de heeren burgers zoo noodig te kunnen voorlichten”, eene *conditio sine qua non* zouden willen achten, omdat de voorlichting zich toch wel uitsluitend op geestelijk gebied zal blijven bewegen, zouden wij tegen eene dergelijke samenstelling van dit lichaam toch overwegende bezwaren hebben.

Niet tegen den Heer MARCHANT — wij gelooven integendeel, dat het uitstekend zou zijn dezen afgevaardigde in dit opzicht eens aan het werk te zetten — en ook niet tegen de burgerleden, al komt ons een aandeel van twee-derde van hunne zijde te groot voor, waar vooral zaakkennis zal moeten beslissen omtrent die onderwerpen, ten aanzien waarvan vereenvoudiging en bezuiniging, zonder schade voor het geheel, uitvoerbaar zal zijn. Maar wèl tegen het denkbeeld om gepensioneerde militairen van hoogen rang in deze commissie te benoemen. Zij, die reeds sinds korteren of langeren tijd uit het leger getreden zijn en

¹⁾ De Heer TER LAAN.

daarin den laatsten tijd in de hoogere rangen hebben doorgebracht, zijn o. i. niet de aangewezen personen om vruchtbaren arbeid in deze te leveren; daartoe staan en stonden zij te vèr van de détails, waarin, zoo ooit, vereenvoudiging en bezuiniging o. i. mogelijk zal blijken. In plaats daarvan benoeme men in deze commissie juist hen, die zich dagelijks in hunnen dienst te midden van die détails bewegen, d. z. de compagnies-, eskadrons- en batterijcommandanten, zij zullen in de eerste plaats nuttige wenken kunnen geven, omdat op het gebied, hetwelk zij beheeren, mogelijke bezuinigingen de grootste winst zullen opleveren. Zij kunnen geacht worden het best op de hoogte te zijn van alle bijzonderheden omtrent kleeding, voeding, legering, wapening, administratie, enz., en als het mogelijk blijkt te bezuinigen en te vereenvoudigen, dan gelooven wij, dat dit juist zal moeten en kunnen geschieden op dit gebied, eerder dan op eenig ander. Zonder dus officieren van hooger rang daarom te willen uitsluiten, vragen wij voor deze categorie van officieren met vertrouwen eene ruime vertegenwoordiging in de eventueel te benoemen commissie.

Dat omtrent het begrip „Volksleger” veel misverstand heerscht, hebben wij meer dan eenmaal gelegenheid gehad aan te toonen en wij waren daarbij in den regel juist genoodzaakt om de voorstanders van het volksleger opmerkzaam te maken op het verkeerd begrip, dat zij van deze instelling hadden. Dat besef schijnt thans meer en meer door te dringen; de Heer MARCHANT heeft het bestaan van dit misverstand „ook ter hoogster plaatse” erkend. En aangezien het zijns inziens niet aangaat de defensiezaken uit een technisch oogpunt te beschouwen; het oordeel over alles wat daarmede in verband staat, „gaaf en onvermijdelijk” over te laten „aan „deskundigen”, dat wil zeggen aan de militairen zelf”; en de studie van deze zaak zich meer en meer over een ruimer veld heeft uitgebreid, zoodat ook leeken zich daarover uitspreken, heeft de genoemde afgevaardigde aanleiding gevonden om de beide richtingen *eens zuiver tegenover elkander* te stellen. Hij dan onderscheidt de *technische* contra de *sociale* richting.

De technische richting „stelt op den voorgrond de vraag: hoe wordt het leger het gemakkelijkst hanteerbare instrument in handen van dengene, die dit leger heeft te leiden? Hoe sluiten de onderdeelen van het leger het best in elkaar, zoodat van boven af uit een centrum, dit instrument het gemakkelijkst kan worden in beweging gebracht? En onder die onderdeelen, wat de eenheden betreft: hoe wordt de enkele soldaat de beste machine?”

„Het is, als ik dit woord mag gebruiken, een soort van marionetten-systeem, dat de voorstanders als een ideaal van de inrichting van het leger voor ooggen staat. Men eischt van dit leger in dit systeem, dat het een eigen leven leidt, dat het staat naast de burgerlijke maatschappij, dat het heeft een eigen gedachtenkring en dat men het best doet, het burgerlijk element zooveel mogelijk op een afstand te houden,

Er wordt in dat leger gekweekt wat men in den laatsten tijd heeft genoemd een kastegeest. Gevolg daarvan is dat men in dat leger vindt niet alleen maar ook tracht aan te moedigen een zucht tot militair vertoon?"

„De andere richting, die ik de *sociale* heb genoemd, stelt zich voor dat op een geheel andere wijze het leger het best voor zijn taak wordt berekend. De eerste vraag die voorstanders van deze richting stellen is: hoe breng ik het leger het best in verband met het burgerlijk maatschappelijk leven? Zij erkennen dat het leger als afgescheiden kaste buitengewoon sterk kan schijnen, op het oog den indruk kan maken van een krachtige eenheid, maar dat het de noodzakelijke innerlijke kracht mist. Zij zijn overtuigd, dat de geheele bevolking moet leven in dat leger en in dezen zin wordt dezerzijds gezegd, dat leger en weerplicht populair moeten zijn. En dan dringt zich vanzelf in deze richting de vraag op; hoe maak ik den dienst in het leger het minst drukkend? Men streeft er vooral naar om datgene wat de soldaat moet kennen en kunnen den man bij te brengen als jongen en jongeling en het onderwijs dat daarvoor noodig is, zooveel mogelijk uit den militairen dienst naar het burgerlijk leven te verplaatsen. Men legt zich toe op maatregelen, welke den diensttijd en het verblijf in de kazerne zooveel mogelijk zullen bekorten. Men is afkeerig van militair vertoon en wil uit den dienst wegnemen al datgene wat niet van werkelijke waarde is voor de vorming van den soldaat. Geschiedt dit, dan is men dezerzijds overtuigd dat in werkelijkheid de innerlijke kracht van het leger het best zal zijn gewaarborgd. Wil de technische richting bovenal een beroepsleger bestaande uit militairen die staan buiten het burgerlijk maatschappelijk leven, heeft zij als ideaal een langen diensttijd, daartegenover wil de sociale richting de oefening zooveel mogelijk bekorten; zij tracht het aantal beroepsmilitairen zooveel mogelijk te beperken en het verblijf in de kazerne zooveel mogelijk te verkorten . . . . .”

Wij hebben ons dit lange citaat getroost, om de denkbeelden van den Heer MARCHANT, die namens de Vrijzinnig-democratische partij optrad, onverkort en dus zoo juist mogelijk weder te geven, en stellen ons voor aan de hand daarvan na te gaan, in welke opzichten het *sociale leger* zich van de tot dusverre gevolgde lijn verwijderd.

In de eerste plaats doet zich hierbij de vraag voor: Is de onderscheiding tusschen technische en sociale richting juist? „Ik mag dit niet toegeven”, merkte de Heer RÖELL op. „Integendeel, ik zou zeggen het zoogenaamde beroepsleger mag niet alleen technisch, maar moet ook sociaal aangelegd; het militieleger mag niet alleen sociaal zijn, maar moet ook technisch zijn . . . . . Indien, wat ik aanneem, de roeping van een leger altijd een technisch karakter draagt, hoe zal men dan onderscheiden het eene leger van het andere door de bewering, dat het technische karakter aan het eene vreemd, aan het andere tot bestaansvoorwaarde zou strekken?”

Deze opmerking is inderdaad even scherpzinnig als juist, want het moet dadelijk opvallen, dat aan het sociale leger, door den Heer MARCHANT geenerlei technische eisch gesteld wordt. Terwijl men toch, als eerste eisch van elke instelling moet vorderen, dat zij beantwoordt aan het doel, waarmede zij in het leven geroepen wordt, stelt de sociale richting als „Leitmotiv” voorop: „Hoe breng ik het leger het best in verband met het burgerlijk maatschappelijk leven?”, terwijl daarnaast als tweede grondbeginsel geldt: „Hoe maak ik den dienst in het leger het minst drukkend?”

Nu is dit juist de grief, die men o. i. volkomen te recht tegen sommige, zekere volkskringen naar den mond sprekende legerorganisatoren heeft aangevoerd, dat zij het „t minst drukkend maken van den dienst” en het „t best in verband brengen van het leger met het burgerlijk leven” steeds hebben trachten te bereiken ten koste van de deugdelijkheid van het leger en dat in hun stelsel de grondvraag: „hoe krijg ik een bruikbaar leger” in het geheel niet in aanmerking komt.

Een goed legerorganisator behoort o. i. dan ook de vraag te stellen: „Hoe kan ik een, voor zijn doel volkomen bruikbaar, leger scheppen, zonder aan het volk meer dan de noodzakelijke persoonlijke en geldelijke lasten op te leggen?” en als hij deze vraag op doeltreffende wijze beantwoord heeft, zal zijn leger technisch en sociaal tevens zijn, d.w.z. bij de samenstelling daarvan zal zoowel met de technische als met de sociale eischen rekening gehouden zijn.

Wanneer de technische richting vraagt: „Hoe wordt het leger het gemakkelijkst hanteerbare instrument in handen van dengene, die dit leger heeft te leiden? Hoe sluiten de onderdeelen van het leger het best in elkaar, zoodat van boven af uit een centrum, dit instrument het gemakkelijkst kan worden in beweging gebracht?” dan formuleert zij twee vragen, die de sociale richting even goed en even afdoende heeft te beantwoorden, wil zij over een leger, geschikt voor oorlogsdoeleinden, en niet over een bandeloozen troep, over eene horde beschikken. En wie zich hier stoot aan het woord „werktuig”, „instrument”, gelieve te overwegen, dat dit niet anders is dan een beeld, dat gebruikt wordt om kort uit te drukken, dat, evenals een werktuig van uit een centraal punt in beweging gesteld wordt, ook de organisatie en de bevelvoering in het leger zou behooren geregeld te zijn, dat het bevel van den hoogstgeplaatste voldoende is om de regelmatige, door hem geëischte beweging van *alle* onderdeelen te waarborgen. Hieruit te willen afleiden, dat uit vorenstaande twee vragen zou moeten voortvloeien de derde: „hoe wordt de enkele soldaat de beste machine”, toont eenvoudig, dat men geen begrip heeft van de eischen, welke de z.g. technische richting aan den enkelen man stelt, daar deze reeds gedurende jaren en jaren den denkenden, tot zelfstandig handelen ontwikkelden soldaat in de plaats gesteld heeft van de soldaat-machine, die in de oudere legers, met hun uitsluitend gebruik van gesloten vormen, volkomen op zijn plaats geacht kon worden, doch die in

het hedendaagsch gevecht ten eenen male onbruikbaar zou zijn. Wanneer nu iemand, als de Heer MARCHANT, „eens zuiver beginselen tegenover elkander wil stellen” en hij begaat de grondfout, waarop wij zooveel wezen, dan willen wij niet denken aan een, opzettelijk in het leven geroepen, misverstand, doch liever aannemen, dat deze afgevaardigde bij het ruime veld, waarover zijne studie van de zaak zich heeft uitgebreid, verdwaald is geraakt in de legers uit den pruikentijd en daaruit den weg naar het moderne leger niet meer heeft kunnen vinden. „Qui trop embrasse, mal étreint”.

Ook in ander opzicht wemelen de „zuiver tegenover elkander gestelde” omschrijvingen der beide richtingen van onjuiste voorstellingen. Hoe kan men zeggen, dat het tegenwoordige leger staat naast de burgerlijke maatschappij, dat het burgerlijk element daarvan zooveel mogelijk op een afstand gehouden wordt, dat in het leger gekweekt wordt een kastegeest, dat de technische richting bovenal wil een beroepsleger, gevormd uit militairen, die staan buiten het burgerlijk leven, wanneer — zooals de Minister van Oorlog deed opmerken — het leger, dat wij nu hebben — d. w. z. de groote massa, die het leger vormt, de soldaten — bestaat uit jonge mannen, die leven in het volk en met het volk, zoodat het onmogelijk is dat leger buiten het volk te plaatsen?

Waaruit blijkt, dat de z. g. technische richting streeft naar militair vertoon; waar is dit vertoon geconstateerd? Maar bovenal is de zucht naar militair vertoon alleen inherent aan het technische en niet aan het sociale leger? Geenszins, zegt de Minister, want uit een eerlang openbaar te maken rapport van een officier, die ter plaatse de Zwitsersche cavalerie bestudeerd heeft, zal kunnen blijken, hoe datgene wat de Heer MARCHANT verkondigt, „in het bijzonder eigen te zijn aan de z. g. technische richting in het leger, met name de vormenquaestie, het vertoon en het stramme exerceeren, wel degelijk ook in het Zwitsersche leger met den meesten ernst wordt gehuldigd.”

En moge het waar zijn, dat de z. g. technische richting eenmaal als ideaal had een diensttijd onder de wapenen van voldoende duur, dat daarin de vorming van den dienstplichtige tot goed bruikbaar strijder geheel kan geschieden, zij heeft te recht ingezien, dat met het najagen van een ideaal geen practische resultaten verkregen kunnen worden, en, rekening houdende met de sociale eischen, heeft zij — een doelmatig stelsel van voorbereidende militaire oefening op den voorgrond stellende — haar ideaal prijsgegeven en zich bereid verklaard mede te werken tot verkorting van den eerste-oefeningstijd tot dat minimum, waarbij, in verband met de voorbereidende oefeningen, de bruikbaarheid van den soldaat voor den oorlog nog gewaarborgd is.

En wat wordt nu ten aanzien van de sociale richting gepreciseerd; welke zuiver omljnde begrippen ten opzichte van de legervorming zijn in de omschrijving van de idealen dier richting neergelegd? Dienaangaande merkte de Heer VAN VLIJMEN niet ten onrechte op: „hoe dat sociale leger eigenlijk zou moeten zijn ingericht, hoe het geoeffend en

bewapend zou moeten worden, daarvan heeft de geachte afgevaardigde ons geen teekening gegeven en hij heeft ons op dat punt laten staan in de droevige mist van December. Op één punt heeft hij ons licht gegeven, namelijk in het sociale leger zal geen paradepas ¹⁾ zijn! Dat weten wij, maar verder weten wij niets”.

Doet ons, in dit verband beschouwd, het vooropstellen van het woord: „sociale” niet denken aan de woorden van MEPHISTOPHELES in GOETHE'S FAUST:

Nur musz man sich nicht allzu ängstlich quälen;
Denn eben wo Begriffe fehlen,
Da stellt ein Wort zur rechten Zeit sich ein.
Mit Worten lässt sich trefflich streiten,
Mit Worten ein System bereiten,
An Worte lässt sich trefflich glauben,
Von einem Wort lässt sich kein Jota rauben.

De Heer MARCHANT liet zich, ook bij de verdere behandeling der begroting, niet uit zijn tent lokken, zooals kan blijken uit de verklaring aan het slot der beraadslaging door hem, namens de Vrijzinnig-democratische partij afgelegd, eene verklaring, waarbij hij zich meer dan ooit in nevelen hulde. Deze luidt n.l., als volgt:

„Ik zal onder deze omstandigheden niet meer in beschouwingen treden over dit belangrijk onderwerp.”

„Reeds is bij de behandeling van vorige begrotingen voldoende gebleken, welk standpunt wij in deze innemen.”

„Zooals ik echter bij de algemeene beschouwingen over dit hoofdstuk gezegd heb, achten wij het oogenblik nog niet geschikt om voorstellen te doen.”

„Waar wij meenen waar te nemen, dat onze denkbeelden veld winnen, achten wij het thans niet raadzaam, dit proces te storen. Wij zullen ons er toe bepalen, onzen stem aan het wetsontwerp te onthouden.”

Deze, behoudens de slotzinsnede, vrij nevelachtige verklaring treft te meer, waar door den genoemden afgevaardigde, die nota bene met de zijnen voor de Militiewet 1901 stemde, bij de algemeene beraadsla-

¹⁾ En zelfs de veroordeeling van de paradepas geschiedde blijkbaar uitsluitend, afgaande op den naam, zonder dat van de beteekenis, welke deze voor de vorming van den soldaat kan hebben, eenig begrip aanwezig bleek te zijn.

Ten aanzien van dit onderwerp leverde de Heer MARCHANT nog de volgende, belangwekkende beschouwing: „Daar is in de eerste plaats de beruchte paradepas. Die paradepas is op zichzelf niet zoo belangrijk, maar het is een verschijnsel, dat teekenend is voor de richting, waarin het legerbestuur gaat. Die paradepas is ook hierom van belang, omdat het een van die oefeningen is, waardoor de geest onder de miliciens wordt bevorderd. Wanneer volwassen mannen worden gedriild op den paradepas, dan is dat een bezigheid, die, laat ik maar zeggen, beneden hun waardigheid is; het heeft mij dikwijls geërgerd, dat, wanneer miliciens gedriild werden in het open veld, belangstellende toeschouwers daaromheen stonden te lachen”.

gingen gezegd werd: „Onzerzijds is hier in de Kamer herhaaldelijk verklaard, dat zonder een langdurigen overgangstoestand dit volgsleger onmogelijk bereikbaar zou zijn.”

Had het dan niet op zijn weg, en dien zijner geestverwanten, gelegen om eene poging te doen, waardoor althans het intreden in dien „langdurigen overgangstoestand” verkregen zou kunnen worden? O. i. was dit, waar zoo herhaaldelijk van oprechte liefde voor het volksleger getuigd werd, noodzakelijk geweest, tenzij men het met zichzelf nog niet eens is, wat men met dien overgangstoestand wil bereiken.

Wij hebben althans herhaaldelijk gepleit voor het nemen van maatregelen, waardoor de voorbereiding der a.s. dienstplichtigen voor den krijgsveld in die mate bevorderd werd, dat de militaire opleiding betere uitkomsten binnen den zelfden, kan het zijn binnen korteren tijd, zou kunnen verkrijgen, welke gedragslijn ons practischer toeschijnt dan het houden van lange beschouwingen zonder eenig tastbaar resultaat.

Intusschen de overtuiging, dat de tegenwoordige regeling van het vooronderricht — gegeven in de wintermaanden, 's avonds bij lamplicht, in daarvoor niet of weinig geschikte lokalen — niet is, wat zij zijn moet, heeft zich blijkbaar reeds in die mate gevestigd, dat niemand daartegen opgekomen is. Bovendien de feiten zijn daar om het te bewijzen.

Tot korte oefening werden in 1904 n.l. ingelijfd: **1122** lotelingen op grond van een getuigschrift tegen **4050** zonder getuigschrift, terwijl slechts **66** getuigschrifthouders tot volledige oefening werden ingelijfd.

Voorts is bij de opleiding der tot korte oefening ingelijfd en gebleken, dat de geoefendheid van hen, die voldaan hebben aan de eischen van militaire bekwaamheid en lichamelijke geoefendheid, na het einde van hun viermaandschen eerste-oefeningstijd *aanmerkelijk minder — ruim half zoo groot* — is dan die van de achtmaanders na het einde van hun 8½-maandschen eerste-oefeningstijd, terwijl bij een op 1 Oct. ingesteld onderzoek nopens de schietvaardigheid van de miliciens der infanterie bleek, dat van de achtmaanders waren:

in klasse A	20	%
in „ B	67	%
in „ C	13	%

daarentegen van de viermaanders:

in klasse A	62	%
in „ B	36	%
in „ C	2	%

Wijzen deze gegevens er eenerzijds op, dat de deelneming aan het vooronderricht nog zeer onvoldoende is, anderzijds blijkt daaruit, dat de mate van vooroefening, welke daardoor verkregen wordt, niet toereikend is om aan te vullen, wat door den korteren eerste-oefeningstijd gemist wordt. In dit laatste kan alleen voorzien worden door aan den aspirant voor een getuigschrift andere en hoogere eischen te stellen;

hieromtrent hebben wij reeds meermalen onze meening medegedeeld, zoodat wij hier volstaan kunnen met daarnaar te verwijzen.

Van het eerste euvel heeft men zeer ten onrechte van verschillende zijde den Minister van Oorlog een verwijt gemaakt. Zeer ten onrechte, niet alleen omdat uit de verstrekte inlichtingen voor elkeen overtuigend kan blijken, dat door het militaire bestuur in deze gedaan is, wat men vermocht te doen, maar bovenal omdat dit bestuur elke dwingende kracht zoowel tegenover de gemeentebesturen, als tegenover de a.s. dienstplichtigen mist. Ja, wij gaan zelfs verder en meenen, dat zij, die deze klacht te berde brachten, geheel over het hoofd zagen, hoe in dezen stand van de zaak, d. w. z. zoolang het vooronderricht niet wettelijk geregeld is, van eene verplichting der Regeering tot het verstrekken van dit onderricht eigenlijk geen sprake kan zijn. De Wet geeft vermindering van eerste-oefeningstijd, binnen zekere grenzen, aan hem, die toont te voldoen aan bepaalde eischen van militaire bekwaamheid en lichamelijke geoefendheid. Welnu, ligt het dan niet in de eerste plaats op den weg van dengene, die van dit voordeel genieten wil, zich die geoefendheid en die bekwaamheid eigen te maken? Kan het, streng geoordeeld, zelfs billijk geacht worden, dat 's Lands penningen gebruikt worden om aan enkelen een voorrecht te verleen, dat onmogelijk door allen, die overigens onder de zelfde omstandigheden verkeeren, verworven kan worden?

Wanneer nu niettemin de Regeering geld en arbeidskrachten beschikbaar stelt en daardoor de gelegenheid opent om de vereischte eigenschappen te verkrijgen, dan geschiedt dit blijkbaar om aan de bedoelingen van den wetgever van 1901 zooveel mogelijk te gemoet te komen, en had zij zeker recht om van de zijde van hen, die de vruchten daarvan plukken zullen, meerdere medewerking te verwachten, dan thans het geval blijkt te zijn. Of heeft de Heer van VLIJMEN niet onweersproken getuigd, dat: „de schuld ligt bij de dienstplichtigen zelf, die niet met ijver de oefeningen bijwonen, die niet zelden officieren en onderofficieren, belast met het onderricht, plagen en bespotten, terwijl geen middelen bestaan om hen tot tucht en orde te noodzaken”? Wellicht heeft de Heer VERHEY in deze woorden het „bevredigend antwoord” kunnen vinden op zijne vraag, wat de reden is, „dat van de 3000 jongelieden die deelgenomen hebben aan den cursus om te worden opgeleid tot 4-maanders, slechts een betrekkelijk klein gedeelte is geslaagd”.

Alles wel beschouwd, komt het ons voor, dat uit de tot dus verre omtrent deze aangelegenheid opgedane ervaring voldoende blijkt, dat noodzakelijk is:

1°. Algeheele herziening van het vooronderricht, in dier voege dat dit onderricht zelf niet alleen hervormd wordt in de reeds meermalen door ons aangegeven richting, maar ook in dien zin dat de voorbereiding voor de militaire opleiding reeds op de lagere school begint en zooveel mogelijk tot den dienstplichtigen leeftijd wordt voortgezet;

grondige hervorming dus van de volksopvoeding en van het voorbereidend militair onderricht.

2°. Wijziging van de Militiewet 1901 in dier voege, dat geen enkele plaats als tot korte oefening ingelijfde wordt ingenomen door volslagen ongeoeffenden.

Ad 1°. Ten vorigen jare schreven wij, naar aanleiding van eene opmerking van den Heer VERHEY met betrekking tot de noodzakelijke verbetering in het gymnastiekonderwijs, als hoogstbelangrijk onderdeel der volksopvoeding, dat deze opmerking beter op hare plaats ware geweest bij de behandeling van Hoofdstuk V der Staatsbegrooting. Aan dezen wensch is dit jaar gevolg gegeven en het was wederom de Heer VERHEY, die thans bij den Minister van Binnenlandsche Zaken aandrang op de instelling van eene centrale gymnastiekschool, die „een grooten opbloei aan het gymnastiek-onderwijs in het geheele land kan geven”, omdat daarvan verwacht kan worden „het vormen van een groot aantal leerkrachten, die verspreid zullen worden over het geheele land”. Is men eenmaal in het bezit van die leerkrachten, dan zal ook „de gelegenheid ontstaan om de gymnastiek bij ons onderwijs bepaald verplichtend te stellen, en al zou er dan ook — zelfs al werd de leerplichtige leeftijd eenigszins verhoogd — nog eene groote spanne tijds liggen tusschen het verlaten van de volksschool en den militieplichtigen leeftijd, wanneer men bij de jeugd liefde gekweekt heeft voor de gymnastiek, zullen mettertijd, ook op het platteland, tal van vereenigingen ontstaan, geleid door de gymnastiekonderwijzers, zoodat de goede gronden, op de volksschool gelegd, daarin zullen voortleven. Zoo zal een trait-d'union worden gevormd tusschen de school en het leger.”

De Minister van Binnenlandsche Zaken wilde blijkbaar op deze zaak niet ingaan; z. i. lag het zwaartepunt in de vraag: „hoe het verband zal gelegd worden om de oefeningen te doen aansluiten van het oogenblik af dat de kinderen de lagere school verlaten hebben totdat zij in het leger treden. Wanneer dit verband is gelegd zal men op den goeden weg zijn om te komen tot datgene wat de geachte afgevaardigde wenscht. Nu zegt de Heer VERHEY: geef mij maar de centrale gymnastiekschool en dan zal de rest wel komen. Als ik dit kon gelooven, dan zou ik dadelijk tot de oprichting overgaan, maar men zal mij toestemmen, dat, waar ik dit niet geloof, ik daartoe niet kan besluiten”.

Het is inderdaad zeer te betreuren, dat de Minister van Binnenlandsche Zaken omtrent dit belangrijke punt in twijfel verkeerde en die twijfel hem weerhouden heeft ook zelfs eene bescheiden schrede op den hem gewezen weg te zetten. Het gevolg daarvan is, dat gedurende het eerste viertal jaren, waarin de Militiewet 1901 wordt uitgevoerd, niets gedaan zal worden op dit gebied der volksopvoeding en diensgevolge eene aangelegenheid, die van zoo overwegend belang voor onze legervorming en voor eene rationeele uitvoering der Militiewet is, weder voor onbepaalden tijd verschoven is.

Want al moge de wijze, waarop het verband tusschen den schoolplicht-

tigen en den dienstplichtigen leeftijd gelegd zal moeten worden, nog niet duidelijk voor oogen staan, al moge men zich den invloed, uitgeoefend door het gymnastiekonderwijs, op de volksschool gegeven, minder gunstig denken dan de Heer VERHEY deed, al moge men, zooals de Minister, nog aarzelen of men aan sport dan wel aan gymnastiek den voorrang bij de fysieke opleiding der jeugd moet geven, wij gelooven, op grond van hetgeen de ervaring leert en in strijd met het gevoelen van den Minister, dat alles, wat gedaan wordt ten bate van de gezondheid en de fysieke ontwikkeling van het volk, rechtstreeks uitloopt op versterking onzer weerbaarheid. Die fysieke ontwikkeling is tot dusverre stiefmoederlijk bedeed geworden, om deze tot haar recht te doen komen is centrale leiding dringend noodig en aangezien men bij het invoeren van hervormingen ten dezen bij het begin, d. i. bij de lagere school, moet aanvangen, is ook de instelling van eene centrale gymnastiekschool met vorenschreven doel dringend noodzakelijk.

In afwachting van de resultaten, welke hierdoor verkregen zullen worden, kan men dan overwegen, wat na den schoolplichtigen leeftijd gedaan moet worden. Zoo mogelijk moet dwang vermeden worden, want wanneer men het kind en den jongeling achtereenvolgens onderwerpt aan leerplicht, oefenplicht, schietplicht en dienstplicht, zou werkelijk de vraag kunnen rijzen of het aantal plichten, dat men schept, en welke elk voor zich noodzakelijk eene beperking van de individueele vrijheid mede brengen, wel opweegt tegen de verkorting van dienstdtijd, welke *in het einde* daardoor verkregen zal worden. De Staat moet hier wel aanmoedigend optreden, maar overigens afwachten of het particulier initiatief niet voldoende is om de zaak in gang te brengen. Alleen wanneer dit langs den aangegeven weg niet mogelijk blijkt, zou meer dwingend moeten worden ingegrepen.

ad 2° Hierdoor zal een sterkere prikkel tot het verwerven van het getuigschrift in het leven geroepen worden, dan tot dusverre het geval is. Wie in aanmerking wil komen om van de voordeelen der korte oefening te kunnen genieten, moet dus zorg dragen de noodige geoefendheid te verkrijgen, waarbij de Staat, *zooveel mogelijk*, de behulpzame hand biedt.

De wijziging der Militiewet, welke noodig is om te voorkomen, dat volslagen ongeoeffenden als viermaanders optreden en daarentegen getuigschrifthouders tot 8½ maand eerste-oefening worden aangewezen, zou wellicht op de volgende grondslagen kunnen berusten.

De eerste alinea van art. 2 der Militiewet zou, als volgt, moeten luiden:

„Jaarlijks worden bij de militie ingelijfd ten hoogste 17500 man, waarvan ten hoogste 5200 voor korte, de overigen voor volledige oefening, met dien verstande dat alleen zij tot korte oefening kunnen worden aangewezen, die voldaan hebben aan door Ons te stellen eischen van militaire bekwaamheid en lichamelijke geoefendheid.”

In de 2^e alinea van art. 2 zouden moeten vervallen de woorden: „met bepaling tevens van het aantal ter volledige en van het aantal tot korte oefening in te lijven manschappen”, terwijl in verband hiermede de slotalinea van art. 3 mede vervallen moet. Verder vervallen de 2^e alinea van art. 95, alsmede de 2^e alinea van art. 104.

Ten aanzien van de aanwijzing der kort te oefenen dienstplichtigen worden nu de volgende voorschriften in de Wet opgenomen.

Ieder loteling, die bij eventueele oproeping in werkelijken dienst in aanmerking wenscht te komen — althans voor zoover het beschikbaar aantal plaatsen dit toelaat — voor inlijving tot korte oefening, zendt vóór den . . . . . aan den Burgemeester der gemeente, waarin hij geloot heeft, of waarin voor hem geloot is, het bewijs, dat door hem voldaan is aan de gestelde eischen van m. b. en l. g.

Zoodra in eene gemeente bij definitieve uitspraak beslist is, wie tot oproeping in werkelijken dienst zijn aangewezen, zendt de Burgemeester aan den Commissaris der Koningin in de provincie eene opgave van het, in het door zijne gemeente te leveren contingent begrepen, aantal lotelingen, dat voldaan heeft aan de gestelde eischen van m. b. en l. g. Is op den . . . . .¹⁾ omtrent een of meer gevallen nog niet definitief beslist, dan wordt aangenomen, dat zij die dien dag aangewezen zijn, ook aangewezen zullen blijven, en strekt de, op grond daarvan opgemaakte, opgave tot grondslag der berekening.

Op grond van de in de voorgaande alinea bedoelde opgaven, zenden de Cⁿ. d. K. aan den Minister van Binnenlandsche Zaken eene opgave van het aantal getuigschrijfhouders, dat in hunne provincie onder de voor oproeping in werkelijken dienst aangewezenen begrepen is.

Alsnu bepaalt de Koningin, bij een in het Staatsblad te plaatsen Besluit, hoeveel der in elke provincie tot den dienst aangewezen getuigschrijfhouders voor korte oefening zullen worden ingelijfd, wordende dit aantal bepaald in evenredigheid van het aantal getuigschrijfhouders, dat in de geheele lichte begrepen is, in dier voege dat niet meer dan 5200 man voor korte oefening worden aangewezen. Is het geheele aantal getuigschrijfhouders kleiner dan of gelijk aan 5200, dan worden dus alle voor den dienst aangewezen getuigschrijfhouders voor korte oefening, alle overige dienstplichtigen daarentegen ter volledige oefening ingelijfd.

Geëdeputeerde Staten bepalen daarna, bij een in het Provinciaal blad te plaatsen besluit hoeveel der in elke gemeente tot den dienst aangewezen getuigschrijfhouders voor korte oefening zullen worden ingelijfd, wordende dit aantal bepaald in evenredigheid van het aantal getuigschrijfhouders, dat in de geheele lichte der provincie begrepen is, in dier voege, dat niet meer dan het voor de provincie aangegeven aantal voor korte oefening wordt aangewezen.

¹⁾ Uiterst mogelijk te stellen datum, in verband met de, blijkens het onderstaande, nog te verrichten werkzaamheden.

Is het aantal getuigschrijfhouders in het geheele Rijk kleiner dan of gelijk aan 5200, dan worden dus in elke gemeente alle voor den dienst aangewezen getuigschrijfhouders voor korte, alle overige dienstplichtigen daarentegen ter volledige oefening ingelijfd. ¹⁾

Wanneer het aantal getuigschrijfhouders in eene gemeente grooter is dan het aantal, dat blijkens laatstgenoemd besluit voor korte oefening kan worden ingelijfd, heeft hij, die een hooger nummer bezit, den voorrang tot de toelating daarbij.

Deze regeling schijnt ons toe aan billijke eischen te voldoen, zoolang de instelling der 4-maanders als eene proef moet blijven beschouwd. Blijkt na voren besproken wijzigingen in de vooroefening en, in verband daarmee, in de aan de getuigschrijfhouders te stellen eischen, het peil van geoefendheid der 4-maanders, na afloop van hun eerste oefeningstijd, voldoende, dan kan te zijner tijd worden overwogen, in hoeverre — rekening houdende met andere belangen — uitbreiding van hun aantal boven 5200 toelaatbaar is, opdat zooveel mogelijk elk getuigschrijfhouders recht op korte oefening verkrijgt.

Blijkt het peil van geoefendheid echter ook dan beneden het vereischte te blijven, dan zal zijn te overwegen of het geheele instituut der 4-maanders moet worden afgeschaft, dan wel of, en zoo ja tot welk percentage, zij tusschen de meer geoefende 8½-maanders in de organisatie der korpsen kunnen blijven voorkomen, in verband waarmee het getal van 5200 dan wijziging in het mindere zou kunnen ondergaan.

Bij de bespreking van de instelling der 4-maanders vroeg de Heer TYDEMAN overlegging van de dienaangaande uitgebrachte rapporten der korpscommandanten en bracht daarbij in herinnering „een analoog geval in de jaren 1898 en 1899, toen wij hier bespraken de proefneming met den verkorten oefeningstijd, welke door den Minister ELAND tot 8½ maand was teruggebracht”. Wij gelooven, dat het inderdaad beter ware geweest deze onverkwikkelijke geschiedenis maar te laten rusten; o. i. zou eene herhaling daarvan althans zeker niet in het belang van het leger zijn. Maar afgescheiden daarvan, komt overlegging van dergelijke rapporten ons altijd ongewenscht voor; de Minister toch, is de verantwoordelijke man tegenover de Kamer, hij vormt op grond van *alle* rapporten, welke ter zake dienende zijn, zich eene meening en die meening deelt hij aan de Kamer mede. Vertrouwt nu de Kamer den verantwoordelijken Minister minder dan de niet aan haar verantwoordelijke personen, die verschillende rapporten opmaken, welnu, zij ontzegge den Minister haar vertrouwen openlijk, maar uit die rapporten steun te willen zoeken tegen den Minister, komt ons voor in strijd te

¹⁾ Gemeenten, waarin geen getuigschrijfhouders, onder de voor den dienst aangewezenen, worden aangetroffen, leveren dus alleen ter volledige oefening in te lijven dienstplichtigen.

zijn met goede constitutioneele gebruiken. De opmerking moet ons dan ook van het hart, dat deze vraag ons ten zeerste bevreedd heeft, waar zij uitgesproken werd door een afgevaardigde, die weinige oogenblikken te voren op hoogen toon verkondigd had: „maar te recht is daartegen opgemerkt dat de Kamer alleen te doen heeft met den Minister en dat tegenover de Kamer alleen de Minister de verantwoordelijke persoon is”.

Voorts moeten wij er den Heer TYDEMAN opmerkzaam op maken, dat waar hij zeide, dat in de M. v. A. te lezen staat, „dat in 8½ maand, zij het ook met veel goeden wil, en ernstige inspanning in dien korten tijd al het vereischte naar behooren aan de miliciens kan geleerd worden”, hij geheel over het hoofd heeft gezien, dat de Minister in die M. v. A. op blz. 42 onder § 16 gezegd heeft: „Waar nu de mate van geoefendheid van het gros der achtmaanders na den onafgebroken 8½-maandschen eerste-oefeningstijd niet meer dan ternauwernood *vol-doende* genoemd kan worden . . . .”

Ten aanzien van het capitulanten-stelsel, waarop wij reeds zoo herhaaldelijk de aandacht gevestigd hebben, zijn wij sinds het vorige jaar niet veel verder gekomen. De Heer RÖELL, de onvermoeide strijder voor dit, zoowel in technischen als in financieelen zin, zoo belangrijke vraagstuk, meende zelfs, „dat in de Memorie van Antwoord van dit jaar op dit punt eenigermate een terugtred schijnt te worden gedaan. Wij lezen toch op blz. 25, dat de *totstandbrenging* van dit stelsel, althans in de eerste jaren, ongeraden moet worden geacht en ondoeltreffend”. Ongeraden, omdat het verloop, dat thans reeds zoo sterk is, daardoor nog zal vermeerderen; ondoeltreffend, omdat men bij de tegenwoordige Pensioenwet aan een pensioen na 15 jaren dienst de voorkeur zal geven boven „een ongeveer gelijktijdigen overgang in eene burgerlijke Rijksbetrekking, waarvan de inkomsten veelal niet gelijktijdig met het onverkort pensioen kunnen worden genoten”.

„Tegen die beide opmerkingen afzonderlijk heb ik bezwaar”, zeide de Heer RÖELL, „tegen beide samen nog meer, omdat zich het eigenaardig verschijnsel voordoet, dat het eene argument het andere afbreekt”. Mocht n.l. het verloop toenemen, welnu „veel jongelieden en uit de beste daarvoor aangewezen kringen van de burgerij zullen zich haasten van onderen op het verloop weder aan te vullen”. En wat het tweede argument aangaat: „dit acht ik op zichzelf niet geheel juist. Ik kan zeer goed begrijpen, dat menschen die 12 jaren gediend hebben en zekerheid hebben een openbare betrekking te kunnen verkrijgen, een betrekkelijk klein pensioen zullen opofferen, dat ze wel door 3 jaren langer te dienen zouden verkrijgen, maar zonder zekerheid van eenige betrekking — laat staan een openbaar ambt — te zullen verkrijgen. Maar ook in onderling verband begrijp ik die argumenten niet. Immers, is de invoering van dit stelsel inderdaad ondoeltreffend, omdat het geen resultaat zoude opleveren, dan wordt daardoor het eerste

argument — namelijk: de ongeradenheid daarvan — over hoord geworpen, namelijk omdat het verloop van het kader door het capitulantenstelsel dan geenszins nog zou toenemen. Beide argumenten kunnen dus niet wel samengaan”.

De Minister was hierdoor niet overtuigd; Z.E. bleef „van meening, dat dit stelsel moeilijk zal kunnen worden ingevoerd zonder dat tevens een wetswijziging plaats heeft... Van daar dat in de Memorie van Antwoord het denkbeeld werd aangegeven om met de invoering van het capitulantenstelsel een wijziging van de Pensioenwet te doen samengaan, derwijze dat het tijdstip, waarop recht op evenredig pensioen wordt verkregen, naar een later tijdstip dan thans het geval is, wordt verschoven”.

Voor dit laatste is inderdaad veel te zeggen, al behoeft daarom invoering van het capitulantenstelsel nog niet ondoeltreffend of ongeraden te zijn. Van den aanvang af, hebben wij gemeend, dat de hier bedoelde instelling bij de nieuwe Pensioenwet geregeld had moeten worden, en wel in hoofdzaak, omdat het dienen op pensioen o. i. alleen toegelaten moet worden voor enkele categorieën van onderofficieren — de hoogst geplaatste onder hen; voor deze nu, heeft een termijn van 15 jaren dienst geen zin, en kan deze veilig op 20 jaren gesteld worden. Maar alle overige onderofficieren moeten van het dienen op pensioen worden *uitgesloten*; zij moeten na twaalf jaren dienst het leger verlaten, opdat het onderofficiërskorps, voor zoover in de handen daarvan de aanvoering berust, jeugdig, frisch en volkomen voor zijn taak geschikt zal blijven. Doch dan is het ook gebiedend noodzakelijk — en ook onontbeerlijk, wanneer men althans den onderofficiërsstand uit de gewenschte kringen recruteeren wil, dat men deze onderofficieren, nadat zij reeds een groot deel van hun leven aan den dienst van den Staat gewijd hebben, de zekerheid geeft, dat zij, bij goed gedrag en volkomen geschiktheid, plaatsing in eene burgerlijke Rijksbetrekking zullen erlangen. Pensioen zou hun nimmer, tenzij ten gevolge van invaliditeit, verleend moeten worden; wel telt de tijd in militairen dienst doorgebracht later bij de berekening van het pensioen als dienstdtijd mede. Op die wijze zou eene aanzienlijke bezuiniging op het artikel pensioenen verkregen en het leger ten zeerste gebaat worden. Om deze regeling echter mogelijk te maken, zou het leger er voor moeten zorgen, dat de hier bedoelde onderofficieren gedurende hun dienstdtijd de *volkomen* geschiktheid voor de door hen gewenschte betrekking verkregen, iets waarvoor tijd en krachten te over beschikbaar zijn.

Laat ons hopen, dat in dezen zin het capitulantenstelsel spoedig worde ingevoerd. Waar de Minister verzekerde, reeds met zijne ambtgenooten in overleg te zijn getreden omtrent de betrekkingen, welke „zij voor dergelijke gepensioneerden (capitulanten?) beschikbaar zouden willen stellen”, mag men verwachten binnen niet te langen tijd eene beslissing in de door ons gewenschte richting te zullen verkrijgen. Altijd als de ambtgenooten van den Minister van het hooge

belang dezer aangelegenheid doordrongen en dus tot medewerking bereid zijn. ¹⁾

* * *

¹⁾ Wij vestigen nog met een enkel woord de aandacht op eene zaak, welke wèl bij de schriftelijke, niet echter bij de mondelinge behandeling der begrooting ter sprake kwam, n.l. het adres der Vereeniging van Ridder van M. W. O. beneden den rang van officier, genaamd „Prins Hendrik der Nederlanden”. Deze Vereeniging streeft naar eene wijziging der riddersoldijen in dien zin, dat aan actief dienenden eene geringere, daarentegen aan hen, die den militairen dienst verlaten, eene hoogere riddersoldij worde toegekend. Hierbij wordt uitgegaan van de gedachte, dat voor de actief dienenden een verschil in toelage naar gelang van den graad, welke de ridder bekleedt, gewenscht is, omdat deze toelage hun gelegenheid moet geven eenigszins boven hunne *graadgenooten* uit te steken, doordien zij de beschikking hebben over eene ruimere beurs, waartoe echter eene geringere riddersoldij dan thans, voldoende geacht wordt en wel f 146 voor een adjudant-onderofficier of onderluitenant, f 91.25 voor een sergeant-majoor of sergeant en f 54.75 voor een korporaal, soldaat of matroos. Verlaat de mindere militair intusschen het leger of de vloot, dan wordt de beteekenis der riddersoldij eene andere en beoogt zij, hem de gelegenheid te geven zich op eene, zijn ridderschap waardige wijze te kunnen bewegen. Dan is echter verschil in soldij voor verschillende graden niet gewenscht, omdat de soldaat zeker niet minder moeite zal hebben op fatsoenlijke wijze zijn brood te verdienen, als de adjudant-onderofficier. Daarom wenscht de Vereeniging de bezuiniging, welke op de actief dienenden verkregen wordt, in dien zin te besteden, dat allen, na het verlaten van den dienst, eene toelage van f 200, en hunne weduwen eene van f 100 's jaars zullen ontvangen.

In hoeverre aan de wenschen der Vereeniging, zonder grootere lasten voor de schatkist voldaan zal kunnen worden, zal kunnen blijken uit een onderzoek, dat, naar de Minister in de M. v. A. mededeelde, door de Departementen van Oorlog, Koloniën en Marine wordt ingesteld. Vooral de voorgestelde gewijzigde regeling der riddersoldij voor actief en niet-actief dienenden schijnt ons alleszins billijk en in het belang der zaak toe. Voor het toestaan der toelage aan de weduwen van ridders van M. W. O. bestaat wellicht minder gereede aanleiding, tenzij deze gevonden kan worden in het feit, dat ten aanzien van de Broeders van den Nederlandschen Leeuw eene gelijke regeling getroffen is.

Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

BELGIË.

R. M. S., Nov., geeft eene uitvoerige bespreking van het nieuwe schietvoorschrift voor de infanterie, vervangende dat van 1898.

BULGARIJE.

Mitth., Heft 11, behelst een uitvoerig overzicht, betreffende de artillerie en de technische troepen, de bewapening en de technische uitrusting van het leger (ontnomen aan: R., Die Wehrmacht Bulgariens; onlangs verschenen).

DUITSCHLAND.

N. M. B., N°s. 22 en 23, leveren eenige beschouwingen over den 2-jarigen dienstitjd, welke weldra wettelijk zal worden vastgesteld, ontleend aan de Kr. Ztg. (zie ook Allg. Schw. M. Z., N°. 47).

N. M. B., N°. 23, geeft eenige bijzonderheden en cijfers betreffende de nieuwe wet op de vredessterkte van het leger. Het totaal wordt vermeerderd met $\pm$ 10.339 man, d. i. van 495.500 gebracht op 505.839 man (plaats hebbende tusschen 1 April 1905 en 31 Maart 1910); meerdere uitgaven 73.913.116 Mk., ook verdeeld over 5 jaren. De formaties worden alsdan:

bij de inf.	633 bat.;	bij de vest.art.	40 bat.;	bij den trein	23 bat.
" " cav.	510 esk.;	" " genie	29 " ;	(Zie voor verdere bij-	
" " veldart.	574 batt.;	" " verkeerstr.	12 " ;	zonderheden het ge-	
				noemde tijdschrift.)	

Op 1 Oct. l.l. werd te Metz eene nieuwe (de 16^e) machinegewerafd. opgericht. De vredessterkte van deze afdⁿ. gezamenlijk werd verhoogd met 4 officieren, 77 man en 54 paarden; het aantal voertuigen werd met een tweeden voorraadwagen, ingedeeld bij den bagagetrein, vermeerderd; het bedraagt nu: 6 geweren, 3 caissons, 2 voorraad-, 1 pak-, 1 levensmiddelen- en 1 fouragewagen. In vreedetijd zijn hiervan bespannen alle geweren en 2 caissons; bovendien beschikt iedere afdeeling over een reserve-geweer, ingedeeld bij de 1ste afdeeling der munitiecolonne. (Streffleur, Dec.).

Rev. mil., Dec., bespreekt eenigszins uitvoerig de op 1 Sept. l.l. definitief vastgestelde ontwerp-reglementen op de exercitiën en het

schieten van de machine-geweerafdelingen, alsmede de organisatie van de marine-artillerie, vastgesteld bij Kab. order van 29 Sept. l.l.

Nieuw verschenen: v. Francois, Feldverpflegungsdienst bei den höheren Kommandobehörden. Berlin, 1904.

Allg. Schw. M. Z., N°. 50, geeft een bericht omtrent de wetsontwerpen, betreffende de vredessterkte (Friedenspräsenzstärke) en de veranderingen in de weerplicht (met 2-jarigen diensttijd voor de troepen te voet vanaf 1 April 1905).

Streffleur, Dec., geeft in de Techn. Mitt. een uitvoerig overzicht van den inhoud der belangrijke brochure: Pferd an Bord, van den Luitenant KIRSTEN, waarin deze mededeelt zijne ervaringen, opgedaan gedurende het door hem geleide, 52 dagen durende paardentransport van China naar Duitschland.

Jahrb., Dec., bevat uitvoerige besprekingen over de nieuw verschenen werken: v. HOLLEBEN, Geschichte des Frühjahrsfeldzuges 1813 und seine Vorgeschichte, Band I, en

FRÖBENIUS, Kriegsgesch. Beispiele des Festungskrieges enz., Heft 8: Schlettstadt, Neu-Breisach, Longwy.

ENGELAND.

Mith., Heft 11, behelst eenige wetenswaardigheden over de Indische artillerie en Int. Rev., Dec., een uitvoerig artikel over Indië, als militaire macht.

Mil. Woch., N°. 150, geeft eenige historische bijzonderheden over de zware artillerie van het veldleger.

Allg. Schw. M. Z., N°. 49, bespreekt het nieuwe „volunteer“-voorschrift, vervangende dat van 1900.

Jahrb., Dec., geeft eenige bijzonderheden, betreffende het leger, de verlenging van den diensttijd bij de infanterie enz.; tevens eenige cijfers, aangaande de besparingen en meerdere uitgaven volgens de ontwerpen van den Secretaris van Oorlog.

1½ mill. P. St. van de marine-begr. 1905 (102.750.272 P. St.) zal besteed worden voor den bouw van onderzeesche vaartuigen (tot 31 Mrt. 19 dier booten). Frankrijk heeft zeewaardig 21, in aanbouw 21 en in ontwerp 11, Rusland resp. 8, 6 en 20, Amerika 10, 5 en 2.

Volgens den stand op 1 Oct. mankeerden bij de militia 916 officieren (781 bij de inf., 125 bij de art. en 10 bij de genie).

De „Flurschäden“, veroorzaakt gedurende de Essex-manoeuvres, bedragen 2137 P. St. (M. Woch., N°. 155.)

Rev. Mil., Dec., geeft de legerorder (van begin Oct. l.l.), regelende de bevoegdheden van de Inspecteurs van het leger.

FRANKRIJK.

Int. Rev., Dec., geeft eenige beschouwingen over de groote herfst-manoeuvres van 1904. Verder een overzicht van het nieuwe decreet,

betreffende de kustverdediging. (Besch. van 18 Sept. l.l., zie ook Jahrb., Dec.)

N. M. B., N°. 24, bevat een kort bericht over de bevordering van officieren.

Allg. Schw. M. Z., N°. 48, ontleent aan de „Vedette” eene korte beschrijving van de z.g. „Roulesac”, een driewiel voor het vervoer van ransels, hetwelk in 20 sec. ineengezet kan worden, 7.7 KG. weegt en op alle wegen bruikbaar is; 8 ransels kunnen ermede vervoerd worden.

Jahrb., Dec., behelst uitvoerige beschouwingen over de verhooging der effectieve sterkte, de daarmede gepaard gaande meerdere uitgaven en het recrutentcontingent. Verder een kort bericht over het gebruik van de artillerie volgens den Gen. PRUDHOMME, op grond van de ervaringen van den Russ.-Jap. oorlog. Op Duitschland wijzende, eischt de Generaal eene versterking der div. art. met 9 batterijen in 3 afd. en eene even sterke korpsart., alzoo 27 batt. voor een korps van 2 div., hetwelk een totaal van 60 nieuwe batt. zou noodig maken. Volgens een Besl. van 2 Oct. l.l. zijn de vestingart. bat^{us}. 1 en 15 elk op 6 batterijen gebracht. Voor de cav. is verschenen eene nieuwe instructie voor het schieten, schietstanden en schietplaatsen, in 2 dln.

Volgens la France mil., N°s. 6252 en 6260, ligt het in het voornemen van den nieuwen M. v. O., BERTEAUX, om de grondslagen voor de bevordering van officieren volslagen te veranderen. M. Woch., N°. 153, geeft een kort bericht hieromtrent. (Zie ook N. M. B., N°. 24.)

M. Woch., N°. 157, vermeldt de uitgave van het nieuwe exercitiereglt. voor de inf. (op 31 Dec. l.l.), vervangende het ontwerp van 8 Oct. 1902.

N. M. B., N°. 26, geeft eenige beschouwingen over de marinebegroting 1905.

ITALIË.

Rev. mil., Dec., geeft een bericht over eene mobilisatie-oefening van een detachement vrijwillige wielrijders te Brescia.

Jahrb., Dec., bespreekt het Kon. dekr., hetwelk de uitv. bepalingen bevat van art. 3 v. d. wet van 3 Juli 1904: Het voorloopig op pensioen stellen. De bedoeling is de bruikbaarheid van het kader te verbeteren, door langzamerhand alle officieren uit het leger te verwijderen, welke niet meer geschikt zijn voor hunne betrekking.

JAPAN.

N. M. B., N°. 25, geeft een kort bericht, bevattende eenige bijzonderheden over de financiën. Over de veranderingen in de wet op de weerplicht (eene noodwet) vindt men een nader, verbeterd bericht in Strefleur, Dec. (Zie ook Int. Rev., Dec.)

Mitth., Heft 11, geeft eenige bijzonderheden betr. de munitiefabrieken in Japan.

In aansluiting met vroegere mededeelingen in Heft 8/9 vindt men verder een overzicht van eenige techn. voorschriften:

1. Ontw.-voorschrift voor het maken van versterkingen door pionier-troepen ;
2. Ontw.-voorschrift voor het maken van verbindingen en de telegrafie te velde ;
3. Ontw.-voorschrift voor het onderricht in den aanleg van telegrafien.

NOORWEGEN.

Rev. mil., Dec., bevat de volgende cijfers, betreffende de legerbegrooting 1904/05:

De gewone uitgaven bedragen 11.675.300 Kronen (1 Kr. = 1 fr. 39), d. w. z. 1.262.250 Kr. minder dan in 1903/04.

Buitengewone uitgaven zijn er dit jaar niet (in 1903/04 bedroegen deze: 3.259.000 Kr.).

Gewone uitgaven:

Soldijen en vergoedingen	4.981.200 Kr.
Onderwijsinrichtingen	1.013.500 „
Oefeningen en manoeuvres	711.800 „
Verpleging, geneesk. dienst	4.237.100 „
Uitrusting en kleeding, remonte, dienst der artillerie)	347.800 „
Dienst der genie	552.900 „
Diverse uitgaven	75.000 „
Onvoorziene of buitengewone uitgaven	11.919.600 Kr.
Te verminderen met div. ontvangsten	264.300 „
Blijft	11.675.300 Kr.

OOSTENRIJK-HONGARIJE.

Rev. mil., Dec., geeft een overzicht van de voorgestelde nieuwe wet op de recruiteering (met 2-jarigen dienstdienst) en de vermeerdering der artillerie.

N. M. B., N°. 24, behelst eenige beschouwingen over de in dezen herfst bij de manoeuvres gehouden veldpost-oefeningen.

Int. Rev., Dec., bespreekt het nieuwe „Reglement f. d. Sanitätsdienst im Kriege, Th. IV; zie ook Jahrb., Dec. (Bibl. D. v. O., N°. 1 A 1556—18.)

Aan het „Fremdenblatt“ ontleent M. Woch., N°. 152, een kort bericht omtrent te Tulln gehouden schietproeven (met het Ned. geweer v. 6.5 mM.) op eene kogelvrije kleeding (pantser). De projectielen, geschoten vanaf afstanden van 20, 200 en 300 M., bleven in het pantser steken, terwijl de achterkant van het pantser onbeschadigd was gebleven. Verder een kort bericht over een nieuw repeteergeweer.

PORTUGAL.

M. Woch., N°. 155, ontleent aan la Fr. mil., N°. 6262, de oprichting van eene automobiel-batterij (SCHNEIDER), bestaande uit vier 150 mM. snelvuurhouwitsers.

RUMENIË.

M. Woch., N°. 150, geeft eenige bijzonderheden over de voorgestelde reorganisatie der veld. art. (o. a. batt. van 4, in plaats van 6 stukken), ten gevolge van de bewapening met snelvuurgeschut.

Het aantal stukken veldgeschut (zie Jahrb., Dec.) is voor ieder der vier legerkorpsen gebracht op 144, d. i. totaal 576 stukken; inbegrepen zijn voor ieder korps 48 veldhouwitsers en eenige machinegeweren voor de inf. en cav.

RUSLAND.

Mith., Heft 11, geeft eene vertaling van een belangrijk artikel in een Russisch tijdschrift over de mil. luchtscheepvaart in de verschillende Rijken van Europa.

All. Schw. M. Z., N°. 47, ontleent aan het Armeebblatt eenige cijfers betr. de strijdkrachten in O.-Azië.

Aan Streffl., Nov., ontleent M. Woch., N°. 152, een kort bericht over de nieuwste vinding: de slede-automobiel, welke zich beweegt met eene snelheid van 64 KM. per uur en al naar de grootte van 3000—30.000 R. kost.

De Prikazen van 7/20 Sept. 1904 en 11/24 Sept. 1904 hebben resp. gecreëerd de betrekkingen van inspecteur der artillerie en van inspecteur der genie (in plaats van die van grootmeester).

Rev. mil., Dec., bevat verder uitvoerige bijzonderheden en beschouwingen over de evacuatie der gewonden en zieken van het leger in Mandschoerije, eenig inzicht gevende in den reusachtigen werkkring van den geneeskundigen dienst aldaar.

Tevens in extenso de nieuwe organisatie der machinegeweercompagnieën volgens Prikaze van 13/26 Sept. l.l. (zie ook een uitvoerig overzicht hiervan in Streffleur, Dec.); de formatie van een tweede bataljon voor de luchtscheepvaart te velde (bij Prikaze van 21 Oct. (4 Sept.) 1904) (zie ook onze voorgaande mededeeling omtrent het eerste bataljon), en eenige bijzonderheden omtrent het nieuwe voorloopige reglement, betreffende handelstransporten over den Trans-Siberischen spoorweg.

Streffleur, Dec., geeft eene zeer overzichtelijke tabel, betreffende den duur der mobilisatie in dagen voor de verschillende staven en troepen.

Over het gebruik van oorlogshonden in Mandschoerije vindt men een zeer kort bericht in N. M. B., N°. 26.

ZWITSERLAND.

N. M. B., N°. 23, geeft eene mededeeling over de positie van den soldaat (rations en soldij), o. m. vermeldende, dat deze per dag ontvangt

Mil. Spect. 1905.

750 G. brood, 320 G. vleesch en 22 centimes toelage voor koffie, melk, kaas, enz. (behalve de soldij); 's morgens krijgt hij chocolade; het vleesch wordt verdeeld over het middag- en avondeten.

In 3½ jaar hoopt men de omwapening der artillerie door te voeren; de legerbegr. 1905 is dientengevolge vermeerderd met 1.918.000 Fr. (Jahrh., Dec.)

Boekaankondiging.

Het hoefbeslag in woord en beeld, door
F. LAMÉRIS, Kapitein-Paardenarts. Met ruim
120 afbeeldingen. *Doetinchem*. NEDERL. DRUK-
KERS- EN UITGEVERS-MAATSCH^W. „C. MISSET”.

De Paardenarts LAMÉRIS heeft, in goeden verhaaltrant, eene over het geheel duidelijk geschreven geschiedenis van het hoefbeslag het licht doen zien.

Indien ook al in Deutsche werken over hoefbeslag eenige bladzijden aan de geschiedenis daarvan worden gewijd en in Nederland enkele afzonderlijke mededeelingen daarover zijn verschenen, hem komt toch de eer toe, even als reeds eerder in Engeland en Frankrijk is geschied, de Hollandsche vakliteratuur voor het eerst met bovenaangegeven arbeid te hebben verrijkt.

De Schrijver deelt, zonder te uitvoerig te worden, in, naar het ons voorkomt, goed gekozen hoofdstukken de ontwikkeling van het beslag mede, en weet daarbij veelal zoo onderhoudend te schrijven, dat men ook het hoofdstuk over het Gildewezen met genoegen leest, al komen daarin nu juist geen bijzonderheden voor, die meer in het bijzonder het hoefbeslag betreffen.

De laatste vijf hoofdstukken trekken ons wel het meeste aan. Het is dan ook zeer interessant in hoofdstuk XI te lezen, hoe reeds in de 16^e eeuw twee Italiaansche schrijvers een, naar de tegenwoordige opvatting, juisten kijk hadden op het beslag. Zij toch, onderscheiden reeds een rechter- en linker-, vóór- en achterijzer; geven den raad de nagels niet te dicht bij de verzenen aan te leggen; spreken van ijzers met verdikte takken; waarschuwen voor het niet te dun maken van de zool door te veel besnijden, en zoo meer. In hoofdstuk XII maakt de lezer kennis met de ontwikkeling van het beslag in Frankrijk en Engeland sedert het begin der 18^e eeuw, terwijl hoofdstuk XIII hierover handelt met betrekking tot Duitschland en Nederland in de 19^e eeuw.

In laatstgenoemd hoofdstuk wordt ook het „zuiver ideale” standpunt van DOMINIK (rechthoekige ondersteuning van den hoornwand door de oppervlakte van het ijzer) besproken, waarop evenwel slechts volgt, dat deze stelling in de practijk onuitvoerbaar is gebleken. Deze mededeeling zou den lezer den indruk kunnen geven, alsof men in plaats

van de beste, doch onbereikbare ondersteuning, zich van eene minder goede zou moeten bedienen.

Het zou daarom, naar onze meening, niet ondienstig zijn geweest, indien de geachte Schrijver aan dit onderwerp eene kleine uitweiding had gegeven, door bijv. melding te maken van de bestrijding, die DOMINIK destijds reeds van bevoegde zijde heeft moeten ondervinden, waarbij voor eene horizontale draagvlakte werd gepleit, zoomede van de zienswijzen, die men ten opzichte van de richting der draagvlakte voor normale hoeven in Duitschland is toegedaan.

Het hier besproken werk, dat door den uitgever met bijzondere zorg bewerkt is, wordt aan hen, die zich voor het beslag der paarden interesseeren, met overtuiging ter lezing aanbevolen.

B.

Ter aankondiging ontvangen:

Leerboek der lagere Geodesie, door M. DE VOS, Landmeter van het kadaster te Leeuwarden. Met een groot aantal figuren in den tekst. Vijfde en slotaflevering. *Groningen*, 1904. J. B. WOLTERS.